

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	I
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	II
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	IV
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ.....	V
ΛΕΞΙΚΟ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΩΝ ΟΡΩΝ.....	VI
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.2 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	5
1.3 ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ.....	6
ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	11
2.1. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	11
2.1.1 Η ΔΙΕΘΝΗΣ / ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	11
2.1.2 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	16
2.1.3 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1989-2005	21
2.2. Η ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	23

2.2.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ	23
2.2.2. ΟΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ.....	26
2.2.2.1 ΟΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	27
2.2.2.2 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ	30
2.2.2.3 ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ	31
2.2.2.4 Η «ΛΙΑΝΙΚΗ» ΚΑΙ Η «ΧΟΝΔΡΙΚΗ» ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ	32
2.2.2.4.1 Προϊόντα / Υπηρεσίες Καταθέσεων	33
2.2.2.4.2 Προϊόντα / Υπηρεσίες Χορηγήσεων.....	33
2.2.2.4.3 Διαμεσολαβητικές / Συμβουλευτικές Υπηρεσίες.....	34
2.2.2.5 Η ΔΙΑΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΑΓΟΡΑ.....	35
2.2.2.6 ΠΑΡΑΛΛΗΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΜΕΣΩ ΘΥΓΑΤΡΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ.....	36
2.2.2.6.1 Εταιρίες Χρηματοδοτικής Μίσθωσης	37
2.2.2.6.2 Εταιρίες Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου.....	37
2.2.2.6.3 Εταιρίες Αμοιβαίων Κεφαλαίων	37
2.2.2.6.4 Εταιρίες Παροχής Επιχειρηματικού Κεφαλαίου (Venture Capital)	38
2.2.2.6.5 Ασφαλιστικές Εταιρίες.....	38
2.2.2.6.6 Χρηματιστηριακές Εταιρίες	38
2.3. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΣΕ ΜΙΑ ΞΕΝΗ ΑΓΟΡΑ... 39	
2.3.1 Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΕΙΣΟΔΟΥ	40
2.3.1.1 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	42

2.3.1.2	Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΕΥΜΕΝΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (ΜΑΚΡΟΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ) ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΕΚΚΙΝΗΣΗΣ.....	44
2.3.1.3	Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΕΥΜΕΝΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (ΜΑΚΡΟΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ) ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ.....	45
2.3.1.3.1	Η γεωπολιτική θέση της χώρας υποδοχής	46
2.3.1.3.2	Πολιτικά και νομικά δεδομένα	46
2.3.1.3.3	Οικονομικά δεδομένα.....	47
2.3.1.3.4	Κοινωνικοπολιτιστικά δεδομένα.....	50
2.3.1.3.5	Τεχνολογικά δεδομένα.....	51
2.3.1.4	Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΑΜΕΣΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (ΚΛΑΔΟΥ) ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ	52
2.3.1.4.1	Οι νεοεισερχόμενες επιχειρήσεις	52
2.3.1.4.2	Τα υποκατάστατα προϊόντα.....	53
2.3.1.4.3	Οι αγοραστές	54
2.3.1.4.4	Οι προμηθευτές.....	54
2.3.1.4.5	Οι "Stakeholders"	54
2.4.	Η ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	57
2.4.1	Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΗΣ ΑΓΟΡΑΣ	57
2.4.2	ΟΙ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	60
2.4.3	Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΣΗΜΕΡΑ.....	65
2.4.3.1	Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ.....	66

2.4.3.2	Η ΓΕΩΡΓΙΑ.....	67
2.4.3.3	ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ.....	68
2.4.3.4	ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ.....	68
2.4.3.5	Ο ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	69
2.4.3.6	Η ΑΝΕΡΓΙΑ.....	71
2.4.3.7	Η ΑΝΕΠΙΣΗΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	72
2.4.3.8	ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ.....	75
2.4.3.9	ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	77
2.4.4	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.....	85
2.4.4.1	Ο ΒΑΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ.....	85
2.4.4.2	ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	87
2.4.4.3	ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ.....	88
2.4.4.4	Η ΔΙΑΦΘΟΡΑ.....	89
2.4.4.5	ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ.....	91
2.4.4.6	ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ (DOING BUSINESS INDEX) ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ.....	92
2.4.4.7	ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ (COMPETITIVENESS INDEX).....	94
2.4.5	ΟΙ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	97

2.4.6 ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	99
2.4.7 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	101
2.4.8 ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	104
2.5. Ο ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	108
2.5.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΩΗΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ	109
2.5.2. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.....	110
2.5.3. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.....	114
2.5.3.1 ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ	116
2.5.3.2 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	117
2.5.3.3 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	119
2.5.3.4 Η ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ.....	120
2.5.3.5 ΔΑΝΕΙΑ.....	122
2.5.3.5.1 Δάνεια προς τις επιχειρήσεις	123
2.5.3.5.2 Δάνεια προς τα νοικοκυριά	124
2.5.3.6 ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ.....	126
2.5.3.7 Η ΚΕΡΔΟΦΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ.....	127

2.5.3.8	ΟΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	128
2.5.3.9	ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ "ΠΑΙΚΤΕΣ" ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ	129
2.6.	ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ.....	132
2.6.1.	Η ΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	132
2.6.2.	ALPHA BANK.....	138
2.6.3.	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	140
2.6.4.	EFG EUROBANK.....	142
2.6.5.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ.....	144
2.6.6.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	145
2.6.7.	ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	146
2.6.8.	ΟΡΓΑΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΞΑΓΟΡΕΣ	149
2.6.9.	ΟΙ ΒΛΕΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΠΡΟΣ ΝΕΕΣ ΑΓΟΡΕΣ	151
	ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	153
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	166
3.1	Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΕ ΝΕΕΣ ΑΓΟΡΕΣ	166
3.2	ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΣΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	167

3.3 ΤΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ.....	168
3.4 ΤΑ ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	169
3.4.1 ΤΑ ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ	170
3.4.2 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ.....	173
3.5 ΟΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ.....	176
3.5.1 ΟΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ	176
3.5.2 ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ.....	177
3.6 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	178
3.7 ΣΗΜΕΙΑ ΠΡΟΣΟΧΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ.....	180
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	183

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παγκόσμια οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα του 21^{ου} αιώνα διαμορφώνεται στο πλαίσιο και τους ρυθμούς, που ορίζει η εποχή της διεθνοποίησης.

Ο όρος διεθνοποίηση αναφέρεται στη διαδικασία ενσωμάτωσης των οικονομιών και των κοινωνιών σε μία διεθνή κοινότητα, ως αποτέλεσμα της ελεύθερης και αυξημένης ροής κεφαλαίου, αγαθών, υπηρεσιών, ιδεών και ανθρώπων.

Παρά το γεγονός ότι, το φαινόμενο της διεθνοποίησης τυγχάνει ιδιαίτερης προσοχής τα τελευταία μόνο χρόνια, είναι σύμφυτο με την ανάπτυξη και την επέκταση των εμπορικών -και όχι μόνο- σχέσεων μεταξύ των λαών της υδρογείου. Τα πρώτα στοιχεία διεθνοποίησης, με τη μορφή του διεθνούς εμπορίου αλλά και της διεθνούς επενδυτικής δραστηριότητας, συναντώνται στους αρχαίους χρόνους, για να ακολουθήσουν μία μακρά ιστορική διαδρομή μέχρι τον 20^ο αιώνα.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1950, το διεθνές εμπόριο και οι διεθνείς επενδύσεις γίνονται οι πλέον σημαντικοί τομείς της Διεθνούς Οικονομίας. Κατά τις δεκαετίες του 1980 και 1990, η διεθνοποίηση στηρίζεται σε δύο βασικούς πυλώνες: πρώτον, τη ραγδαία τεχνολογική πρόοδο, ιδιαίτερα στους τομείς της

πληροφορικής, των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών και δεύτερον, τον επαναπροσανατολισμό της εμπορικής πολιτικής της συντριπτικής πλειοψηφίας των χωρών της διεθνούς κοινότητας, οι οποίες υιοθετούν μια περισσότερο εξωστρεφή συμπεριφορά, ανοίγοντας τις αγορές τους και ενδυναμώνοντας τους εμπορικούς δεσμούς τους με τον υπόλοιπο κόσμο.

Πρωταγωνιστικό ρόλο στη σύγχρονη διεθνοποιημένη πραγματικότητα κρατά η διεθνής επιχείρηση: Ο όρος «Διεθνής Επιχείρηση» (International Corporation), ή "Πολυεθνική Επιχείρηση" (Multinational Corporation), αναφέρεται στην επιχείρηση, που πραγματοποιεί τουλάχιστον μία από τις επιχειρηματικές λειτουργίες της σε περισσότερες από μία χώρες ή πιο απλά, στην επιχείρηση, η δραστηριότητα της οποίας ξεπερνά τα εθνικά σύνορα ¹.

Οι διεθνείς / πολυεθνικές επιχειρηματικές δραστηριότητες και οι άμεσες ξένες επενδύσεις αποτελούν σήμερα ένα από τα κυριότερα τμήματα της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας. Εστιάζοντας στη χώρα μας, διαπιστώνουμε ότι ο ελληνικός επιχειρηματικός χώρος διεθνοποιείται κατά τα τελευταία πενήντα χρόνια, ακολουθώντας ωστόσο, διαφορετικούς ρυθμούς από αυτούς των ανεπτυγμένων χωρών.

Στο πλαίσιο της προσπάθειας για τη διεθνοποίησή τους, οι ελληνικές επιχειρήσεις στρέφουν -ιδιαίτερα κατά την τελευταία δεκαετία- την προσοχή τους στην αγορά της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Μία σειρά από παράγοντες, μεταξύ των οποίων, το άνοιγμα και το μέγεθος της συγκεκριμένης αγοράς, η οικονομική απελευθέρωση των χωρών που την απαρτίζουν, καθώς και το χαμηλό κόστος εγκατάστασης των

επιχειρήσεων και παραγωγής, καθιστούν τις επενδύσεις και τη δραστηριοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη ιδιαίτερα ελκυστικές.

Οι στρατηγικές διεθνοποίησης, που εφαρμόζονται από τις ελληνικές επιχειρήσεις στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, περιλαμβάνουν τις άμεσες εξαγωγές (μέσω αντιπροσώπων, διανομέων, θυγατρικών επιχειρήσεων), τη σύναψη συμβάσεων – συμφωνιών (παραγωγής προϊόντων, παροχής υπηρεσιών), καθώς και τις επενδύσεις (εξαγορά υφιστάμενης επιχείρησης, δημιουργία νέας επιχείρησης).

Έως σήμερα, περισσότερες από 8.000 ελληνικές επιχειρήσεις έχουν εγκατασταθεί ή επεκταθεί σε χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, μεταξύ των οποίων ο ΟΤΕ, η ΤΙΤΑΝ, η ΔΕΛΤΑ, η ΙΝΤΡΑΚΟΜ, τα ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ, ο ΟΜΙΛΟΣ ΜΑΜΙΔΑΚΗ, ο ΓΕΡΜΑΝΟΣ αλλά και οι μεγαλύτερες ελληνικές τράπεζες.²

Στο σημείο αυτό, πρέπει να τονιστεί ο νευραλγικός ρόλος που κρατούν οι τραπεζικές επιχειρήσεις στην ανασυγκρότηση και την ανάπτυξη των οικονομιών, καθώς διευκολύνουν τη ροή κεφαλαίων μεταξύ των πλεονασματικών μονάδων (αποταμιευτών) και των ελλειμματικών μονάδων (αυτών που έχουν ανάγκη από κεφάλαια). Με άλλα λόγια, οι τράπεζες εξασφαλίζουν, από τη μια πλευρά, την ασφάλεια και την απόδοση των κεφαλαίων των αποταμιευτών, ενώ από την άλλη, στηρίζουν –μέσω ποικίλων μορφών χρηματοδότησης- τη λειτουργία και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων, ενώ παράλληλα ενισχύουν τη ρευστότητα των ιδιωτών, μέσω καταναλωτικών και στεγαστικών δανειακών προϊόντων.

Ο χαμηλός βαθμός ανάπτυξης των οικονομιών των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, οι ισχυροί εμπορικοί δεσμοί που αναπτύσσονται με την Ελλάδα, η σημαντική επέκταση ελληνικών επιχειρήσεων στην περιοχή, καθώς και ο χαμηλός βαθμός ανάπτυξης του χρηματοπιστωτικού χώρου, διαμορφώνουν συνθήκες ευνοϊκές για την ανάπτυξη των ελληνικών τραπεζών στην περιοχή.

Οι ελληνικές τράπεζες προσφέρουν σημαντική υποστήριξη στις ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη συγκεκριμένη περιοχή της Ευρώπης, ενώ αποκτούν ταυτόχρονα σημαντικό ρόλο στις τοπικές αγορές ιδιωτών και επιχειρήσεων. Με τον τρόπο αυτό, ενισχύεται ο διεθνής χαρακτήρας των ελληνικών τραπεζών, ενώ παράλληλα δίνεται ώθηση στην ανάπτυξη των τοπικών οικονομιών.

Η παρουσία των ελληνικών τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη μετράει ήδη μία δεκαετία και θεωρείται, έως τώρα, ιδιαίτερα επιτυχής, ενώ εκτιμάται ότι υπάρχουν μεγάλα περιθώρια για περαιτέρω κερδοφόρα ανάπτυξη στις χώρες αυτές. Οι μεγάλες ελληνικές τράπεζες θέτουν την ενίσχυση της παρουσίας τους στον χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ως μία από τις βασικές τους προτεραιότητες.

1.2 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να εξετάσει ζητήματα σχετικά με την είσοδο και τη δραστηριοποίηση των ελληνικών τραπεζικών επιχειρήσεων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, υπό το πρίσμα της αυξανόμενης διεθνοποίησης των επιχειρήσεων, των ιδιαιτεροτήτων των τραπεζικών προϊόντων / υπηρεσιών, αλλά και του χαρακτήρα του μακροπεριβάλλοντος και του τραπεζικού κλάδου στην περιοχή.

Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη στοχεύει **κατ' αρχήν**:

- στην παρουσίαση του ρόλου, που κρατούν οι διεθνείς επιχειρήσεις στη σύγχρονη πραγματικότητα, αλλά και της σημαντικότητας των Ξένων Επενδύσεων,
- στον εντοπισμό βασικών στοιχείων, που αφορούν στη λειτουργία της τραπεζικής επιχείρησης και τα οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τα τραπεζικά ιδρύματα που επιδιώκουν τη διεθνοποίηση των δραστηριοτήτων τους
- στην περιγραφή των βασικών βημάτων που πρέπει να ακολουθήσει, αλλά και των στοιχείων που οφείλει να εξετάσει, μια τραπεζική επιχείρηση, που σκοπεύει να διεισδύσει σε μία νέα αγορά.

Σε δεύτερο και κύριο στάδιο, και με βάση τα παραπάνω, η παρούσα μελέτη στοχεύει:

- στην ανάλυση του γενικευμένου εξωτερικού περιβάλλοντος στην αγορά της Νοτιοανατολικής Ευρώπης,
- στην εξέταση του ρόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και της χώρας μας, σε σχέση με την ανάπτυξη των αγορών της περιοχής και τέλος,
- στην παρουσίαση του τραπεζικού κλάδου της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της δραστηριοποίησης των ελληνικών τραπεζών σε αυτόν.

Η εξέταση των παραπάνω θεμάτων, θα οδηγήσει στη συνέχεια στην εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με:

- την αναγκαιότητα της «στροφής» των ελληνικών τραπεζικών επιχειρήσεων στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης,
- τις ευκαιρίες που παρουσιάζει, αλλά και τους κινδύνους που κρύβει η αγορά - και ειδικότερα ο τραπεζικός τομέας- στη συγκεκριμένη περιοχή,
- τα αποτελέσματα της δραστηριοποίησης των ελληνικών τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και τέλος,
- την επισήμανση των σημείων που χρήζουν προσοχής, σε σχέση με τις μελλοντικές κινήσεις των ελληνικών τραπεζών στην περιοχή.

1.3 ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Αρχικά, και με αφορμή τον σημαντικό ρόλο που κρατούν οι διεθνείς επιχειρήσεις και οι ξένες επενδύσεις στο παγκόσμιο επιχειρηματικό και οικονομικό γίγνεσθαι,

αναπτύσσονται οι παραπάνω έννοιες, ενώ παράλληλα παρουσιάζονται τα βασικά στοιχεία της λειτουργίας τους, αλλά και της επίδρασής τους στη σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα.

Στη συνέχεια, πραγματοποιείται μία συνοπτική παρουσίαση της έννοιας, των τύπων και της λειτουργίας των τραπεζικών επιχειρήσεων, με έμφαση στις ιδιαιτερότητες των προϊόντων / υπηρεσιών, των επιχειρηματικών αρχών και των κινδύνων των εμπορικών τραπεζών.

Ακολουθεί η εξέταση της σημαντικότητας της απόφασης (ως στρατηγικής απόφασης) της τραπεζικής επιχείρησης για την εισόδου της σε μια νέα αγορά, καθώς και η παράθεση των στοιχείων που πρέπει διαδοχικά να εξεταστούν από την επιχείρηση, προκειμένου να επιλεγεί η χώρα εισόδου, που παρουσιάζει τις μεγαλύτερες ευκαιρίες και τους λιγότερους κινδύνους.

Με οδηγό τα παραπάνω, επιχειρείται ακολούθως η ανάλυση του οικονομικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος των αγορών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, της στάσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και της Ελλάδας προς τις εν λόγω χώρες, ενώ τέλος, αναλύεται ο τραπεζικός κλάδος στην περιοχή.

Στη συνέχεια παρατίθενται στοιχεία σχετικά με την παρουσία, τα αποτελέσματα της δραστηριοποίησης και τα σχέδια των ελληνικών τραπεζών στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, καθώς και τις βλέψεις των ελληνικών τραπεζικών επιχειρήσεων προς νέες αγορές.

Τα παραπάνω στοιχεία, όπως καταγράφονται από τη σύγχρονη βιβλιογραφία, αρθρογραφία και το επιχειρηματικό γίνεσθαι, θα οδηγήσουν στην εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τους λόγους της "στροφής" των ελληνικών τραπεζών στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, τις ευκαιρίες αλλά και τους κινδύνους που παρουσιάζονται στη συγκεκριμένη αγορά -και ειδικότερα στον τραπεζικό τομέα-, την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της ελληνικής τραπεζικής δραστηριότητας, αλλά και τον εντοπισμό σημείων που χρήζουν προσοχής, σε σχέση με τις μελλοντικές κινήσεις των ελληνικών τραπεζών στην περιοχή.

Ειδικότερα:

Στο **1^ο κεφάλαιο**, γίνεται μια εισαγωγή στο θέμα, μέσω μίας σύντομης αναφοράς στις έννοιες της διεθνοποίησης και των διεθνών επιχειρήσεων, αλλά και στη δραστηριοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων -και ιδιαίτερα των ελληνικών τραπεζών- στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Στο **2^ο κεφάλαιο**, παρουσιάζονται τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από την έρευνα σε πηγές της σύγχρονης βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας, σχετικά με τα ζητήματα που εξετάζονται στην παρούσα μελέτη. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζονται και αναλύονται:

- Η έννοια και ο ρόλος των Διεθνών Επιχειρήσεων και των Ξένων Επενδύσεων (υποκεφάλαιο 2.1).
- Η έννοια και η λειτουργία των τραπεζικών επιχειρήσεων, με έμφαση στις εμπορικές τράπεζες (υποκεφάλαιο 2.2).

- Η σημασία της απόφασης εισόδου μιας τράπεζας σε μια νέα αγορά, καθώς και η έρευνα που απαιτείται για τον εντοπισμό της προσφορότερης αγοράς εισόδου (υποκεφάλαιο 2.3).
- Το μακροπεριβάλλον στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς και οι σχέσεις των χωρών της περιοχής με την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα (υποκεφάλαιο 2.4).
- Ο τραπεζικός κλάδος στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (υποκεφάλαιο 2.5).
- Η παρουσία των ελληνικών τραπεζών στη συγκεκριμένη περιοχή, τα αποτελέσματα της δραστηριοποίησής τους, καθώς και τα σχέδια των μελλοντικών τους κινήσεων (υποκεφάλαιο 2.6).

Στο **3^ο κεφάλαιο** παρουσιάζονται τα συμπεράσματα, που προκύπτουν από την ανάλυση όλων των παραπάνω στοιχείων, σχετικά με:

- την αναγκαιότητα της "στροφής" των ελληνικών τραπεζικών επιχειρήσεων στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης,
- τις ευκαιρίες που παρουσιάζει, αλλά και τους κινδύνους που κρύβει η αγορά -και ειδικότερα ο τραπεζικός τομέας- στη συγκεκριμένη περιοχή,
- τα αποτελέσματα της δραστηριοποίησης των ελληνικών τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και τέλος,
- την επισήμανση των σημείων που χρήζουν προσοχής, σε σχέση με τις μελλοντικές κινήσεις των ελληνικών τραπεζών στην περιοχή.

Τέλος, γίνεται συνολική παρουσίαση της βιβλιογραφίας που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση αυτής της μελέτης.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Γιάννης Ν. Θανόπουλος, Το επιχειρείν στο παγκόσμιο χωριό μας, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2002, σελ. 27-28.
2. Κ. Σιωμμόπουλος, "Οι φορολογικές Σειρήνες των Βαλκανικών χωρών", Το Βήμα, 17.7.2005.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Το δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζει τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από την έρευνα σε πηγές της σύγχρονης βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας, σχετικά με τα ζητήματα που εξετάζονται στην παρούσα μελέτη.

2.1. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Στο πρώτο υποκεφάλαιο της βιβλιογραφικής έρευνας, αναπτύσσονται οι έννοιες της «Διεθνούς / Πολυεθνικής Επιχείρησης», των «Ξένων Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου» και των «Άμεσων Ξένων Επενδύσεων», ενώ παράλληλα παρουσιάζονται τα βασικά στοιχεία της λειτουργίας τους αλλά και της επίδρασής τους στη σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα.

2.1.1 Η ΔΙΕΘΝΗΣ / ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

Πρωταγωνιστικό ρόλο στη σύγχρονη διεθνοποιημένη πραγματικότητα κρατά η διεθνής επιχείρηση: Ο όρος **«Διεθνής Επιχείρηση»** (International Corporation), ή **«Πολυεθνική Επιχείρηση»** (Multinational Corporation) αναφέρεται στην

επιχείρηση, που πραγματοποιεί τουλάχιστον μία από τις επιχειρηματικές λειτουργίες της σε περισσότερες από μία χώρες ή πιο απλά, στην επιχείρηση, η δραστηριότητα της οποίας ξεπερνά τα εθνικά σύνορα.¹

Ουσιαστικό στοιχείο της έννοιας των πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι ότι, η μητρική εταιρία και οι θυγατρικές της εταιρίες έχουν κοινή ιδιοκτησία, χρησιμοποιούν κοινούς πόρους και συντελεστές παραγωγής, πραγματοποιούν συμπαραγωγή και κοινές πωλήσεις και λειτουργούν με μια κοινή στρατηγική.

Συναφής με την έννοια της πολυεθνικής επιχείρησης, είναι αυτή της **"πολυεθνικοποίησης"**, η οποία αναφέρεται στη διεθνή μεταβίβαση κεφαλαίων, εργατικού δυναμικού και άλλων πόρων, κατά τρόπο ώστε, μια εταιρία που λειτουργεί στο πλαίσιο μιας χώρας, μετεξελίσσεται σε εταιρία που ελέγχει και διοικεί άμεσα το σύστημα παραγωγής και πωλήσεων μιας άλλης χώρας, ή πολλών άλλων χωρών και συμμετέχει στο σύστημα διανομής των εισοδημάτων τους.²

Η ίδρυση των πολυεθνικών επιχειρήσεων στηρίζεται συνήθως σε κάποια συγκριτικά πλεονεκτήματα. **Σκοποί** της λειτουργίας τους είναι η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων, η επέκταση, η μεγιστοποίηση του κέρδους και ο περιορισμός του ρίσκου σε παγκόσμια κλίμακα.

Τα κυριότερα **συγκριτικά πλεονεκτήματα** των πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι τα παρακάτω:³

- Πλεονεκτήματα στους τομείς της έρευνας, της τεχνογνωσίας, των ευρεσιτεχνιών και της τεχνολογίας.
- Συγκριτικά πλεονεκτήματα σε νέα προϊόντα και εμπορικά σήματα.
- Συγκριτικά πλεονεκτήματα στον τομέα των πληροφοριών.
- Συγκριτικά πλεονεκτήματα στον τομέα των οικονομιών κλίμακας.

Τα κυριότερα **χαρακτηριστικά γνωρίσματα** των πολυεθνικών επιχειρήσεων μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: ⁴

- Η πολυεθνική επιχείρηση αναπτύσσει δραστηριότητες και έχει στην ιδιοκτησία της θυγατρικές εταιρίες σε περισσότερες χώρες ή ελέγχει πολλές ξένες εταιρίες.
- Οι πολυεθνικές εταιρίες λειτουργούν με διάφορες συγκεντρωτικές ή αποκεντρωτικές δομές οργάνωσης και διοίκησης.
- Η λειτουργία των πολυεθνικών επιχειρήσεων χαρακτηρίζεται από τη δημιουργία ενιαίων χρηματοοικονομικών ροών, προδιαγραφών και προτύπων παραγωγής, εμπορίας και κατανάλωσης.
- Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις διοικούνται από ένα ή περισσότερα κέντρα και λειτουργούν με βάση μια παγκόσμια στρατηγική, που αποβλέπει στη μεγιστοποίηση του κέρδους και των λοιπών στόχων και αποτελεσμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο.
- Υπάρχουν σημαντικές διαφορές στο βαθμό πολυεθnikοποίησης των διαφόρων λειτουργιών των πολυεθνικών επιχειρήσεων.
- Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις μονοπωλούν σε μεγάλο βαθμό τις ερευνητικές και αναπτυξιακές δραστηριότητες, τις νέες τεχνολογίες και τις καινοτομίες.

- Οι πολυεθνικές εταιρίες ελέγχουν το μεγαλύτερο μέρος του διεθνούς εμπορίου.
- Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις αποτελούν τους μεγαλύτερους φορείς των ξένων επενδύσεων.

Τα κυριότερα **κριτήρια** που εφαρμόζουν οι πολυεθνικές εταιρίες κατά την επιλογή των χωρών στις οποίες επενδύουν τα κεφάλαιά τους είναι τα ακόλουθα: ⁵

- η διεύρυνση της αγοράς στην υποψήφια χώρα,
- το μέγεθος της αγοράς,
- οι προοπτικές κέρδους της επιχείρησης,
- η πολιτική και κοινωνική ασφάλεια,
- το νομικό και ρυθμιστικό περιβάλλον,
- η ποιότητα του εργατικού δυναμικού,
- η ποιότητα της επιχειρηματικής υποδομής και το επιχειρηματικό περιβάλλον,
- η πρόσβαση στους ανθρώπινους και χρηματοοικονομικούς πόρους,
- το μισθολογικό κόστος,
- οι πηγές και οι ικανότητες για έρευνα και ανάπτυξη,
- ο χαρακτήρας της κρατικής πολιτικής εμπορίου, καθώς και
- το κόστος και η προσβασιμότητα των πηγών πρώτων υλών.

Όσον αφορά στη **σχέση μεταξύ των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των χωρών υποδοχής τους**, αξίζει να σημειωθεί ότι, συνήθως υπάρχει, όχι μόνο σύμπτωση, αλλά και σύγκρουση συμφερόντων: οι πολυεθνικές επιχειρήσεις

απαιτούν από τις εθνικές κυβερνήσεις να προβούν σε ενέργειες και να λάβουν μέτρα για την προστασία των ξένων επενδύσεων, για την αποφυγή της διπλής φορολογίας, για την προστασία των πολυεθνικών επιχειρήσεων από κρατικοποιήσεις και από άλλους κινδύνους.⁶

Οι πολυεθνικές εταιρίες κυριαρχούν στο σύγχρονο οικονομικό γίγνεσθαι, ενώ στο μέλλον, **η εξέλιξή τους** προβλέπεται να ακολουθήσει τις εξής κατευθύνσεις:⁷

- Αναμένεται η περαιτέρω επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Η κατεύθυνση αυτή ενισχύεται από την απελευθέρωση των αγορών σε παγκόσμιο επίπεδο, τις νέες τεχνολογίες, την ενσωμάτωση των πρώην σοσιαλιστικών χωρών στην παγκόσμια οικονομία και από τις συγχωνεύσεις επιχειρήσεων σε παγκόσμιο επίπεδο, που διευκολύνουν τη δημιουργία νέων πολυεθνικών επιχειρήσεων.
- Προβλέπονται σημαντικές γεωοικονομικές αλλαγές στις δραστηριότητες των πολυεθνικών επιχειρήσεων, με κύρια κατεύθυνση την αύξηση του ειδικού βάρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Κεντροανατολικής Ευρώπης και της Κίνας.
- Αναμένεται η περαιτέρω πολυεθnikοποίηση και ορθολογικοποίηση της διοίκησης των πολυεθνικών επιχειρήσεων.
- Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι, μεταβάλλεται ήδη η σπουδαιότητα των μέσων και των εργαλείων που χρησιμοποιούν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, καθώς αυξάνεται ο ρόλος των στρατηγικών συμμαχιών και των συγχωνεύσεων σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.

2.1.2 ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Υπάρχουν δύο κατηγορίες ή μορφές Ξένων Επενδύσεων: οι Επενδύσεις Χαρτοφυλακίου και οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις.

Οι **Ξένες Επενδύσεις Χαρτοφυλακίου (ΞΕΧ)**, σύμφωνα με τον ορισμό του United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), περιλαμβάνουν τα αξιόγραφα, που κυκλοφορούν ή μπορεί να κυκλοφορήσουν σε οργανωμένες χρηματαγορές (μετοχές, ομόλογα, παράγωγα κλπ.).⁸

Η επένδυση χαρτοφυλακίου στο εξωτερικό δε δημιουργεί άμεσο δικαίωμα ιδιοκτησίας στην ξένη επιχείρηση και γενικά δεν οδηγεί στην απώλεια της διοικητικής αυτοτέλειάς της. Ο ξένος επενδυτής επιδιώκει συμμετοχή στα κέρδη με τη μορφή μερίσματος, τόκου ή κέρδους από την αλλαγή της τιμής των αξιογράφων, συμμετέχοντας όμως παράλληλα και στον κίνδυνο της επιχείρησης.

Οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου αποτελούν βραχυχρόνιες ροές κεφαλαίου και είναι αρκετά ευαίσθητες στις μεταβολές των νομισματικών μεταβλητών, όπως του επιτοκίου, της συναλλαγματικής ισοτιμίας και του πληθωρισμού.⁹

Η ουσία της **Άμεσης Ξένης Επένδυσης (ΑΞΕ)**, από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με τον ορισμό του UNCTAD, συνίσταται στην απόκτηση σταθερής συμμετοχής ή

συμφερόντων από μία εταιρία, που εδρεύει σε μια χώρα, σε μία εταιρία, που λειτουργεί σε μια άλλη χώρα.

Η σταθερή συμμετοχή σημαίνει μια μακρόχρονη σχέση συνεργασίας και κοινότητα συμφερόντων μεταξύ του άμεσου ξένου επενδυτή και της επιχείρησης της χώρας υποδοχής, που επηρεάζει σε καθοριστικό βαθμό τη διοίκηση της επιχείρησης. Ως καθοριστικός βαθμός επιρροής, θεωρείται η κατοχή του 10% ή μεγαλύτερου ποσοστού μετοχών -σε περίπτωση ανώνυμης εταιρίας- ή αντίστοιχου ποσοστού σε επιχείρηση άλλης μορφής.¹⁰

Η άμεση ξένη επένδυση μπορεί να πραγματοποιηθεί με τρεις τρόπους:¹¹

- Με την αγορά του μετοχικού κεφαλαίου ή μεριδίου του, με την αγορά αξιογράφων, με νέες επενδύσεις, με συγχωνεύσεις και εξαγορές.
- Με την επένδυση ή επανεπένδυση κερδών σε ξένη επιχείρηση.
- Με την πώληση αδειών παραγωγής, τεχνογνωσίας, μηχανημάτων και εξοπλισμού.

Μέσω των άμεσων ξένων επενδύσεων δημιουργούνται διάφορα επιχειρηματικά σχήματα, όπως είναι:¹²

- Οι θυγατρικές επιχειρήσεις, στις οποίες η ξένη ιδιοκτησία υπερβαίνει το 50%.
- Τα υποκαταστήματα ή παραρτήματα, τα οποία ανήκουν εξ ολοκλήρου ή εν μέρει στην ξένη εταιρία.

- Εταιρικά σχήματα, στα οποία το μερίδιο της ξένης επιχείρησης στην ιδιοκτησία είναι μεγαλύτερο από 50%.

Η άμεση ξένη επένδυση δεν αποτελεί μια απλή ροή κεφαλαίων, όπως οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου. Η ελεγχόμενη θυγατρική εταιρία συχνά αποκτά από τη μητρική επιχείρηση άυλες ροές, όπως είναι τα δικαιώματα χρήσης τεχνολογίας και εμπορικών σημάτων, οι διοικητικές δεξιότητες και τα εμπορικά μυστικά.

Οι άμεσες επενδύσεις -οι οποίες αποτελούν μακροχρόνιες ροές κεφαλαίου- επηρεάζονται κατά κύριο λόγο από τα πραγματικά μεγέθη της οικονομίας και τα χαρακτηριστικά της χώρας υποδοχής.¹³

Οι **αναπτυξιακές επιπτώσεις των ΑΞΕ** στην οικονομία της χώρας υποδοχής αποτελούν ένα αντικείμενο, το οποίο έχει κατά καιρούς διχάσει την επιστημονική κοινότητα. Ιδιαίτερες αναφορές έχουν γίνει για τις αναπτυξιακές ή μη επιπτώσεις των ΑΞΕ στις αναπτυσσόμενες χώρες.¹⁴

Η κρατούσα (στη βιβλιογραφία που εξετάστηκε) άποψη, **υποστηρίζει** τις αναπτυξιακές επιπτώσεις των ΑΞΕ στην οικονομία της χώρας υποδοχής, θεωρώντας, ότι οι άμεσες επενδύσεις αυξάνουν τη συνολική παραγωγικότητα της οικονομίας και επηρεάζουν άμεσα την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, οι ΑΞΕ αποτελούν ένα μηχανισμό, μέσω του οποίου οι αποταμιεύσεις πλεονασματικών μονάδων ή πλεονασματικών χωρών, μεταφέρονται σε ελλειπείς μονάδες. Επιπρόσθετα, επειδή οι πολυεθνικές

επενδύουν μέσω της δημιουργίας θυγατρικών εταιριών, αυξάνουν τις επενδύσεις, χωρίς να επιβαρύνουν το εξωτερικό χρέος.¹⁵

Αυτή η βασική θεωρητική προσέγγιση ισχυρίζεται επίσης, ότι μέσω των ΑΞΕ μεταφέρεται σημαντική τεχνολογία και γνώση, οι οποίες διαχέονται στη χώρα υποδοχής. Εξάλλου, στην περίπτωση που οι ΑΞΕ αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης αναπτυξιακής στρατηγικής της χώρας υποδοχής, τότε η θυγατρική επιχείρηση, που δραστηριοποιείται στη χώρα υποδοχής υποβοηθά την ολοκλήρωση της χώρας, ανοίγοντας εξαγωγικούς προορισμούς, οι οποίοι -σε άλλη περίπτωση- δεν θα ήταν διαθέσιμοι.¹⁶

Στον αντίποδα της άποψης σχετικά με τη θετική επίδραση των ΑΞΕ στην οικονομία της χώρας υποδοχής, βρίσκονται οι **επικριτές** των ΑΞΕ, οι οποίοι ισχυρίζονται ότι, μια σειρά παραγόντων, οι οποίοι συνδέονται στενά με τη λειτουργία της πολυεθνικής επιχείρησης, υπονομεύουν την οικονομική ανάπτυξη των χωρών υποδοχής.

Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, η δραστηριότητα των πολυεθνικών επιχειρήσεων, αντί να μεταφέρει αποταμιεύσεις στην αναπτυσσόμενη χώρα, μεταφέρει αποταμιεύσεις από την αναπτυσσόμενη στην αναπτυγμένη οικονομία. Οι εγχώριες αποταμιεύσεις μειώνονται με δύο τρόπους:

- Κατ' αρχήν, ελαττώνονται εξαιτίας της άντλησης εγχώριων αποταμιευτικών πόρων, μέσω της αγοράς κεφαλαίου της χώρας υποδοχής.

- Δεύτερον, υποστηρίζεται ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, μέσω ολιγοπωλιακών δομών, πολλές φορές κερδίζουν περισσότερο από τα κανονικά κέρδη και σε μεταγενέστερο χρόνο, μεταφέρουν αυτά τα κέρδη στη μητρική εταιρία. Σύμφωνα πάντα με αυτήν την προσέγγιση, οι καταναλωτές της χώρας υποδοχής, πληρώνουν για την αγορά των αγαθών τιμές μεγαλύτερες από τις κανονικές, με συνέπειες αρνητικές για την αποταμίευση.

Οι επικριτές ισχυρίζονται επίσης, ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ασκούν ισχυρό έλεγχο επί της απασχολούμενης τεχνολογίας, εμποδίζοντας ουσιαστικά τη μεταφορά και τη διάχυσή της στη χώρα υποδοχής.¹⁷

Όπως γίνεται αντιληπτό, οι δύο παραπάνω προσεγγίσεις διαφέρουν δραματικά, ως προς τα αποτελέσματα των ΑΞΕ και της δραστηριοποίησης των πολυεθνικών επιχειρήσεων στην οικονομία της χώρας υποδοχής. Η σύγχρονη εμπειρία δείχνει ότι το τελικό αποτέλεσμα των αναπτυξιακών επιδράσεων των πολυεθνικών εταιριών στη χώρα υποδοχής εξαρτάται από μία σειρά παραγόντων. Η εμπειρική έρευνα μπορεί να απομονώσει αυτούς τους παράγοντες, δίνοντας απάντηση σε συγκεκριμένα ερωτήματα.¹⁸

2.1.3 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1989-2005

Οι παγκόσμιες εισροές κεφαλαίων για Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ), κατά την περίοδο 1989-1994, ανήλθαν σε ετήσια βάση σε 200,1 δις δολάρια, κατά μέσο όρο. Το 1995 αυξήθηκαν σε 331,1 δις δολάρια, ενώ το 2000 έφθασαν στο 1,27 τρις δολάρια.¹⁹

Στα χρόνια που ακολούθησαν, παρατηρήθηκε μείωση στις παγκόσμιες εισροές για ΑΞΕ, οι οποίες έφθασαν μόλις στα 735 δις δολάρια το 2001 και στα 651 δις το 2002.²⁰ Η πτωτική αυτή τάση συνεχίστηκε για ένα ακόμη έτος (2003), για να σταματήσει το 2004, οπότε και οι ΑΞΕ άγγιξαν τα 648 δις δολάρια, σημειώνοντας αύξηση κατά 2%, σε σχέση με το προηγούμενο έτος.²¹

Σχετικά με τη γεωγραφική κατανομή των ΑΞΕ, παρατηρούνται μεγάλες ανισότητες σε παγκόσμια κλίμακα,²² καθώς τη "μερίδα του λέοντος" απολαμβάνουν οι ανεπτυγμένες χώρες. Αναφέρεται χαρακτηριστικά, ότι η διαφορά, όσον αφορά στις εισροές ΑΞΕ, μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών ανήλθε το 2001 στα 881 δις \$.²³ Το 2004 η διαφορά μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών, μειώθηκε στα 147 δις \$, γεγονός που αποκαλύπτει την τάση για αύξηση των επενδύσεων στις αναπτυσσόμενες αγορές.²⁴

Όσον αφορά στις εισροές ΑΞΕ για το 2005 και το 2006, οι προβλέψεις είναι αισιόδοξες. Η συνεχιζόμενη ανάγκη των επιχειρήσεων για βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους, μέσω της διείσδυσης σε νέες αγορές, της μείωσης του κόστους και της απόκτησης πόρων στο εξωτερικό, αναμένεται να αποτελέσει ισχυρό κίνητρο για αύξηση των ΑΞΕ, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες.²⁵

2.2. Η ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

Στο παρόν υποκεφάλαιο επιχειρείται κατ' αρχήν μία σύντομη παρουσίαση της έννοιας, των τύπων και της λειτουργίας των τραπεζικών επιχειρήσεων. Στη συνέχεια, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στη λειτουργία των εμπορικών τραπεζών και σε θέματα που σχετίζονται με αυτή.

2.2.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Οι τράπεζες ανήκουν στην κατηγορία των χρηματοοικονομικών οργανισμών, που μεσολαβούν στη μεταφορά πόρων από τους αποταμιευτές –που έχουν πλεόνασμα κεφαλαίων- στις επιχειρήσεις, αλλά και τους ιδιώτες που έχουν ανάγκη από κεφάλαια. Οι τράπεζες αποκτούν με αυτόν τον τρόπο στοιχεία παθητικού (π.χ. καταθέσεις πελατών, με σκοπό να τα μετατρέψουν σε στοιχεία ενεργητικού (π.χ. δάνεια προς πελάτες).²⁶

Αντί του όρου "Τράπεζα" χρησιμοποιείται εναλλακτικά ο όρος "Πιστωτικό Ίδρυμα", το οποίο ορίζεται ως "η επιχείρηση της οποίας η δραστηριότητα συνίσταται στο να δέχεται καταθέσεις από το κοινό ή άλλα επιστρεπτέα κεφάλαια και να χορηγεί πιστώσεις για λογαριασμό της."²⁷

Οι τράπεζες δραστηριοποιούνται στον τομέα παροχής χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και διακρίνονται σε διάφορες επιμέρους κατηγορίες, ανάλογα με τα παρακάτω χρησιμοποιούμενα κριτήρια:²⁸

- Σύμφωνα με το σκοπό τους, που περιλαμβάνει και τον κλάδο της οικονομίας τον οποίο εξυπηρετούν, διακρίνονται κατά κύριο λόγο σε:

- **Κεντρικές**

Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο βασικός ρόλος των Κεντρικών Τραπεζών -όπως διαμορφώθηκε μετά την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας- είναι η άσκηση της εποπτείας του τραπεζικού συστήματος.

Στις λοιπές χώρες, οι Κεντρικές Τράπεζες -παράλληλα με την άσκηση της τραπεζικής εποπτείας- κρατούν βασικό ρόλο στη διαμόρφωση της νομισματικής και πιστωτικής πολιτικής.

- **Εμπορικές**

Οι εμπορικές τράπεζες, που θα αποτελέσουν και το βασικό αντικείμενο του παρόντος υποκεφαλαίου, παρέχουν ένα μεγάλο φάσμα χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, τόσο σε επιχειρήσεις, όσο και σε ιδιώτες.

Οι εμπορικές τράπεζες αποτελούν τον κορμό του τραπεζικού συστήματος κάθε χώρας, τόσο από την άποψη του αριθμού των ιδρυμάτων και του δικτύου των υποκαταστημάτων, όσο και από την άποψη του κύκλου εργασιών.

Η βασική δραστηριότητα των εμπορικών τραπεζών είναι η συγκέντρωση κεφαλαίων, κυρίως με τη μορφή καταθέσεων, και η παροχή πιστώσεων σε επιχειρήσεις και ιδιώτες. Οι τράπεζες δέχονται καταθέσεις για τις οποίες πληρώνουν τόκο και χορηγούν δάνεια έναντι τόκου, προσπαθώντας να διευρύνουν τη διαφορά μεταξύ του κόστους του χρήματος που συγκεντρώνουν και των ωφελειών που αποκομίζουν από αυτό.²⁹

- **Αναπτυξιακές - Επενδυτικές**

Οι αναπτυξιακές - επενδυτικές τράπεζες έχουν ως βασικό αντικείμενο την παροχή μακροπρόθεσμων δανείων, κυρίως σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στους κλάδους της βιομηχανίας, της ναυτιλίας αλλά και της βιοτεχνίας.

- **Αγροτικές**

Οι αγροτικές τράπεζες λειτουργούν βασικά ως εμπορικές, προσανατολίζοντας όμως την παροχή των υπηρεσιών τους προς τον αγροτικό τομέα.

- **Κτηματικές - Στεγαστικής Πίστης**

Οι κτηματικές ή τράπεζες στεγαστικής πίστης παρέχουν μεσομακροπρόθεσμα δάνεια για την κατασκευή ή επισκευή εμπορικών και αστικών ακινήτων.

- **Ειδικούς Πιστωτικούς Οργανισμούς** (π.χ. Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων)

- Ανάλογα με τον φορέα των κεφαλαίων τους, οι τράπεζες διακρίνονται σε:
  - **Κρατικές** και
  - **Ιδιωτικές**

- Ανάλογα με το βαθμό εξάρτησης της λειτουργίας τους από το Κράτος (Δημόσιο), διακρίνονται σε:
  - **Ελεγχόμενες** από το Δημόσιο και
  - **Ιδιωτικές**

Ελεγχόμενες από το Δημόσιο είναι βέβαια τόσο οι κρατικές τράπεζες, όσο και αυτές, οι Διοικήσεις των οποίων διορίζονται από την εκάστοτε Κυβέρνηση.

- Ανάλογα με τη γεωγραφική έκταση των εργασιών τους, διακρίνονται σε:
  - **Τοπικές**
  - **Εθνικές** και
  - **Πολυεθνικές**

2.2.2. ΟΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ

Όπως προαναφέρθηκε, οι εμπορικές τράπεζες αποτελούν τον κορμό του τραπεζικού συστήματος κάθε χώρας, τόσο από την άποψη του αριθμού των ιδρυμάτων και του δικτύου των υποκαταστημάτων τους, όσο και από την άποψη

του κύκλου εργασιών. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι ιδιαιτερότητες των υπηρεσιών που παρέχονται από τις εμπορικές τράπεζες, οι βασικές επιχειρηματικές αρχές, αλλά και οι κίνδυνοι που επηρεάζουν τη λειτουργία των εμπορικών τραπεζών και τέλος, η δραστηριότητα των τραπεζών αυτών, μέσω της Λιανικής και Διατραπεζικής αγοράς, καθώς και μέσω θυγατρικών επιχειρήσεων.

2.2.2.1 ΟΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Οι τραπεζικές υπηρεσίες παρουσιάζουν τα ακόλουθα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία τις διαφοροποιούν από τα βιομηχανικά αλλά και τα καταναλωτικά προϊόντα:³⁰

- Είναι άυλες, όπως όλες οι υπηρεσίες, γεγονός που σημαίνει, ότι δεν γίνονται αντιληπτές από τις αισθήσεις πριν από την πώλησή τους, δεν αποθηκεύονται και δεν μεταφέρονται για τη διάθεσή τους. Εξαιτίας άλλωστε αυτής τους της ιδιότητας, οι τραπεζικές υπηρεσίες προτυποποιούνται δύσκολα, δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ευρεσιτεχνίας και δεν μπορούν να δειγματοσιτούν, όπως τα προϊόντα.
- Στηρίζονται στην πίστη. Αυτό σημαίνει ότι ο πελάτης δεν δύναται να γνωρίζει εκ των προτέρων τι ακριβώς αγοράζει, καθώς στις τραπεζικές υπηρεσίες δεν υπάρχουν συγκεκριμένες και σαφώς προσδιοριζόμενες ποιοτικές

προδιαγραφές (ταχύτητα εξυπηρέτησης, έλλειψη γραφειοκρατίας, ευγένεια υπαλλήλων κλπ.). Η πίστη δημιουργείται στους παλιούς πελάτες από την προηγούμενη ποιότητα εξυπηρέτησης που είχαν στην τράπεζα, ενώ στους νέους επηρεάζεται από τη διαφημιστική εκστρατεία της τράπεζας και τις λοιπές ενέργειες προώθησης των πωλήσεων και δημοσίων σχέσεων, καθώς και από την πληροφόρηση που λαμβάνουν από υφιστάμενους πελάτες της τράπεζας.

- Ο υπάλληλος της τράπεζας αποτελεί μέρος της υπηρεσίας που προσφέρει. Η ποιότητα των προσφερόμενων τραπεζικών υπηρεσιών είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με το επίπεδο των γνώσεων, των ικανοτήτων και της συμπεριφοράς των υπαλλήλων που τις προσφέρουν.
- Ο πελάτης αποτελεί μέρος της παραγωγικής διαδικασίας, με την παρουσία του, το επίπεδο των γνώσεών του, την αντιληπτική του ικανότητα, τις απαιτήσεις και τη συμπεριφορά του.
- Οι τραπεζικές υπηρεσίες παρουσιάζουν μεγάλη φαινομενική ομοιογένεια. Για τους πελάτες, οι τραπεζικές υπηρεσίες είναι -με μια πρώτη ματιά- ίδιες σε όλες τις εμπορικές τράπεζες. Κάθε τράπεζα λοιπόν, πρέπει να αναζητήσει τρόπους για να καθιερώσει την ταυτότητά της και να εξασφαλίσει την επιθυμητή εικόνα στους πελάτες της, για κάθε προσφερόμενη από αυτήν υπηρεσία.

- Υπάρχει μεγάλη γκάμα προσφερόμενων υπηρεσιών που καλύπτει, από τις εξειδικευμένες ανάγκες επιχειρήσεων διαφορετικών κλάδων (Corporate Banking), μέχρι τις ανάγκες των μεγάλων ιδιωτών πελατών (Private Banking), καθώς και αυτές των μικροκαταθετών (Retail Banking).
- Παρουσιάζουν μεγάλη γεωγραφική διασπορά. Κάθε εμπορική τράπεζα θεωρεί απαραίτητο να επεκτείνει -ανάλογα με τις δυνατότητές της- το δίκτυο των καταστημάτων της, έτσι ώστε να διευκολύνει τις συναλλαγές των υπαρχόντων πελατών της και να καλύπτει μία ευρύτερη αγορά.
- Το χρονικό στοιχείο είναι πολύ πιο έντονο στην πελατειακή σχέση που δημιουργείται από κάθε πώληση τραπεζικής υπηρεσίας, από ό,τι στα περισσότερα προϊόντα ή υπηρεσίες. Η πελατειακή σχέση έχει μακροχρόνια φύση. Η υπογραφή μιας σύμβασης χορήγησης δανείου ή το άνοιγμα ενός λογαριασμού σηματοδοτεί την έναρξη μιας συνεργασίας και όχι την ολοκλήρωσή της.
- Οι τραπεζικές υπηρεσίες δεν μπορούν να διατηρηθούν. Υποαπασχολούμενα τραπεζικά καταστήματα και άνθρωποι αποτελούν δυναμικότητα οριστικά και αμετάκλητα χαμένα.
- Η ανάπτυξη των τραπεζικών υπηρεσιών πρέπει να σταθμίζεται, ανάλογα με τις αρχές της επιχειρηματικής πολιτικής των εμπορικών τραπεζών, οι κυριότερες από τις οποίες αναφέρονται στην επόμενη παράγραφο.

2.2.2.2 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Στις βασικές αρχές της επιχειρηματικής πολιτικής των εμπορικών τραπεζών συμπεριλαμβάνονται:³¹

- Η αρχή της **ρευστότητας**

Η κάθε τράπεζα πρέπει να διατηρεί μόνιμα τον απαραίτητο βαθμό ρευστότητας, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της, χωρίς να υπάρχει ο κίνδυνος διασάλευσης της εμπιστοσύνης του κοινού προς αυτήν.

- Η αρχή της **ασφάλειας**

Τα διαθέσιμα της τράπεζας πρέπει να τοποθετούνται κατά τρόπο, που να διασφαλίζει την ανάκτησή τους.

- Η αρχή της **αποδοτικότητας**

Η αρχή αυτή αναφέρεται στην επιδίωξη μεγιστοποίησης του κέρδους από τη δραστηριότητα της τράπεζας.

- Η αρχή της **διασποράς των κινδύνων**

Σε εφαρμογή αυτής της αρχής, η κάθε τράπεζα θα πρέπει να κατανέμει τις χορηγήσεις της σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό δανειοληπτών, ώστε να περιορίζεται ο κίνδυνος της ενδεχόμενης ζημίας.

Η πολιτική κάθε εμπορικής τράπεζας διαφέρει και καθορίζεται από τη χρυσή τομή των τριών πρώτων αρχών και την επιθυμητή διασπορά των κινδύνων. Ο καθορισμός της επιχειρηματικής τακτικής κάθε τράπεζας εξαρτάται από τη θέση της στην αγορά, τους βραχυχρόνιους και μακροχρόνιους στόχους της για τη διατήρηση ή την αλλαγή αυτής της θέσης, την ακολουθούμενη στρατηγική και το χρονικό ορίζοντα που στοχεύεται η επίτευξη των αλλαγών.

2.2.2.3 ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ

Κάθε τράπεζα σταθμίζει και αναλαμβάνει σε διαφορετικό βαθμό τους ακόλουθους κινδύνους, που είναι συνυφασμένοι με τη λειτουργία της.³²

- τον κίνδυνο **ρευστότητας** (αδυναμία ανταπόκρισης στις υποχρεώσεις της, αδυναμία προσφοράς δανείων με χαμηλό κόστος για την τράπεζα),
- τον **πιστωτικό** κίνδυνο (κίνδυνος μη αποπληρωμής των δανείων που χορηγεί),
- τον κίνδυνο **μεταβολής των επιτοκίων** (δυσμενέστερη για την τράπεζα διαφοροποίηση των επιτοκίων των στοιχείων του Ενεργητικού σε σχέση με τα επιτόκια των στοιχείων του Παθητικού) και
- το **λειτουργικό** κίνδυνο (αναποτελεσματικότητα στον έλεγχο του κόστους, μη διόρθωση λαθών του προσωπικού, κλοπές, απάτες).

2.2.2.4 Η «ΛΙΑΝΙΚΗ» ΚΑΙ Η «ΧΟΝΔΡΙΚΗ» ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ

Με τον όρο «**Λιανική Τραπεζική**» (Retail Banking), καλύπτονται όλα τα προϊόντα και οι υπηρεσίες των εμπορικών τραπεζών, που προσφέρονται σε καταναλωτές και μικρές επιχειρήσεις. Ο όρος «**Χονδρική Τραπεζική**» (Wholesale Banking), από την άλλη πλευρά, αναφέρεται στην παροχή τραπεζικών προϊόντων και υπηρεσιών σε ανώνυμες εταιρίες, κρατικές μονάδες, ιδρύματα και άλλα (φυσικά και νομικά) πρόσωπα, που δεν υπάγονται στη Λιανική Τραπεζική.

Οι εμπορικές τράπεζες πλήρους εξυπηρέτησης παρέχουν πλέον προϊόντα και υπηρεσίες, τόσο της Λιανικής, όσο και της Χονδρικής Τραπεζικής.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, επιχειρηματικό αντικείμενο των εμπορικών τραπεζών είναι η συλλογή και εκμετάλλευση κεφαλαίων, καθώς και η παροχή υπηρεσιών.

Οι βασικές λοιπόν λειτουργίες των εμπορικών τραπεζών είναι: ³³

- η προσέλκυση καταθετών,
- η προσέλκυση δανειοληπτών και
- η παροχή διαμεσολαβητικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα βασικά προϊόντα / υπηρεσίες, που παρέχονται από τη Λιανική και τη Χονδρική Τραπεζική αγορά, στο πλαίσιο κάθε μίας από τις παραπάνω λειτουργίες.

2.2.2.4.1 Προϊόντα / Υπηρεσίες Καταθέσεων

Τα τραπεζικά καταθετικά προϊόντα / υπηρεσίες διακρίνονται κατ' αρχήν σε:

- Καταθέσεις Ταμιευτηρίου
- Καταθέσεις Όψεως
- Προθεσμιακές Καταθέσεις

Κάθε μία από τις παραπάνω κατηγορίες περιλαμβάνει περισσότερες υποκατηγορίες προϊόντων, ανάλογα με την ιδιότητα του δικαιούχου (φυσικά / νομικά πρόσωπα), την ηλικία του δικαιούχου π.χ. καταθέσεις για νέους), το νόμισμα της κατάθεσης (καταθέσεις σε ευρώ / σε συνάλλαγμα) κλπ.³⁴

2.2.2.4.2 Προϊόντα / Υπηρεσίες Χορηγήσεων

Τα τραπεζικά δανειακά προϊόντα / υπηρεσίες διακρίνονται κατ' αρχήν σε:

- Καταναλωτικά Δάνεια
- Πιστωτικές Κάρτες
- Στεγαστικά Δάνεια
- Δάνεια για Κεφάλαιο Κίνησης
- Δάνεια Παγίων

Οι παραπάνω τύποι δανείων διακρίνονται περαιτέρω, ανάλογα με τη διάρκεια του δανείου (βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα, μακροπρόθεσμα δάνεια), τον τρόπο αποπληρωμής (τοκοχρεολυτικά, balloon payments κλπ.), το είδος της απαιτούμενης εξασφάλισης (προσωπική εγγύηση, εμπράγματα ασφάλεια), την ιδιότητα του δανειολήπτη (εμπορικά, βιομηχανικά, ναυτιλιακά, φοιτητικά δάνεια) κλπ.³⁵

2.2.2.4.3 Διαμεσολαβητικές / Συμβουλευτικές Υπηρεσίες

Οι εμπορικές τράπεζες παρέχουν μεγάλη και συνεχώς διευρυνόμενη γκάμα διαμεσολαβητικών / συμβουλευτικών υπηρεσιών, οι κυριότερες από τις οποίες είναι:³⁶

- Έκδοση Επιταγών
- Έκδοση Εντολών Πληρωμής
- Έκδοση Πιστωτικών Επιστολών
- Έκδοση Εγγυητικών Επιστολών

- Είσπραξη Αξιών για λογαριασμό πελατών
- Αγοραπωλησία Συναλλάγματος
- Αγοραπωλησία Χρεογράφων για λογαριασμό πελατών
- Ενοικίαση χρηματοκιβωτίων
- Παροχή εμπορικών πληροφοριών
- Συμβουλές σε επιχειρήσεις για τη διαχείριση του χαρτοφυλακίου τους.³⁷

2.2.2.5 Η ΔΙΑΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΑΓΟΡΑ

Για μία τράπεζα, απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία και την προσφορά των προϊόντων της Λιανικής και της Χονδρικής Τραπεζικής, αποτελεί η ενεργή παρουσία της στη Διατραπεζική Αγορά.

Η Διατραπεζική αγορά αποτελεί το σύνολο επιμέρους αγορών χρήματος και κεφαλαίου, στις οποίες συμμετέχουν, ως αντισυμβαλλόμενα μέρη, μόνο τράπεζες ή άλλα πιστωτικά ιδρύματα.

Οι επιμέρους αγορές που απαρτίζουν τη Διατραπεζική Αγορά είναι:

- Η Αγορά Συναλλάγματος (Foreign Exchange)
- Η Χρηματαγορά (Money Market)

- Οι Αγορές Κεφαλαίου (Capital Markets), οι οποίες διακρίνονται στις επιμέρους αγορές:
  - Κυβερνητικών Ομολόγων (Government Bonds)
  - Εταιρικών Ομολόγων (Corporate Bonds)
  - Κοινοπρακτικών Δανείων (Syndicated Loans)
- Αγορές Παραγώγων (Derivatives)
  - Εξωχρηματιστηριακά Παράγωγα (OTC)
  - Χρηματιστηριακά Παράγωγα (Listed Derivatives)
- Χρηματιστηριακές Αγορές

2.2.2.6 ΠΑΡΑΛΛΗΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΜΕΣΩ ΘΥΓΑΤΡΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ

Τα τελευταία χρόνια, οι εμπορικές τράπεζες επεκτείνουν συνεχώς τις δραστηριότητες τους, μέσω της ίδρυσης θυγατρικών εταιρειών, που προσφέρουν σε ιδιώτες αλλά και σε επιχειρήσεις, υπηρεσίες πέραν της γκάμας των παραδοσιακών τραπεζικών εργασιών.

Παρακάτω παρουσιάζονται οι κυριότεροι τύποι θυγατρικών εταιριών των τραπεζικών επιχειρήσεων, καθώς και τα προϊόντα / υπηρεσίες που παρέχονται από αυτές.³⁸

2.2.2.6.1 Εταιρίες Χρηματοδοτικής Μίσθωσης

Οι εταιρίες αυτές παρέχουν συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης, στα πλαίσια των οποίων, ο ένας των συμβαλλομένων, ο εκμισθωτής (η εταιρία), παραχωρεί τη χρήση ενός πράγματος στον αντισυμβαλλόμενο (μισθωτή) για μία ορισμένη χρονική περίοδο, έναντι περιοδικών πληρωμών. Με άλλα λόγια, η χρηματοδοτική μίσθωση αποτελεί έναν τρόπο απόκτησης της χρήσης διαφόρων πραγμάτων, χωρίς να μεσολαβήσει η αγορά τους.³⁹

2.2.2.6.2 Εταιρίες Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου

Κύριο αντικείμενο των εταιριών του συγκεκριμένου τύπου, είναι η διαχείριση ενός χαρτοφυλακίου χρεογράφων, με σκοπό τη δημιουργία εισοδήματος.

2.2.2.6.3 Εταιρίες Αμοιβαίων Κεφαλαίων

Το Αμοιβαίο Κεφάλαιο είναι ένα σύνολο ενεργητικού από μετρητά, μετοχές, ομολογίες, τραπεζικά ομόλογα και μερίδια άλλων Αμοιβαίων Κεφαλαίων, που ανήκουν εξ αδιαιρέτου σε περισσότερα πρόσωπα, τους μεριδιούχους. Οι κάθε μορφής πρόσοδοι του Αμοιβαίου Κεφαλαίου, μετά την αφαίρεση των κάθε φύσεως εξόδων, διανέμονται στους μεριδιούχους.

2.2.2.6.4 Εταιρίες Παροχής Επιχειρηματικού Κεφαλαίου (Venture Capital)

Βασικό αντικείμενο των εταιριών Venture Capital είναι η χρηματοδότηση επενδύσεων υψηλού κινδύνου, καθώς και η παροχή εγγυήσεων δανείων στις επιχειρήσεις αυτής της μορφής.

2.2.2.6.5 Ασφαλιστικές Εταιρίες

Πρόκειται για εταιρίες που παρέχουν ιδιωτικές ασφάλισεις περιουσιακών στοιχείων (ασφάλειες κλοπής, πυρός κλπ.) και προσώπων (ασφάλειες ζωής, ιατρικής περίθαλψης), καθώς και συνταξιοδοτικά προγράμματα.

2.2.2.6.6 Χρηματιστηριακές Εταιρίες

Πρόκειται για Ανώνυμες Εταιρίες, οι οποίες είναι τακτικά μέλη του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών, με αποκλειστικό σκοπό τη διενέργεια χρηματιστηριακών συναλλαγών.⁴⁰

Ολοκληρώνοντας την αναφορά στα τραπεζικά προϊόντα, αξίζει να σημειώσουμε ότι, η γκάμα των προϊόντων / υπηρεσιών που διατίθενται, τόσο στη λιανική και τη διατραπεζική αγορά , όσο και στο πλαίσιο των παράλληλων δραστηριοτήτων των θυγατρικών εταιριών, διευρύνεται συνεχώς, καθώς τα υφιστάμενα προϊόντα / υπηρεσίες διαφοροποιούνται περαιτέρω, ενώ –από την άλλη πλευρά- νέα προϊόντα και υπηρεσίες έρχονται να προστεθούν στα ήδη υπάρχοντα.

2.3. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΣΕ ΜΙΑ ΞΕΝΗ ΑΓΟΡΑ

Η είσοδος σε μία ξένη τραπεζική αγορά αποτελεί αντικείμενο απόφασης, που λαμβάνεται στα πλαίσια του σχεδιασμού της επιχειρησιακής στρατηγικής (Corporate Strategy) της τράπεζας. Ως στρατηγική απόφαση, απαιτεί τη δέσμευση σημαντικών επιχειρηματικών πόρων, αλλά και Στελεχών της επιχείρησης σε όλα τα επίπεδα. Η διείσδυση σε μία νέα αγορά αποτελεί, συγκεκριμένα, μία μορφή στρατηγικής οριζόντιας ανάπτυξης (horizontal growth strategy), μέσω της οποίας, επιτυγχάνεται η οριζόντια ολοκλήρωση (horizontal integration) της επιχείρησης.⁴¹

Η επιτυχία της στρατηγικής επιλογής για την είσοδο της τράπεζας σε μία ξένη αγορά, προϋποθέτει:

- την προηγούμενη ανάλυση του εσωτερικού και εξωτερικού (στη χώρα εκκίνησης και στη χώρα υποδοχής) περιβάλλοντος της επιχείρησης, καθώς και
- τη συνεχή υποστήριξη της επιχειρησιακής στρατηγικής απόφασης της τράπεζας από τις επιχειρηματικές (business strategies) και λειτουργικές στρατηγικές (functional strategies) της επιχείρησης.⁴²

Βασικό βήμα για μια επιχείρηση που επιθυμεί να διεθνοποιήσει τη δραστηριότητά της, αποτελεί η επιλογή της χώρας εισόδου. Σε δεύτερο στάδιο, θα ακολουθήσει λεπτομερής έρευνα αγοράς, η οποία θα καταλήξει στον προσδιορισμό του

Μείγματος Μάρκετινγκ (προϊόν, τιμή, διανομή, προβολή) που ανταποκρίνεται στις ανάγκες της συγκεκριμένης αγοράς.⁴³

Στο παρόν υποκεφάλαιο, παρουσιάζονται τα ζητήματα και οι παράγοντες που πρέπει να εξετάζονται από την τραπεζική επιχείρηση, προκειμένου αυτή να καταλήξει στην επιλογή της χώρας εισόδου. Θέματα που αφορούν στην έρευνα αγοράς και τον σχεδιασμό του Μείγματος Μάρκετινγκ δεν εξετάζονται, καθώς αυτά εντάσσονται στα πλαίσια του Διεθνούς Μάρκετινγκ και βρίσκονται εκτός του σκοπού της παρούσας μελέτης.

2.3.1 Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

Κατά το αρχικό στάδιο της διαδικασίας για τον εντοπισμό της χώρας εισόδου, οι υποψήφιες χώρες είναι συνήθως πολυάριθμες. Η επιχείρηση ωστόσο, οφείλει να περιορίσει το πλήθος των υποψηφιοτήτων σε μικρό αριθμό χωρών, που παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες ευκαιρίες, καθώς η ενδελεχής έρευνα αγοράς, η οποία θα ακολουθήσει την επιλογή, απαιτεί πολύ χρόνο και συνεπάγεται υψηλό κόστος.⁴⁴

Η στρατηγική επιλογή της χώρας εισόδου πρέπει να βασίζεται στην ανάλυση, τόσο της ίδιας της επιχείρησης, από την οποία θα αποκαλυφθούν οι δυνάμεις και οι

αδυναμίες της, όσο και στην έρευνα του περιβάλλοντος των χωρών εκκίνησης και εισόδου, από την οποία θα προκύψουν ενδεχόμενες ευκαιρίες αλλά και απειλές.

Πιο συγκεκριμένα, η φάση της επιλογής της χώρας εισόδου περιλαμβάνει:⁴⁵

- Την ανάλυση του χαρακτήρα, των στόχων και των δυνατοτήτων της επιχείρησης (ανάλυση εσωτερικού περιβάλλοντος της επιχείρησης).
- Την εκτίμηση των πολιτικών, νομικών, οικονομικών και άλλων δεδομένων που παρουσιάζονται στη χώρα εκκίνησης (ανάλυση γενικευμένου εξωτερικού περιβάλλοντος της χώρας εκκίνησης).
- Την εκτίμηση των πολιτικών, νομικών, οικονομικών και άλλων δεδομένων που παρουσιάζονται στη χώρα υποδοχής (ανάλυση γενικευμένου εξωτερικού περιβάλλοντος της χώρας υποδοχής).
- Την ανάλυση του κλάδου στον οποίο δραστηριοποιείται η επιχείρηση, όπως αυτός διαμορφώνεται στη χώρα υποδοχής (ανάλυση άμεσου εξωτερικού περιβάλλοντος στη χώρα υποδοχής).

Κατά το στάδιο της επιλογής της χώρας εισόδου, η έρευνα της επιχείρησης είναι δυνατό να βασιστεί σε δευτερογενή ή και πρωτογενή στοιχεία.⁴⁶

Δευτερογενή χαρακτηρίζονται τα στοιχεία που έχουν ήδη συγκεντρωθεί από διάφορες πηγές. Τα δευτερογενή στοιχεία υπάρχουν ήδη διαθέσιμα, είτε μέσα στην ίδια την επιχείρηση, είτε σε τρίτες πηγές (Διεθνείς και Κρατικοί Οργανισμοί, ειδικές δημοσιεύσεις, εφημερίδες κλπ.). Η επεξεργασία δευτερογενών στοιχείων χαρακτηρίζεται ως «έρευνα-μελέτη γραφείου» (desk research).

Η συλλογή πρωτογενών στοιχείων, που ονομάζεται «έρευνα πεδίου» (field research), αποτελεί σύνθετη διαδικασία, που πραγματοποιείται συνήθως από εξωεπιχειρησιακές πηγές.

Καθώς η άντληση πρωτογενών στοιχείων είναι ακριβότερη και περισσότερο χρονοβόρα, σε σχέση με τη συλλογή δευτερογενών στοιχείων, είναι σκόπιμο η επιχείρηση να ξεκινήσει την έρευνά της, βασιζόμενη κατ'αρχήν σε δευτερογενή στοιχεία.⁴⁷

2.3.1.1 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Η ανάλυση του εσωτερικού περιβάλλοντος αποτελεί το πρώτο βήμα για μία τράπεζα που επιθυμεί να δοκιμάσει της δυνάμεις της στο εξωτερικό, καθώς αποτελεί μία μορφή "ενδοσκόπησης", η οποία θα οδηγήσει στη σαφέστερη αντίληψη της επιθυμητής μελλοντικής κατεύθυνσης της επιχείρησης, αλλά και της εφικτότητας των μελλοντικών επιχειρηματικών σχεδίων, υπό το πρίσμα των υφιστάμενων δυνάμεων και αδυναμιών.

Αφετηρία της εσωτερικής ανάλυσης της τραπεζικής επιχείρησης αποτελεί η θεώρηση του οράματος, της αποστολής και του σκοπού της τράπεζας. Στη συνέχεια -και πάντα στο πλαίσιο της διάγνωσης του ενδοεπιχειρησιακού

περιβάλλοντος- είναι σκόπιμο να εξεταστούν, μεταξύ άλλων, τα παρακάτω στοιχεία: ⁴⁸

- το στυλ της διοίκησης της επιχείρησης,
- η οργάνωση της επιχείρησης,
- η χρηματοοικονομική κατάσταση της επιχείρησης,
- η επάρκεια των πόρων (οικονομικών, τεχνολογικών κλπ.),
- το μέγεθος και το επίπεδο του ανθρώπινου δυναμικού,
- οι υπάρχουσες ικανότητες διοίκησης και μάρκετινγκ, καθώς και
- η εμπορευσιμότητα των προϊόντων / υπηρεσιών της τράπεζας στο εξωτερικό.

Από την παραπάνω ανάλυση διαπιστώνονται τόσο οι δυνάμεις της τράπεζας (π.χ. ισχυρή κεφαλαιακή βάση, γνώση των διεθνών αγορών, ύπαρξη έμπειρων και καταρτισμένων στελεχών κλπ.), όσο και οι αδυναμίες της (π.χ. ύπαρξη γραφειοκρατίας, βραδύτητα ανάπτυξης νέων προϊόντων, έλλειψη σύγχρονης τεχνολογίας, ανεπάρκεια οικονομικών πόρων κλπ.). ⁴⁹

Η ολοκλήρωση της εσωτερικής ανάλυσης της τράπεζας, οδηγεί στον προσδιορισμό της κατεύθυνσης, που η επιχείρηση επιθυμεί να ακολουθήσει, των ισχυρών σημείων, στα οποία μπορεί να βασιστεί, αλλά και των αδύνατων σημείων, που οφείλει να ενισχύσει.

Από το σημείο αυτό, η τραπεζική επιχείρηση θα προχωρήσει στην ανάλυση του εξωτερικού περιβάλλοντος των χωρών εκκίνησης και εισόδου, τα οποία χαρακτηρίζονται από μεταβλητές που αδυνατεί να ελέγξει.

2.3.1.2 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΕΥΜΕΝΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (ΜΑΚΡΟΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ) ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΕΚΚΙΝΗΣΗΣ

Η ανάλυση του γενικευμένου εξωτερικού περιβάλλοντος (μακροπεριβάλλοντος) της χώρας εκκίνησης, έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς είναι δυνατό να αποκαλύψει νέες ευκαιρίες, αλλά και παράγοντες που ενδεχομένως να παρακωλύσουν την προσπάθεια της τραπεζικής επιχείρησης για διεθνοποίηση των δραστηριοτήτων της.

Στο πλαίσιο αυτής της ανάλυσης, είναι σκόπιμο να εξεταστούν παράγοντες όπως:⁵⁰

- η πολιτική πραγματικότητα,
- η νομική πραγματικότητα,
- η οικονομική πραγματικότητα και
- η κοινωνικοπολιτιστική πραγματικότητα της χώρας εκκίνησης.

Η εξέταση του μακροπεριβάλλοντος της χώρας όπου εδρεύει η τράπεζα, ενδέχεται να αποκαλύψει την ύπαρξη θετικού κλίματος για την προσπάθεια διεθνοποίησής της (π.χ. γενικότερη τάση διεθνοποίησης των επιχειρήσεων, στήριξη της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων από την κυβέρνηση, ύπαρξη ευνοϊκού θεσμικού πλαισίου κλπ.) ή αντίθετα, την παρουσία εμποδίων (π.χ. αντίθετη κυβερνητική πολιτική, νομικοί φραγμοί κλπ.).

Τα όποια ευρήματα της συγκεκριμένης ανάλυσης, θα πρέπει να αντιπαραβληθούν με τους στόχους της επιχείρησης και να αξιολογηθούν με προσοχή, προκειμένου να ακολουθήσει στη συνέχεια η εξέταση του μακροπεριβάλλοντος της χώρας υποδοχής.

2.3.1.3 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΕΥΜΕΝΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (ΜΑΚΡΟΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ) ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

Κατά την ανάλυση του περιβάλλοντος της χώρας υποδοχής, η τραπεζική επιχείρηση θα πρέπει να εξετάσει κατ'αρχήν το γενικευμένο περιβάλλον (μακροπεριβάλλον) και στη συνέχεια να προχωρήσει στην εξέταση του άμεσου περιβάλλοντος ή μικροπεριβάλλοντος, το οποίο δεν είναι άλλο από τον κλάδο δραστηριοποίησής της.

Στο στάδιο της ανάλυσης του μακροπεριβάλλοντος της χώρας υποδοχής, τα παρακάτω ζητήματα θα πρέπει να εξεταστούν από την τραπεζική επιχείρηση.

2.3.1.3.1 Η γεωπολιτική θέση της χώρας υποδοχής

Ο παράγοντας της γεωπολιτικής θέσης της χώρας υποδοχής είναι ένα από τα βασικά σημεία που πρέπει να λαμβάνει υπόψη της η επιχείρηση που στοχεύει στην επέκταση των δραστηριοτήτων της σε άλλες χώρες. Η καλή γεωγραφική θέση μιας χώρας μπορεί να αποφέρει πολλά οφέλη και να αποτελέσει σημαντικό κριτήριο για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων.⁵¹

2.3.1.3.2 Πολιτικά και νομικά δεδομένα

Στα προς εξέταση πολιτικά και νομικά δεδομένα περιλαμβάνονται:⁵²

- η μορφή της κυβέρνησης,
- ο βαθμός της κυβερνητικής σταθερότητας,
- η ισχύς της αντιπολίτευσης,
- η κυρίαρχη πολιτική ιδεολογία,
- η τρομοκρατία,
- η κυβερνητική στάση προς τις ξένες επιχειρήσεις,

- η εξωτερική πολιτική,
- το νομικό σύστημα,
- η φορολογική νομοθεσία,
- οι κανονισμοί σχετικά με τη ξένη ιδιοκτησία και
- οι κανονισμοί εμπορίου.

Η εξέταση των παραπάνω στοιχείων θα οδηγήσει την επιχείρηση στην εξαγωγή συμπερασμάτων, σχετικά με την ύπαρξη ευνοϊκού θεσμικού πλαισίου για την πραγματοποίηση ξένων επενδύσεων, αλλά και την προσέγγιση του μεγέθους του πολιτικού κινδύνου (political risk), που παρουσιάζει. Ως πολιτικός κίνδυνος, ορίζεται το ενδεχόμενο αρνητικής μεταβολής της αξίας της επιχείρησης, εξ αιτίας πολιτικών μεταβολών. Ο πολιτικός κίνδυνος χαρακτηρίζεται ως «μακροπολιτικός» (macropolitical risk), στην περίπτωση που πολιτικές μεταβολές έχουν επιπτώσεις σε όλες τις διεθνείς επιχειρήσεις, που λειτουργούν σε μία χώρα και ως «μικροπολιτικός» (micropolitical risk), στην περίπτωση που οι πολιτικές μεταβολές επηρεάζουν αρνητικά συγκεκριμένες μόνο επιχειρήσεις ή κλάδους.⁵³

2.3.1.3.3 Οικονομικά δεδομένα

Στο πλαίσιο της ανάλυσης των οικονομικών δεδομένων, η επιχείρηση καλείται να εξετάσει:^{54,55}

- το ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας,
- τις τάσεις του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ),
- τις επιδόσεις των επιμέρους κλάδων της Βιομηχανίας, της Γεωργίας και των Υπηρεσιών,
- τη νομισματική και οικονομική πολιτική,
- τις τιμές των επιτοκίων,
- το επίπεδο πληθωρισμού,
- το επίπεδο ανεργίας,
- την ύπαρξη ή μη παράλληλης οικονομίας,
- τη μετατρεψιμότητα του συναλλάγματος,
- τα επίπεδα των μισθών, καθώς και
- την οργάνωση του Δημόσιου Τομέα.

Η ανάλυση των παραπάνω θα οδηγήσει στην εκτίμηση του **δυναμισμού της οικονομίας** της συγκεκριμένης χώρας.⁵⁶

Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των δεικτών δυναμισμού της οικονομίας παίζει ο **ρυθμός ανάπτυξης**. Οι υψηλοί ρυθμοί μεγέθυνσης του ΑΕΠ -και συνεπώς και της ζήτησης- αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο για τη δημιουργία θετικού επενδυτικού κλίματος. Ο ρυθμός ανάπτυξης αντανακλάται και στους **επιμέρους κλάδους** της οικονομίας, καθώς οι επιδόσεις αυτών επηρεάζουν σημαντικά το δυναμισμό της.⁵⁷

Βασικό επίσης στοιχείο για την αξιολόγηση του δυναμισμού μιας οικονομίας αποτελεί ο **πληθωρισμός**. Η απώλεια της πραγματικής αξίας του κεφαλαίου, η

οποία προέρχεται από μη αναμενόμενη αύξηση του πληθωρισμού, είναι γνωστή ως πληθωριστικός κίνδυνος. Ο κίνδυνος αυτός αυξάνεται για τις οικονομίες που παρουσιάζουν έντονες πληθωριστικές πιέσεις, ιδιαίτερα σε περιόδους ύφεσης της παγκόσμιας οικονομίας. Η εμφάνιση πληθωριστικών πιέσεων θα οδηγήσει σε αναπόφευκτη μεταβολή στα ονομαστικά επιτόκια και τη συναλλαγματική ισοτιμία, επιδρώντας αρνητικά στο επενδυτικό κλίμα.⁵⁸

Η **καλή οργάνωση του Δημόσιου Τομέα**, που εντοπίζεται στην καλή υποδομή, τη σωστή δημόσια διαχείριση, το χαμηλό δημόσιο χρέος και την ανυπαρξία παράλληλης οικονομίας, είναι ένα στοιχείο που συμβάλλει σημαντικά στη σύνθεση ευνοϊκού επενδυτικού κλίματος και βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα της χώρας σε διεθνές επίπεδο.⁵⁹

Το **ύψος των επιτοκίων**, που προσδιορίζεται με βάση τη νομισματική πολιτική κάθε χώρας, παίζει καθοριστικό ρόλο στην πραγματοποίηση ή μη ξένων επενδύσεων. Οι αποδόσεις των επενδύσεων συνδέονται με τα επιτόκια της αγοράς με αντίστροφη σχέση. Όταν σε μία χώρα τα επιτόκια τείνουν να είναι χαμηλότερα, αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την ενθάρρυνση των ξένων επενδυτών. Βραχυπρόθεσμα, τα υψηλά επιτόκια μπορεί να αποτελέσουν κίνητρο για την προσέλκυση ξένων κεφαλαίων, με αποτέλεσμα την ενίσχυση του εγχώριου νομίσματος. Μακροπρόθεσμα όμως, οδηγούν σε οικονομική ύφεση και σε υποτίμηση της αγοραστικής δύναμης του νομίσματος της χώρας.⁶⁰

2.3.1.3.4 Κοινωνικοπολιτιστικά δεδομένα

Στα προς εξέταση πολιτικά και νομικά δεδομένα περιλαμβάνονται:⁶¹

- τα ήθη, τα έθιμα και οι αξίες του πληθυσμού,
- η γλώσσα,
- τα δημογραφικά στοιχεία,
- οι κοινωνικοί θεσμοί,
- ο τρόπος ζωής,
- οι θρησκευτικές πεποιθήσεις,
- η στάση απέναντι στους ξένους,
- το μορφωτικό επίπεδο,
- τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και
- η περιβαλλοντική συνείδηση.

Η ανάλυση των παραπάνω στοιχείων θα δώσει στην επιχείρηση μια εικόνα για την «κουλτούρα»⁶² του πληθυσμού, αλλά και τα επικρατούντα «πρωτόκολλα συμπεριφοράς»⁶³ στη χώρας υποδοχής. Η αντίληψη αυτή θα βοηθήσει την επιχείρηση να προσαρμοστεί ευκολότερα στην πραγματικότητα της χώρας υποδοχής και να αποφύγει την παγίδα του «Κριτηρίου Αυτοαναφοράς» (Self Reference Criterion –SEC), της προσέγγισης δηλαδή της αγοράς, με αναφορά σε συστήματα και κριτήρια αξιών της χώρας εκκίνησης.⁶⁴

2.3.1.3.5 Τεχνολογικά δεδομένα

Στο πλαίσιο της ανάλυσης των τεχνολογικών δεδομένων, η επιχείρηση καλείται να εξετάσει, μεταξύ άλλων:⁶⁵

- τους κανονισμούς σχετικά με τη μεταφορά τεχνολογίας,
- τη διαθεσιμότητα και το κόστος ενέργειας,
- το δίκτυο μεταφορών,
- τις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού, καθώς και
- την υποδομή των τηλεπικοινωνιών.

Η εξέταση των παραπάνω στοιχείων θα βοηθήσει την τραπεζική επιχείρηση να εκτιμήσει τη διαθεσιμότητα περισσότερο ή λιγότερο προηγμένης τεχνολογίας, την ύπαρξη και την ποιότητα των υποδομών, αλλά και το επίπεδο του εργατικού δυναμικού, ώστε να είναι σε θέση να προσεγγίσει πρακτικά θέματα της εισόδου της στην ξένη αγορά, όπως είναι η τεχνική δυνατότητα εξυπηρέτησης συγκεκριμένων προϊόντων (π.χ. Internet Banking), οι απαιτούμενοι χρόνοι για την διαμόρφωση και τον τεχνικό εξοπλισμό των κτιριακών της εγκαταστάσεων κλπ.

2.3.1.4 Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΑΜΕΣΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (ΚΛΑΔΟΥ) ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

Σύμφωνα με τον Michael Porter, την επιχείρηση απασχολεί κυρίως η ένταση του ανταγωνισμού, που αναπτύσσεται στα πλαίσια του κλάδου, στον οποίο δραστηριοποιείται ή πρόκειται να δραστηριοποιηθεί.⁶⁶

Το επίπεδο του ανταγωνισμού καθορίζεται από τις βασικές ανταγωνιστικές δυνάμεις, που αναπτύσσονται εντός του κλάδου: τους νεοεισερχόμενους, τους ανταγωνιστές, τα υποκατάστατα προϊόντα ή υπηρεσίες, τους αγοραστές, τους προμηθευτές και τους λοιπούς συμφεροντούχους (stakeholders). Κατά τον Porter, η συλλογική ισχύς αυτών των δυνάμεων, καθορίζει τη δυνατότητα κέρδους, (με την έννοια της μακροπρόθεσμης απόδοσης του επενδεδυμένου κεφαλαίου) στον συγκεκριμένο κλάδο.⁶⁷

2.3.1.4.1 Οι νεοεισερχόμενες επιχειρήσεις

Οι νεοεισερχόμενες στον κλάδο επιχειρήσεις επιδιώκουν να εξασφαλίσουν μερίδιο αγοράς και για αυτό το λόγο αποτελούν απειλή για τις υφιστάμενες επιχειρήσεις. Το μέγεθος ωστόσο της απειλής, εξαρτάται από την ύπαρξη και το μέγεθος εμποδίων εισόδου στον κλάδο (entry barriers), όπως η ύπαρξη

οικονομιών κλίμακας, υψηλών κεφαλαιακών απαιτήσεων, κυβερνητικών πολιτικών κλπ.

Στους περισσότερους κλάδους, υπάρχει αλληλεξάρτηση μεταξύ των επιχειρήσεων. Οποιαδήποτε **ανταγωνιστική κίνηση** πραγματοποιείται από μία επιχείρηση, αναμένεται να προκαλέσει αντίδραση (υποχώρηση, άμυνα ή επίθεση) από τους ανταγωνιστές. Σύμφωνα με τον Porter, η ένταση του ανταγωνισμού εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως είναι το πλήθος των ανταγωνιστών, ο ρυθμός ανάπτυξης του κλάδου, τα χαρακτηριστικά του προϊόντος ή της υπηρεσίας, το ύψος των εμποδίων εξόδου κλπ.⁶⁸

2.3.1.4.2 Τα υποκατάστατα προϊόντα

Υποκατάστατα προϊόντα (ή υπηρεσίες) είναι αυτά που καλύπτουν την ίδια ανάγκη με αυτήν που ικανοποιούν τα προϊόντα (ή οι υπηρεσίες) που προσφέρει η επιχείρηση. Η ύπαρξη υποκατάστατων είναι δυνατό να επηρεάσει την κερδοφορία της επιχείρησης, καθώς θέτει όριο (πλαφόν) στην επικερδή τιμολόγηση των προϊόντων / υπηρεσιών της.⁶⁹

2.3.1.4.3 Οι αγοραστές

Οι αγοραστές / πελάτες επηρεάζουν τον κλάδο, μέσω της ενδεχόμενης δυνατότητάς τους να προκαλέσουν μείωση των τιμών, καθώς και μέσω της απαίτησής τους για υψηλότερη ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.⁷⁰

2.3.1.4.4 Οι προμηθευτές

Οι προμηθευτές από την άλλη πλευρά, μπορούν να επηρεάσουν τον κλάδο, μέσω της αύξησης των τιμών των παρεχόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών ή την υποβάθμιση της ποιότητάς τους.

2.3.1.4.5 Οι "Stakeholders"

Η δύναμη των λοιπών συμφεροντούχων (stakeholders) δεν περιλαμβάνεται στην προσέγγιση του Porter σχετικά με την ανάλυση του κλάδου, προτείνεται όμως πλέον από τη σύγχρονη βιβλιογραφία. Η σημαντικότητα των διαφόρων ομάδων συμφεροντούχων ποικίλλει στους διάφορους κλάδους. Μερικές από αυτές τις ομάδες είναι οι μέτοχοι της επιχείρησης, τοπικές κοινότητες, ομάδες ειδικών συμφερόντων κλπ.⁷¹

Κατά την ανάλυση του κλάδου, η επιχείρηση πρέπει να καθορίσει με προσοχή την σημαντικότητα κάθε μίας από της προηγούμενες δυνάμεις, όσον αφορά στην πιθανή τους επίδραση στα σχέδιά της.⁷²

Ένα άλλο ζήτημα που η επιχείρηση πρέπει λάβει υπόψη της είναι ότι, με το πέρασμα του χρόνου, **κάθε κλάδος εξελίσσεται**, περνώντας από το στάδιο της ανάπτυξης στο στάδιο της ωρίμανσης και τελικά σε αυτό της ύφεσης. Η ισχύς των παραπάνω δυνάμεων ποικίλει ανάλογα με το στάδιο εξέλιξης.

Η εξέταση του κύκλου ζωής ενός κλάδου είναι χρήσιμη για την επιχείρηση, από την άποψη ότι της επιτρέπει να ερμηνεύσει -και ίσως να προβλέψει- τις τάσεις των δυνάμεων που υποκινούν τον ανταγωνισμό. Παραδείγματος χάριν, όταν ένας κλάδος είναι νέος, οι καταναλωτές αγοράζουν το προϊόν ή την υπηρεσία που η επιχείρηση προσφέρει, ανεξαρτήτως της τιμής του, προκειμένου να καλύψουν μία ανάγκη, που προηγουμένως παρέμενε ανικανοποίητη. Στο στάδιο αυτό, πιθανότατα καμία επιχείρηση δεν έχει μεγάλο μερίδιο αγοράς. Καθώς νέοι ανταγωνιστές εισέρχονται στον κλάδο, οι τιμές μειώνονται, ως αποτέλεσμα του ανταγωνισμού. Καθώς ο κλάδος εισέρχεται στο στάδιο της ωρίμανσης, παρατηρείται υψηλότερη συγκέντρωση, καθώς λίγες επιχειρήσεις κυριαρχούν στην αγορά, προσπαθώντας να διαφοροποιήσουν τα προϊόντα / υπηρεσίες που προσφέρουν, σε σχέση με τον ανταγωνισμό. Οι καταναλωτές είναι πλέον ωριμότεροι και ενημερωμένοι, με αποτέλεσμα, η τιμή σε συνδυασμό με την ποιότητα των προϊόντων / υπηρεσιών να αποτελεί κρίσιμο παράγοντα των αποφάσεών τους.⁷³

Κλείνοντας το παρόν υποκεφάλαιο, αξίζει να σημειώσουμε το γεγονός, ότι διαφορετικές επιχειρήσεις αντιδρούν διαφορετικά στα ίδια δεδομένα του εξωτερικού περιβάλλοντος. Ένας από τους λόγους, είναι οι διαφορές στην ικανότητα των μάνατζερς να αντιληφθούν και να ερμηνεύσουν τα δεδομένα και τους παράγοντες του εξωτερικού περιβάλλοντος. Καμία επιχείρηση δεν μπορεί να παρακολουθήσει επιτυχώς όλους τους εξωτερικούς παράγοντες. Η επιχείρηση πρέπει να αποφασίσει σχετικά με το ποιοί παράγοντες είναι σημαντικοί και ποιοί όχι. Οι προσωπικές αξίες και οι εμπειρίες των μάνατζερς, αλλά και η επιτυχία παλαιότερων στρατηγικών επιλογών της επιχείρησης, είναι δυνατό να επηρεάσουν την κρίση, σχετικά με τη σημαντικότητα κάποιων εξωτερικών παραγόντων, αλλά και σχετικά με την ερμηνεία τους.⁷⁴

Στη συνέχεια της παρούσας μελέτης, και σε εφαρμογή των όσων διατυπώθηκαν παραπάνω, σχετικά με την αναγκαιότητα εξέτασης από την επιχείρηση του εξωτερικού περιβάλλοντος της χώρα εκκίνησης, καθώς και του γενικευμένου και άμεσου εξωτερικού περιβάλλοντος της χώρα υποδοχής, παρουσιάζονται βασικά στοιχεία σχετικά με:

- *το μακροπεριβάλλον στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης,*
- *το ρόλο και τη στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας σε σχέση με τις χώρες της περιοχής, και τέλος,*
- *τον τραπεζικό κλάδο στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.*

2.4. Η ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Στο παρόν υποκεφάλαιο, ορίζεται κατ'αρχήν η έννοια της "Αναδυόμενης Αγοράς", ενώ στη συνέχεια παρουσιάζεται η εξελικτική πορεία και η σημερινή εικόνα της αγοράς της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς και οι σχέσεις των χωρών της περιοχής με την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και τη χώρα μας.

2.4.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Ο όρος «Οικονομία Αναδυόμενης Αγοράς» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1981 από τον Antoine W. Van Agtmael του Διεθνούς Συνδέσμου Χρηματοδότησης (International Finance Corporation) της Παγκόσμιας Τράπεζας.⁷⁵

Στην κατηγορία των αναδυόμενων αγορών / οικονομιών περιλαμβάνονται, τόσο μικρές, όσο και μεγάλες χώρες (π.χ. Τυνησία, Κίνα), με χαμηλό έως μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα. Τα **βασικά κριτήρια** για το χαρακτηρισμό μιας οικονομίας ως αναδυόμενης, είναι η εκκίνηση προγραμμάτων μεταρρυθμίσεων και οικονομικής ανάπτυξης, καθώς και το «άνοιγμα» της αγοράς της, με συνέπεια την "ανάδυσή" της στην παγκόσμια σκηνή.

Στην παγκόσμια οικονομία υπάρχουν πολλές αναδυόμενες αγορές. Οι χώρες με χαρακτηριστικά αναδυόμενων αγορών αντιπροσωπεύουν το 20% των οικονομιών του πλανήτη και αποτελούν το 80% του παγκόσμιου πληθυσμού.⁷⁶

Οι αναδυόμενες αγορές διακρίνονται από τα παρακάτω **χαρακτηριστικά**:⁷⁷

- Είναι μη κορεσμένες αγορές, που τώρα εισέρχονται στην φάση της μαζικής κατανάλωσης και του εκσυγχρονισμού και διευρύνονται με γρήγορους ρυθμούς.
- Βρίσκονται στο στάδιο γρήγορης διεθνοποίησης, οργανικής ένταξης και ενσωμάτωσης στην παγκόσμια οικονομία.
- Βρίσκονται στο στάδιο μετάβασης στην οικονομία της αγοράς, και για αυτόν τον λόγο χαρακτηρίζονται συχνά ως "οικονομίες υπό μετάβαση".
- Προσφέρουν νέες και μεγάλες επιχειρηματικές ευκαιρίες.
- Έχουν μεγάλο επιχειρηματικό κίνδυνο.
- Παρουσιάζουν αύξηση τόσο των εγχώριων, όσο και των ξένων επενδύσεων (άμεσων και χαρτοφυλακίου).

Για τους **ξένους επενδυτές**, μία αναδυόμενη αγορά αποτελεί ένα νέο πεδίο δράσης, που παρουσιάζει ευκαιρίες για υψηλά κέρδη. Καθώς οι αναδυόμενες αγορές αποτελούν οικονομίες υπό μετάβαση, και επομένως δεν είναι απόλυτα σταθερές, προσφέρουν ευκαιρίες σε επενδυτές που ενδιαφέρονται να προσθέσουν περισσότερο κίνδυνο (risk) στο χαρτοφυλάκιό τους, προσδοκώντας υψηλότερες αποδόσεις.⁷⁸

Για τη **χώρα υποδοχής**, οι ξένες επενδύσεις οδηγούν -σύμφωνα με την κρατούσα άποψη- σε μείωση της ανεργίας, βελτίωση της κατάρτισης του εργατικού δυναμικού και των διοικητικών δεξιοτήτων, την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και μακροπρόθεσμα, στην αύξηση των επιπέδων παραγωγής και συνεπώς του Εθνικού Ακαθάριστου Προϊόντος.⁷⁹

Κατά το άνοιγμα ωστόσο, της αναδυόμενης οικονομίας προς την παγκόσμια αγορά, σημαντικό ρόλο κρατούν -εκτός από τις οικονομικές παραμέτρους- πολιτικοί αλλά και κοινωνικοί παράγοντες. Ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω ζητήματα:⁸⁰

- Ο πληθυσμός της υπό μετάβαση χώρας, απομονωμένος και "προστατευμένος" στο παρελθόν από την παγκόσμια αγορά, είναι πιθανό να αντιμετωπίσει με καχυποψία την ξένη ιδιοκτησία τμημάτων της τοπικής οικονομίας.
- Από την άλλη πλευρά, το "άνοιγμα" της αναδυόμενης αγοράς θα σημαίνει, όχι μόνο την εισροή ξένων κεφαλαίων, νέας τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, αλλά και τη διάχυση νέων μορφών κοινωνικής, ηθικής και καταναλωτικής "κουλτούρας", οι οποίες, με το πέρασμα του χρόνου, ενδέχεται να αλλοιώσουν την υφή της ευρύτερης τοπικής κοινωνίας.

Όσον αφορά **στο μέγεθος** της αναδυόμενης αγοράς, αυτό καθορίζεται από διάφορους παράγοντες, όπως το μέγεθος του πληθυσμού, το επίπεδο οικονομικής,

τεχνολογικής και εκπαιδευτικής ανάπτυξης, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης⁸¹.

Μεγάλες αναδυόμενες αγορές υπάρχουν στη Βόρεια Αφρική, στη Μέση Ανατολή, στην Κίνα, στη Νότια Αμερική, στην Κεντροανατολική αλλά και στη **Νοτιοανατολική Ευρώπη**, η αγορά της οποίας θα αποτελέσει και αντικείμενο μελέτης του παρόντος υποκεφαλαίου.

2.4.2 ΟΙ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ο ορισμός της περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς και των χωρών που αυτή περιλαμβάνει, διαφοροποιείται ανάλογα με την εκάστοτε χρησιμοποιούμενη πηγή.

Στη συγκεκριμένη εργασία, ο όρος Νοτιοανατολική Ευρώπη αναφέρεται στις επτά από τις χώρες που συμμετέχουν στο **Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη** (Stability Pact for South East Europe): την Αλβανία, τη Βοσνία – Ερζεγοβίνη, τη Βουλγαρία, την Κροατία, την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, τη Ρουμανία και τη Σερβία – Μαυροβούνιο. Η Μολδαβία δεν περιλαμβάνεται στην παρούσα μελέτη, καθώς αυτή θεωρείται από

τις περισσότερες πηγές, ως χώρα ανήκουσα στην Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών (Commonwealth of Independent States - CIS).

Τόσο η παλαιότερη, όσο και η νεότερη ιστορία των εν λόγω χωρών σημαδεύτηκε από στρατιωτικές και πολιτικές αναταραχές. Η γεωγραφική τους θέση, μεταξύ της Ευρώπης και της Ασίας, ενίσχυε ανέκαθεν την πολιτική και οικονομική τους σημασία, με αποτέλεσμα, αυτές να αποτελούν στόχο στρατιωτικής, πολιτικής και οικονομικής επιρροής από ισχυρότερα κράτη, ακόμη και κατά το πρόσφατο παρελθόν. Οι συγκρούσεις εξάλλου μεταξύ των ίδιων των λαών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης τόσο στο μακρινό, όσο και στο εγγύς παρελθόν, υπήρξαν συχνές και καταστροφικές.

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος άφησε τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης με εκατομμύρια νεκρούς και κατεστραμμένη οικονομία. Στα χρόνια που ακολούθησαν το τέλος του πολέμου, η πλειοψηφία των χωρών αυτών σημείωσε σημαντική οικονομική πρόοδο. Η προσπάθεια ανάκαμψης της οικονομίας βασίστηκε -με εξαίρεση την περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας- στο Σοβιετικό πρότυπο ανάπτυξης, με κύρια χαρακτηριστικά την κρατικοποίηση των μεγάλων επιχειρήσεων, τον κεντρικό κρατικό έλεγχο των επενδύσεων και της παραγωγής, την έμφαση στη «βαριά βιομηχανία» και τον «κολλεκτιβισμό» στη γεωργία.

Κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, οι περισσότερες από αυτές τις χώρες απομονώθηκαν από την παγκόσμια οικονομία και ακολούθησαν μια πολιτική εσωστρέφειας και αυτάρκειας. Ενισχύθηκαν οι τάσεις ταύτισης της παραγωγής με την κατανάλωση σε επίπεδο χώρας ή επίπεδο ΚΟΜΕΚΟΝ. Καθιερώθηκε το

σύστημα της κεντρικά σχεδιαζόμενης και διευθυνόμενης οικονομίας, ενώ με τις μαζικές κρατικοποιήσεις δημιουργήθηκε ένας εκτεταμένος κρατικός τομέας της οικονομίας, με κυρίαρχη μορφή, την κρατική επιχείρηση. Επιβλήθηκε το κρατικό μονοπώλιο του εξωτερικού εμπορίου, ενώ απαγορεύτηκαν ή περιορίστηκαν στο ελάχιστο οι άμεσες ξένες επενδύσεις και οι δραστηριότητες των ξένων επιχειρήσεων.⁸²

Οι συνέπειες του Ψυχρού πολέμου ήταν αρνητικές για τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς αυτές στερήθηκαν τις πολύτιμες πηγές τεχνολογίας, τεχνογνωσίας, καινοτομιών και κεφαλαίων της Δύσης. Οι παραπάνω παράγοντες επέδρασαν αρνητικά στην ανάπτυξη των χωρών: Η ταχύρυθμη ποσοτική μεγέθυνση της οικονομίας που σημειώθηκε κατά την περίοδο 1946-1970, επιβραδύνθηκε κατά τις δεκαετίες 1970-1990, ενώ αντίστοιχη ήταν και η εξέλιξη του επιπέδου ανάπτυξης.⁸³

Το 1989, οι λαϊκές εξεγέρσεις που έλαβαν χώρα στην πλειοψηφία των χωρών αυτών, σηματοδότησαν την έναρξη της διαδικασίας μετάβασης από τον «υπαρκτό σοσιαλισμό» στην αστική δημοκρατία.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ξεκίνησαν τη διαδικασία μετάβασης από διαφορετικές αφετηρίες, σε ό,τι αφορά στη θεσμοθέτηση και την υλοποίηση μέτρων. Εξάλλου διαφορετικές χώρες βίωσαν με διαφορετικό τρόπο τη διαδικασία μετάβασης (ειρηνικές διαδηλώσεις, βίαια επεισόδια, διαφορετικά χρονοδιαγράμματα). Όλες οι χώρες ωστόσο, είχαν να

αντιμετωπίσουν σημαντικές προκλήσεις στον κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό τομέα, ως αποτέλεσμα των ραγδαίων αλλαγών.⁸⁴

Μετά το 1989, άρχισε να διαμορφώνεται στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ένα νέο περιβάλλον, με βασικά χαρακτηριστικά τη μετάβαση από την εσωστρέφεια στην εξωστρέφεια και την ενσωμάτωση των χωρών σε μετάβαση, στην παγκόσμια οικονομία. Η εξέλιξη αυτή υπήρξε αποτέλεσμα τόσο ενδογενών, όσο και εξωγενών διαδικασιών.⁸⁵

Η κύρια **ενδογενής** διαδικασία ήταν η μετάβαση των χωρών αυτών στην οικονομία της αγοράς. Η διαδικασία αυτή πραγματοποιήθηκε με μαζικές ιδιωτικοποιήσεις, την απελευθέρωση των αγορών και το άνοιγμα στη διεθνή οικονομία. Καταργήθηκε το κρατικό μονοπώλιο του εξωτερικού εμπορίου, με αποτέλεσμα την άσκησή του από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για τη μετατρεψιμότητα των εθνικών νομισμάτων, κυρίως για πράξεις συνδεδεμένες με το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Από την άλλη πλευρά, θεσπίστηκαν νόμοι με ευνοϊκές ρυθμίσεις για την προσέλκυση και την προστασία ξένων κεφαλαίων.

Οι **εξωγενείς** διαδικασίες συνδέθηκαν άμεσα με τις ενδογενείς διαδικασίες. Η μετάβαση στην οικονομία της αγοράς συντελέστηκε με την συμμετοχή πολυεθνικών επιχειρήσεων και θυγατρικών τους, με την αύξηση της ροής ξένων κεφαλαίων, καθώς και με την ένταξη των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης σε διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς.

Οι αλλαγές στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, οδήγησαν στη δημιουργία ενός νέου επιχειρηματικού περιβάλλοντος, με πολλά ευνοϊκά στοιχεία και προοπτικές βελτίωσης, αλλά και με πολλά προβλήματα.⁸⁶

Όσον αφορά στα **θετικά στοιχεία** του νέου περιβάλλοντος, αναφέρονται ενδεικτικά:

- Το άφθονο και φθινό εργατικό δυναμικό.
- Η απελευθέρωση των αγορών προϊόντων, υπηρεσιών, προσώπων και κεφαλαίου.
- Η μεγάλη απορροφητικότητα της αγοράς.
- Η προσπάθεια σταδιακής εναρμόνισης της νομοθεσίας με την κοινοτική και διεθνή νομοθεσία.

Στα κυριότερα **προβλήματα** του επιχειρηματικού περιβάλλοντος συγκαταλέγονται:

- Οι δύσκολες επιχειρηματικές συνθήκες.
- Η ατελής ανάπτυξη των υποδομών.
- Η μακροοικονομική αστάθεια.
- Η ευαίσθητη πολιτική ισορροπία.
- Η διαφθορά που παρατηρείται σε ορισμένες χώρες.⁸⁷

2.4.3 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΣΗΜΕΡΑ

Η διαδικασία μετάβασης των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης πραγματοποιείται παράλληλα με την προσπάθεια αποκατάστασης της ειρήνης και της σταθερότητας σε μια περιοχή, που ταλαιπωρήθηκε -στο κοντινό παρελθόν- από στρατιωτικές και πολιτικές συγκρούσεις.

Οι εν λόγω χώρες έχουν αρχίσει να ανακάμπτουν από τη ύφεση της δεκαετίας του 1990. Το 2004 ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης (μέσος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ) στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης άγγιξε το 6,4% και ήταν σαφώς υψηλότερος από αυτόν της περιοχής της Ευρωζώνης, ο οποίος έφθασε στο 2%.⁸⁸

Πρέπει να σημειωθεί ωστόσο, ότι τα τελευταία χρόνια, στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης διακρίνονται -άτυπα- δύο υποπεριοχές, με βάση, τόσο την πρόοδο των θεσμικών αλλαγών, όσο και την απόδοση της οικονομίας: η πρώτη αποτελείται από τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία (υπό ένταξη χώρες) και την Κροατία (υποψήφια προς ένταξη χώρα), οι οποίες αποτελούν ένα δυναμικό πυρήνα, όπου τα προγράμματα των μεταρρυθμίσεων σχεδιάζονται και εφαρμόζονται στο πλαίσιο της προετοιμασίας των χωρών αυτών για την ένταξή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η δεύτερη υποπεριοχή περιλαμβάνει τις υπόλοιπες χώρες (Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Π.Γ.Δ.Μ και Σερβία-Μαυροβούνιο), οι οποίες υπολείπονται, σε σχέση με τα τρία πρώτα κράτη, όσον αφορά στην εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων, αλλά και την απόδοση της οικονομίας.⁸⁹

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται βασικοί επιμέρους τομείς της οικονομίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς και σχετικά στατιστικά στοιχεία, προκειμένου να περιγραφεί η σημερινή εικόνα της αγοράς της συγκεκριμένης περιοχής.

2.4.3.1 Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Πριν από την πτώση του σοσιαλισμού στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ο βιομηχανικός τομέας παρήγαγε το μεγαλύτερο μέρος του ακαθάριστου προϊόντος.⁹⁰

Κατά τα πρώτα χρόνια της μετάβασης ωστόσο, παραδοσιακοί βιομηχανικοί τομείς, όπως αυτοί των βασικών μετάλλων, της υφαντουργίας και της επεξεργασίας τροφίμων επλήγησαν, τόσο από την μεταβολή της μορφής της αγοράς και την έλλειψη ανταγωνιστικότητας σε πολλούς εξαγωγικούς τομείς, όσο και από τον πόλεμο και τις εσωτερικές συγκρούσεις στην περιοχή της Γιουγκοσλαβίας. Η έλλειψη σημαντικών εγχώριων και ξένων επενδύσεων εμπόδισε την απόκτηση σύγχρονου εξοπλισμού και τεχνολογίας για τη βαριά βιομηχανία, με αποτέλεσμα τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα των βιομηχανικών προϊόντων της περιοχής.⁹¹

Διαφορετική ωστόσο είναι η εικόνα, όσον αφορά στην ελαφριά βιομηχανία, καθώς οι μικρότερες βιομηχανικές επιχειρήσεις παραγωγής τροφίμων, ποτών, ενδυμάτων,

χημικών προϊόντων και ηλεκτρικών συσκευών προσανατολίστηκαν στις εξαγωγές και ουσιαστικά στηρίζουν τη βιομηχανική ανάκαμψη της περιοχής.

Ο κατασκευαστικός τομέας παρουσίασε επίσης σημαντική ανάπτυξη σε κάποιες από τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η ανάπτυξη του συγκεκριμένου τομέα ωστόσο, βασίστηκε -κατά ένα μεγάλο μέρος- σε ξένα κεφάλαια βοήθειας (foreign aid) για την ανοικοδόμηση των χωρών που επλήγησαν από τον πόλεμο και τις εγχώριες συγκρούσεις.⁹²

2.4.3.2 Η ΓΕΩΡΓΙΑ

Η παραγωγή του γεωργικού τομέα μειώθηκε επίσης κατά την πρώτη δεκαετία της μετάβασης, οπότε και ξεκίνησε στις περισσότερες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης η διαδικασία ιδιωτικοποίησης της γης. Ο αργός ρυθμός των αγροτικών μεταρρυθμίσεων παρακωλύει την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα. Σε όλη την περιοχή, η δυναμικότητα της αγροτικής παραγωγής υπολείπεται ακόμη των επιπέδων της εποχής πριν το 1989.

Από την άλλη πλευρά, η απελευθέρωση των τιμών των αγροτικών προϊόντων στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και η κατάργηση των προστατευτικών τιμών (protectionist prices) εξέθεσε την αγροτική παραγωγή των χωρών αυτών στον ανταγωνισμό των εισαγόμενων προϊόντων.⁹³

2.4.3.3 ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Οι τομείς των υπηρεσιών στις οικονομίες σε μετάβαση έχουν εξελιχθεί στους βασικούς παραγωγούς του ακαθάριστου προϊόντος. Το γεγονός αυτό όμως, δεν αντανakλά απαραίτητα μια μεταβιομηχανική δομή των οικονομιών αυτών, καθώς μεγάλο μέρος των υπηρεσιών αποτελούν οι κυβερνητικές / κρατικές υπηρεσίες, καθώς και οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας.

Υπάρχουν ωστόσο τομείς υπηρεσιών, όπως οι τηλεπικοινωνίες και ο τουρισμός, οι οποίοι έχουν αποκτήσει -χάρη στις πρόσφατες προσπάθειες αναδόμησής τους- ιδιαίτερη οικονομική σημασία στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.⁹⁴

2.4.3.4 ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

Η κατάσταση που ακολούθησε την πτώση του σοσιαλισμού στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, δεν άφησε ανεπηρέαστο τον τομέα του εμπορίου. Οι συστημικές αλλαγές που έλαβαν ωστόσο χώρα στις υπό μετάβαση χώρες κατά τη δεκαετία του 1990, οδήγησαν -μεταξύ άλλων- στην απελευθέρωση του εμπορίου, η οποία με τη σειρά της, είχε ως αποτέλεσμα την αλλαγή του εμπορικού προσανατολισμού των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σήμερα ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος των χωρών αυτών. Ο όγκος των εξαγωγών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, διπλασιάστηκε (από \$7,5 δις σε \$15,3 δις) κατά την περίοδο 1994-2001, ενώ κατά την ίδια περίοδο, οι εισαγωγές από την Ευρωπαϊκή Ένωση υπερδιπλασιάστηκαν.⁹⁵

Οι εξαγωγές των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης επικεντρώνονται κυρίως σε είδη υφαντουργίας, ρουχισμού αλλά και σε κάποια προϊόντα βαριάς βιομηχανίας.

Οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των χωρών της περιοχής υπήρξαν μάλλον άτονες κατά τη δεκαετία του 1990. Στο πλαίσιο ωστόσο του Συμφώνου Σταθερότητας, οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης υπέγραψαν συμφωνία σχετικά με την απελευθέρωση και τη διευκόλυνση του εμπορίου στην περιοχή (Memorandum of Understanding on Trade Liberation and Facilitation). Η τήρηση των δεσμεύσεων, που οι χώρες αυτές ανέλαβαν με την υπογραφή της συμφωνίας, αναμένεται ότι θα δώσει νέα ώθηση στις εμπορικές συναλλαγές εντός της περιοχής.⁹⁶

2.4.3.5 Ο ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Ο τραπεζικός τομέας κρατά έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των υπόλοιπων τομέων υπηρεσιών αλλά και την ανάπτυξη του συνόλου της

οικονομίας, παρέχοντας τον απαραίτητο μηχανισμό για την κυκλοφορία του χρήματος.

Στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έχουν ήδη γίνει σημαντικά βήματα για την ανασυγκρότηση του τραπεζικού τομέα.⁹⁷

Πιο συγκεκριμένα, κατά την τελευταία πενταετία σημειώθηκαν σημαντικές αλλαγές και βελτιώσεις, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν αποτέλεσμα:⁹⁸

- Της ιδιωτικοποίησης των κρατικών τραπεζών και του κλεισίματος των προβληματικών / χρεοκοπημένων τραπεζικών ιδρυμάτων.
- Της διαγραφής (write off) των δανείων σε οριστική καθυστέρηση.
- Της εισόδου ξένων τραπεζών, είτε μέσω ίδρυσης καταστημάτων, είτε μέσω εξαγοράς τοπικών τραπεζών.
- Της υιοθέτησης κανονισμών σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα και πρακτικές.
- Της εφαρμογής αυστηρότερης και αποτελεσματικότερης εποπτείας από τις Κεντρικές Τράπεζες και τις Επιτροπές Συναλλάγματος.

Ο τραπεζικός τομέας στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έχει ωστόσο να αντιμετωπίσει πολλές ακόμη προκλήσεις, καθώς ακόμη και σήμερα παραμένει λιγότερο ανεπτυγμένος, σε σύγκριση με τον τραπεζικό τομέα των υπό μετάβαση χωρών της Κεντρικής Ευρώπης.⁹⁹

Αναλυτικότερη εξέταση του τραπεζικού τομέα στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ακολουθεί στα υποκεφάλαια 2.5.2 και 2.5.3.

2.4.3.6 Η ΑΝΕΡΓΙΑ

Τα ποσοστά ανεργίας στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης υπήρξαν υψηλά κατά τη δεκαετία του 1990 και συνεχίζουν να αυξάνουν. Σύμφωνα με στοιχεία της UNECE (United Nations Economic Commission for Europe) για το 2003, το ποσοστό ανεργίας στην Βοσνία-Ερζεγοβίνη και την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ανήλθε στο 44% και 45% του συνολικού εργατικού δυναμικού αντίστοιχα, ενώ στη Σερβία- Μαυροβούνιο στο 28%.

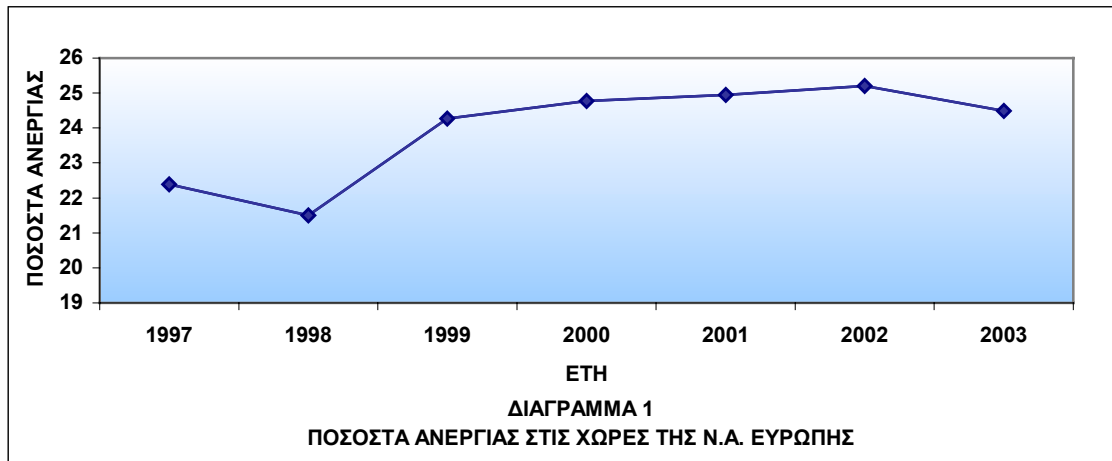
Στον Πίνακα 1 και το Διάγραμμα 1 παρατίθενται στοιχεία σχετικά με τα ποσοστά ανεργίας στην περιοχή, κατά την περίοδο 1997-2003.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ (% ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ) ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
ΑΛΒΑΝΙΑ	14,9	17,6	18,2	16,8	16,4	15,8	15,0
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	39,0	38,7	39,0	39,4	39,9	42,7	44,0
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	12,6	11,2	14,7	16,4	19,2	17,8	13,6
ΚΡΟΑΤΙΑ	17,6	18,1	20,4	22,3	22,8	21,3	18,7
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	5,3	5,4	6,2	6,8	6,6	7,5	6,8
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	25,6	27,2	27,4	26,6	27,9	26,0	28,0
Π.Γ.Δ.Μ.	41,7	32,3	44,0	45,1	41,8	45,3	45,3
ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ	22,4	21,5	24,3	24,8	24,9	25,2	24,5

ΠΗΓΗ (εξαιρείται ο υπολογισμός του Μέσου Όρου): UNECE Statistical Division Database

Όπως διακρίνεται παραπάνω, τα ποσοστά ανεργίας στην περιοχή παραμένουν υψηλά, -ιδιαίτερα στην Π.Γ.Δ.Μ και τη Βοσνία Ερζεγοβίνη- γεγονός που υποδεικνύει, ότι η οικονομική ανάπτυξη δεν έχει δημιουργήσει επαρκείς νέες θέσεις εργασίας.¹⁰⁰ Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι, το πραγματικό ποσοστό ανεργίας των χωρών αυτών είναι κατά πολύ χαμηλότερο, από ό,τι δείχνουν τα επίσημα στοιχεία, λόγω του μεγέθους της ανεπίσημης (γκρίζας) οικονομίας στην περιοχή.¹⁰¹

2.4.3.7 Η ΑΝΕΠΙΣΗΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η ανεπίσημη οικονομία (η οποία αναφέρεται και ως παράλληλη, γκρίζα, σκιώδης οικονομία, παραοικονομία κλπ.), στην ευρεία της έννοια, αναφέρεται σε όλες εκείνες τις οικονομικές δραστηριότητες, που δεν αποτυπώνονται στους εθνικούς

λογαριασμούς και περιλαμβάνει τρεις επιμέρους τύπους οικονομικής δραστηριότητας:¹⁰²

- οικονομικές δραστηριότητες που είναι από τη φύση τους νόμιμες, αλλά αποκρύπτονται, με σκοπό τη φοροδιαφυγή,
- νόμιμες παραγωγικές δραστηριότητες που χαρακτηρίζονται από χαμηλό βαθμό οργάνωσης και βασίζονται σε άτυπες σχέσεις, και τέλος,
- παράνομες οικονομικές δραστηριότητες.

Σύμφωνα με στοιχεία της UNECE, το μέγεθος της παράλληλης οικονομίας αυξήθηκε σημαντικά κατά τη διαδικασία μετάβασης των οικονομιών από τη σχεδιαζόμενη στην ελεύθερη οικονομία. Παρά το γεγονός ότι οι πλέον αναγνωρισμένες αιτίες της αύξησης της παράλληλης οικονομίας είναι η φοροδιαφυγή, όπως επίσης και οι ελλείψεις του φορολογικού συστήματος, στην περίπτωση των οικονομιών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, οι αιτίες είναι πιο σύνθετες, ενώ κάποιες από αυτές σχετίζονται με τις ιδιαιτερότητες της διαδικασίας μετάβασης.¹⁰³

Η ύφεση που σημειώθηκε κατά τα πρώτα χρόνια της μετάβασης, συνοδεύτηκε από μαζικές απολύσεις. Το εισόδημα των νοικοκυριών μειώθηκε δραματικά, ως αποτέλεσμα της μείωσης των πραγματικών μισθών και της αύξησης της ανεργίας. Δεδομένης της αδυναμίας της οικονομίας να δημιουργήσει θέσεις εργασίας στους τομείς της επίσημης οικονομικής δραστηριότητας, η ανεπίσημη οικονομική δραστηριότητα αποτέλεσε στρατηγική επιβίωσης για μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού. Από την άλλη πλευρά, το ανεπαρκές θεσμικό περιβάλλον και η

αδυναμία του Κράτους να παράσχει αποτελεσματικές υπηρεσίες, συνέβαλαν στην αύξηση της παράλληλης οικονομίας.¹⁰⁴

Το μέγεθος της ανεπίσημης οικονομικής δραστηριότητας (informal economic activity) είναι δύσκολο να υπολογιστεί, σε οποιαδήποτε οικονομία, καθώς δεν υπάρχει μια κοινά αποδεκτή μέθοδος υπολογισμού. Κάθε μέθοδος έχει πλεονεκτήματα, αλλά και αδυναμίες και είναι δυνατό να δώσει αποτελέσματα που διαφέρουν σημαντικά από τα αντίστοιχα αποτελέσματα άλλων μεθόδων.¹⁰⁵

Υπάρχουν ωστόσο πολλές ενδείξεις, ότι το μέγεθος της παραοικονομίας στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης -ως ποσοστό της επίσημης οικονομίας- είναι μεγάλο, σε σύγκριση με το αντίστοιχο ποσοστό στις χώρες της Ευρώπης και της Βαλτικής.¹⁰⁶ (Σημειώνεται, ότι κατά το 2002, ο μέσος όρος της γκρίζας οικονομίας στην περιοχή υπολογιζόταν περίπου στο 23% του ΑΕΠ).¹⁰⁷

Ωστόσο, σε όλες τις πρώην κεντρικά σχεδιαζόμενες οικονομίες, το μέγεθος της ανεπίσημης οικονομίας είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των ανεπτυγμένων οικονομιών. Αυτό σημαίνει, ότι το μέγεθος της παραοικονομίας στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες είναι πιθανό να μειωθεί, καθώς οι μεταρρυθμίσεις προχωρούν και το κατά κεφαλήν εισόδημα αυξάνει.¹⁰⁸

2.4.3.8 ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Στην περίπτωση των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, αξίζει να σημειωθεί ότι τα ποσά των άμεσων ξένων επενδύσεων είναι σημαντικά χαμηλότερα από αυτά που εισρέουν στις πιο ανεπτυγμένες χώρες της Κεντροανατολικής Ευρώπης.

Κατά την πρώτη δεκαετία της μετάβασης, οι οικονομίες της περιοχής υπήρξαν λιγότερο ελκυστικές για τους ξένους επενδυτές. Το γεγονός αυτό ήταν συνέπεια διαφόρων παραγόντων, όπως του πολέμου που ακολούθησε τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, αλλά και της καθυστέρησης των πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων.¹⁰⁹

Την κύρια πηγή άμεσων ξένων επενδύσεων στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης αποτελούν σήμερα οι χώρες του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη - ΟΟΣΑ (Organization for Economic Co-operation and Development -OECD), καθώς και διάφορες πολυεθνικές εταιρίες και οι θυγατρικές τους.¹¹⁰ Οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην περιοχή είναι όμως περιορισμένες, κυρίως εξαιτίας της απουσίας ενός σταθερού και αξιόπιστου επενδυτικού πλαισίου.

Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έχουν αναγνωρίσει τη σημασία της βελτίωσης του επενδυτικού πλαισίου στην περιοχή. Στο πλαίσιο του Συμφώνου Σταθερότητας, οι εν λόγω χώρες αναλαμβάνουν

νομοθετικές και διοικητικές δεσμεύσεις, προκειμένου να βελτιώσουν το οικονομικό και επιχειρηματικό περιβάλλον της περιοχής, με νομοθετικά και διοικητικά μέτρα.¹¹¹

Όσον αφορά πιο συγκεκριμένα στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, πρέπει να σημειωθεί, ότι η προοπτική ένταξής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά το 2007, δημιουργεί στις χώρες αυτές ευμενέστερο επενδυτικό περιβάλλον, με χαμηλότερο επενδυτικό κίνδυνο.¹¹²

Στη συνέχεια, παρατίθενται στοιχεία σχετικά με το ύψος των άμεσων ξένων επενδύσεων στην περιοχή, για την περίοδο 1993 - 2005 (Πίνακας 2, Διάγραμμα 2).

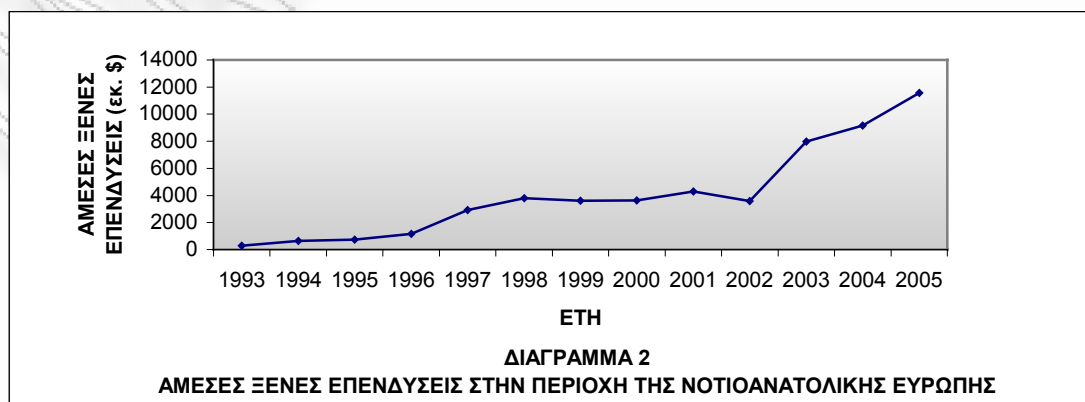
ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ (σε εκ. \$) ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΠΡΟΒΛΕΨΗ

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ΑΛΒΑΝΙΑ	45	65	89	97	42	45	51	143	204	135	178	343	288
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ						67	177	150	130	266	382	490	540
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	40	105	98	138	507	537	802	998	803	876	2070	1232	2697
ΚΡΟΑΤΙΑ	102	110	109	486	347	835	1420	1085	1407	591	1700	898	1000
Π.Γ.Δ.Μ.		24	12	12	18	118	32	176	439	77	97	150	150
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	87	341	417	415	1267	2079	1025	1051	1154	1080	2156	5020	5300
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ					740	113	112	25	165	562	1405	1028	1600
ΣΥΝΟΛΟ ΓΙΑ ΤΗ Ν.Α. ΕΥΡΩΠΗ	274	645	725	1148	2921	3794	3619	3628	4302	3587	7988	9161	11575
ΚΕΝΤΡΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΧΩΡΕΣ ΒΑΛΤΙΚΗΣ	3925	4580	11422	10023	11217	15098	18329	19689	17497	21504	8339	16288	24354

ΠΗΓΗ: EBRD, Transition Report 2005

Όπως παρατηρείται στον **Πίνακα 2** και το **Διάγραμμα 2**, από το 2002 και μετά, η εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων στην περιοχή, ακολουθεί σταθερά ανοδική πορεία. Για το έτος 2005, τα μεγαλύτερα ποσά άμεσων ξένων επενδύσεων αναμένεται να εισρεύσουν στη Ρουμανία και τη Βουλγαρία, ενώ τα χαμηλότερα στην Π.Γ.Δ.Μ. Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί, ότι -όπως διακρίνεται και στον Πίνακα- το ύψος των άμεσων ξένων επενδύσεων στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης παραμένει σαφώς χαμηλότερο, από το αντίστοιχο στην περιοχή της Κεντροανατολικής Ευρώπης και της Βαλτικής.

2.4.3.9 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Παρακάτω παρατίθενται πίνακες στατιστικών στοιχείων σχετικά με την οικονομία της περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η συλλογή των στατιστικών στοιχείων έγινε από όσο το δυνατόν εγκυρότερες πηγές, όπως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (United Nations), η Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank) και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανοικοδόμηση και Ανάπτυξη (EBRD). Το γεγονός αυτό ωστόσο, αμβλύνει μεν αλλά δεν καταργεί εντελώς τις αδυναμίες των στατιστικών υπηρεσιών των επιμέρους χωρών, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα χρόνια της μετάβασης.

- Ως προσδιοριστικός παράγοντας της ανάπτυξης της οικονομίας, χρησιμοποιείται ο ετήσιος ρυθμός πραγματικής αύξησης του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (Πίνακας 3, Διάγραμμα 3).

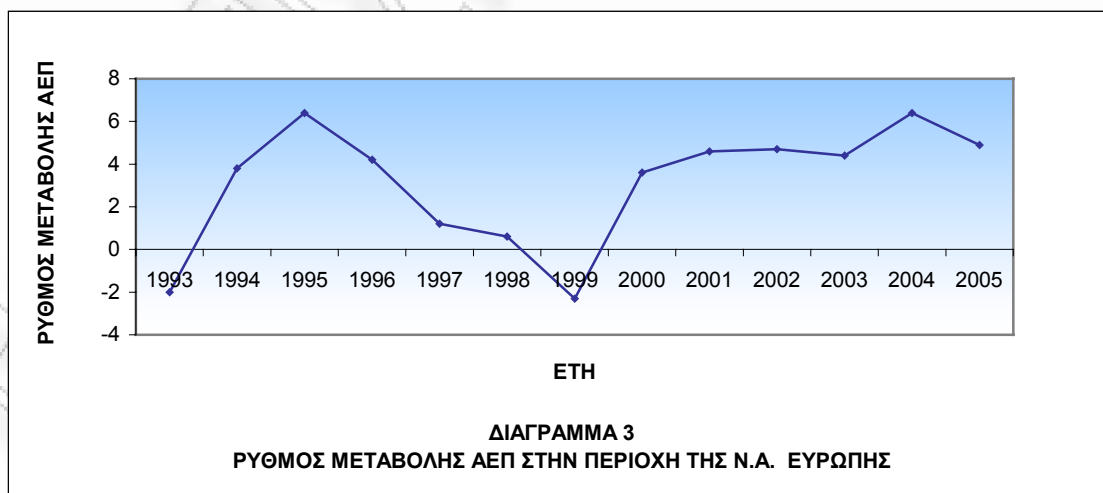
ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟΥ ΕΓΧΩΡΙΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ (GDP) ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

	Εκτίμηση Πρόβλεψη												
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ΑΛΒΑΝΙΑ	9,6	8,3	13,3	9,1	-7,0	12,7	10,1	7,3	7,2	3,4	6,0	5,9	6,0
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	-10,0	0,0	20,8	86,0	37,0	15,6	9,6	5,5	4,4	5,5	4,0	5,0	5,0
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	-1,5	1,8	2,9	-9,4	-5,6	4,0	2,3	5,4	4,0	4,8	4,3	5,5	5,0
ΚΡΟΑΤΙΑ	-8,0	5,9	6,8	6,0	6,5	2,5	-0,9	2,9	4,4	5,2	4,3	3,7	4,0
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	1,5	3,9	7,1	4,0	-6,1	-4,8	-1,2	1,8	5,3	4,9	4,9	8,3	5,5
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	-30,8	2,5	6,1	7,8	10,1	1,9	-18,0	5,0	5,5	4,0	3,0	7,2	4,5
Π.Γ.Δ.Μ.	-9,1	-1,8	-1,2	1,2	1,4	3,4	4,3	4,5	-4,5	0,9	3,1	2,0	3,0
Μ.Ο. ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ¹	-2,0	3,8	6,4	4,2	1,2	0,6	-2,3	3,6	4,6	4,7	4,4	6,4	4,9
Η.Π.Α									0,8	1,9	3,1	4,2	3,5
ΕΥΡΩΖΩΝΗ-25									1,8	1,1	1,0	2,0	1,2

ΠΗΓΗ: EBRD, [Transition Report Update 2005](#)
UNCTAD, [Statistical Year Book 2005](#)

¹ Σταθμικός Μέσος Όρος. Οι συντελεστές βαρύτητας που χρησιμοποιούνται, έχουν δημιουργηθεί από την EBRD και αποτελούν εκτιμήσεις του ονομαστικού δολαριακού ΑΕΠ μετατοπισμένου κατά ένα χρόνο.

Όπως διακρίνεται στον **Πίνακα 3** και το **Διάγραμμα 3**, ο μέσος (σταθμικός) όρος του ρυθμού μεταβολής του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος, παρουσιάζει ανοδική πορεία από το 1993 έως το 1995. Στη συνέχεια, ο μέσος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ μειώνεται (σε κάποιες χώρες μάλιστα λαμβάνει αρνητικές τιμές) και καταλήγει το 1999 στο -2,3%, από το 6,4% του 1995. Το 2000, ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ ανακάμπτει, ενώ κατά την περίοδο 2001 - 2003 εμφανίζει τάση σταθεροποίησης.

Για το 2004, ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης για την περιοχή, υπολογίζεται από την EBRD σε 6,4%. Η προοπτική της ευρωπαϊκής ένταξης της Ρουμανίας, της Βουλγαρίας και της Κροατίας, καθώς και κάποια στοιχεία προόδου των μεταρρυθμίσεων στις υπόλοιπες τέσσερις χώρες της περιοχής, υποβοήθησαν την οικονομική ανάπτυξη. Στις υπό ένταξη χώρες, η ανάπτυξη τροφοδοτήθηκε κυρίως από την αυξημένη ιδιωτική κατανάλωση, η οποία με τη σειρά της πυροδοτήθηκε από την γρήγορη πιστωτική επέκταση, καθώς τα τραπεζικά συστήματα των χωρών αυτών αναπτύχθηκαν περαιτέρω.

Οι προβλέψεις για το 2005, θέλουν το ρυθμό ανάπτυξης να μειώνεται σε 4,9%. Η προβλεπόμενη επιβράδυνση της ανάπτυξης για το 2005, δεν αφορά μόνο την περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, αλλά ολόκληρη την παγκόσμια οικονομία. Ο ρυθμός ανάπτυξης τις Η.Π.Α αναμένεται να μειωθεί σε 3,5% (από 4,2% το 2004), ενώ στην περιοχή της Ευρωζώνης, ο αντίστοιχος δείκτης προβλέπεται να φθάσει έως 1,2 % (από 2% το 2004). Από τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης το μεγαλύτερο ρυθμό ανάπτυξης του

ΑΕΠ για το 2005 αναμένεται να παρουσιάσει η Αλβανία (6%), ενώ το μικρότερο η Π.Γ.Δ.Μ (3%).

- Η συμμετοχή των κλάδων της Γεωργίας, της Βιομηχανίας και των Υπηρεσιών, στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν των χωρών της περιοχής παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 4).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΑΕΠ (%) ΤΩΝ ΚΛΑΔΩΝ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ, ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ				
	1990	1995	2000	2003
ΑΛΒΑΝΙΑ				
ΓΕΩΡΓΙΑ	40	55	26	24
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	44	22	17	17
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ			50	51
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ				
ΓΕΩΡΓΙΑ	25	12	11	9
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	25	24	24	23
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	41	47	48	50
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ				
ΓΕΩΡΓΙΑ	18	13	12	10
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	44	31	27	26
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	35	51	50	51
ΚΡΟΑΤΙΑ				
ΓΕΩΡΓΙΑ	10	9	7	7
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	32	28	25	25
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	50	46	52	54
Π.Γ.Δ.Μ				
ΓΕΩΡΓΙΑ	8	11	10	12
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	44	29	28	26
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	39	47	47	49
ΡΟΥΜΑΝΙΑ				
ΓΕΩΡΓΙΑ	22	20	11	12
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	46	39	32	33
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	26	36	46	45
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ				
ΓΕΩΡΓΙΑ	18	16	20	18
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	35	31	30	32
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	44	38	44	42
Μ.Ο ΓΙΑ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ Ν.Α. ΕΥΡΩΠΗΣ				
ΓΕΩΡΓΙΑ	18	16	12	12
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	40	33	28	19
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	37	41	48	48
ΕΥΡΩΖΩΝΗ				
ΓΕΩΡΓΙΑ	3	3	2	2
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	30	27	25	24
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	59	62	64	65

ΠΗΓΗ: UNCTAD, Statistical Year Book 2005

Σημείωση: Στον συγκεκριμένο πίνακα, ο κλάδος της Γεωργίας περιλαμβάνει τη γεωργία, την αλιεία, το κυνήγι και τη δασοκομία. Ο κλάδος της Βιομηχανίας περιλαμβάνει τη μεταλλευτική βιομηχανία, τα λατομεία, την κατασκευαστική βιομηχανία, την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, νερού και αερίου, καθώς και τις κατασκευές. Ο κλάδος των Υπηρεσιών περιλαμβάνει όλες τις υπόλοιπες οικονομικές δραστηριότητες.

Όπως διακρίνεται και στον πίνακα, με την πάροδο του χρόνου, η συμμετοχή του κλάδου της Γεωργίας στο ΑΕΠ, βαίνει μειούμενη σε όλες τις χώρες της περιοχής. Παρόμοια εξελίσσεται η συμμετοχή του κλάδου της Βιομηχανίας: ο μέσος όρος συμμετοχής της βιομηχανικής παραγωγής μειώνεται από 40% το 1990 σε 19% το 2003. Αντίθετα, η μέση συμμετοχή των Υπηρεσιών στο ΑΕΠ βαίνει αυξανόμενη: από 37% το 1990, φθάνει στο 48% το 2003. Σημειώνεται ότι, η εξέλιξη της συμμετοχής των συγκεκριμένων επιμέρους κλάδων στο ΑΕΠ, στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, είναι ανάλογη με την αντίστοιχη εξέλιξη στην περιοχή της Ευρωζώνης.

- Για την εκτίμηση της **οικονομικής σταθερότητας**, παρατίθενται στοιχεία σχετικά με την εξέλιξη του πληθωρισμού, με βάση την ετήσια μεταβολή του μέσου επιπέδου τιμών καταναλωτή (Πίνακας 5, Διάγραμμα 4), το ύψος του Ισοζυγίου Γενικής Κυβέρνησης (Πίνακας 6, Διάγραμμα 5) καθώς και του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών (Πίνακας 7, Διάγραμμα 6).

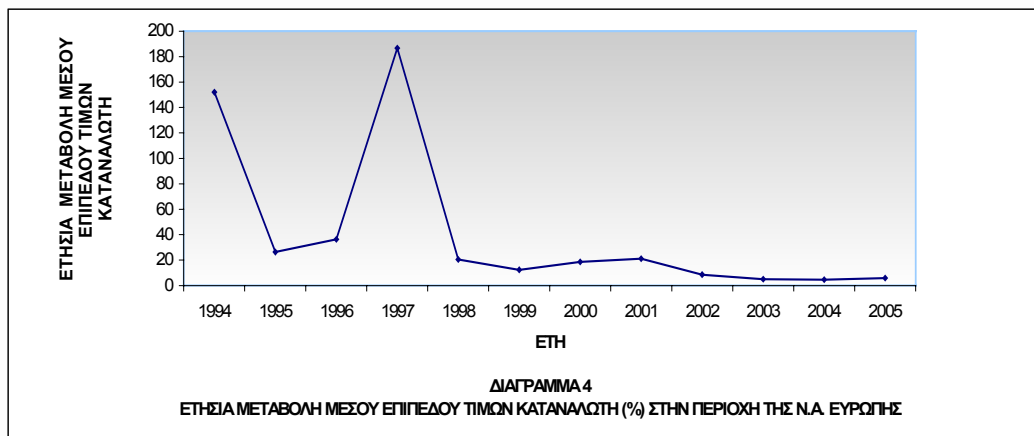
ΠΙΝΑΚΑΣ 5

ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΜΕΣΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ (%) ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ΑΛΒΑΝΙΑ	22,6	7,8	12,7	33,2	20,6	0,4	0,1	3,1	5,2	2,4	2,9	2,1
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	581,6	-14,5	-20,3	8,6	6,8	-0,7	1,7	1,8	0,9	0,2	-0,4	
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	96,3	62,0	123,0	1082,0	22,2	0,7	9,9	7,4	5,9	2,3	6,1	4,2
ΚΡΟΑΤΙΑ	97,6	2,0	3,5	3,6	5,7	4,2	6,2	4,9	2,2	1,8	2,1	2,9
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	136,7	32,3	38,8	154,8	59,1	45,8	45,7	34,5	22,5	15,4	12,0	9,2
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	3,3	78,6	94,3	21,3	29,5	37,1	60,4	91,1	21,2	11,3	9,5	16,2
Π.Γ.Δ.Μ.	126,5	16,4	2,3	2,6	-0,1	-0,7	5,8	5,3	2,4	1,1	-0,3	0,0
Μ.Ο. ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ	152,09	26,37	36,33	186,59	20,54	12,40	18,54	21,16	8,61	4,93	4,56	5,77

ΠΗΓΕΣ: EBRD, Transition Report 2005
 UNECE, Statistical Division Database

Όπως παρουσιάζεται στον **Πίνακα 5**, αλλά και στο **Διάγραμμα 4**, από το 1999 και μετά, οι μεγάλες διακυμάνσεις στο μέσο **επίπεδο του πληθωρισμού**, αρχίζουν να εξασθενούν. Κατά την περίοδο 2002-2004, οι τιμές του πληθωρισμού μειώνονται σε όλες σχεδόν της χώρες τις Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Για το 2005 ωστόσο, προβλέπεται αύξηση του μέσου επιπέδου του πληθωρισμού στην περιοχή (από 4,56% σε 5,77%), λόγω της αναμενόμενης ανόδου του πληθωρισμού στη Σερβία-Μαυροβούνιο, από 9,5% σε 16,2%.

Όσον αφορά στο **Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης**, η μέση τιμή του για την περιοχή είναι αρνητική, καθώς στις περισσότερες χώρες, το συγκεκριμένο ισοζύγιο είναι ελλειμματικό. Οι μόνες χώρες που εμφάνισαν πλεονασματικό ισοζύγιο το 2004 ήταν η Βουλγαρία και η Π.Γ.Δ.Μ. Όπως διακρίνεται στον **Πίνακα 6** και το **Διάγραμμα 5**, το μέσο έλλειμμα του ισοζυγίου αναμένεται να μειωθεί ελαφρά το 2005 σε -1,4 % του ΑΕΠ, σε σχέση με το -1,6% του 2004.

Τα μεγαλύτερα ελλείμματα του Ισοζυγίου Γενικής Κυβέρνησης για το 2005 αναμένονται στην Αλβανία και την Κροατία (-4,5% του ΑΕΠ).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Εκτίμηση 2004	Πρόβλεψη 2005
ΑΛΒΑΝΙΑ	-13,6	-12,0	-12,2	-9,2	-8,5	-7,2	-4,4	-5,0	-4,5
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	-0,5	-5,2	-4,8	-3,1	-2,5	-4,1	-1,7	-1,9	-1,3
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	-2,4	1,0	-0,9	-1,0	-0,9	-0,6	-0,4	1,8	1
ΚΡΟΑΤΙΑ	-1,9	-1,0	-8,2	-6,5	-6,7	-5,0	-6,3	-4,9	-4,5
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	-4,5	-4,4	-2,1	-3,8	-3,5	-2,0	-2,0	-1,4	-1
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ				-0,9	-1,3	-4,6	-3,4	-0,3	1,2
Π.Γ.Δ.Μ.	-0,4	-1,7	0,0	2,5	-6,3	-5,6	-0,1	0,7	-0,8
Μ.Ο. ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ	-3,8	-3,0	-3,9	-3,1	-4,2	-4,2	-2,6	-1,6	-1,4

ΠΗΓΗ: EBRD, Transition Report 2005

Το έλλειμμα του **Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών** παραμένει υψηλό σε όλες τις οικονομίες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Όπως διακρίνεται στον **Πίνακα 7** και το **Διάγραμμα 6**, το μέσο έλλειμμα για την περιοχή έφθασε το 2004 στο 10,3% του μέσου ΑΕΠ. Το υψηλότερο έλλειμμα παρουσιάζει η Βοσνία -

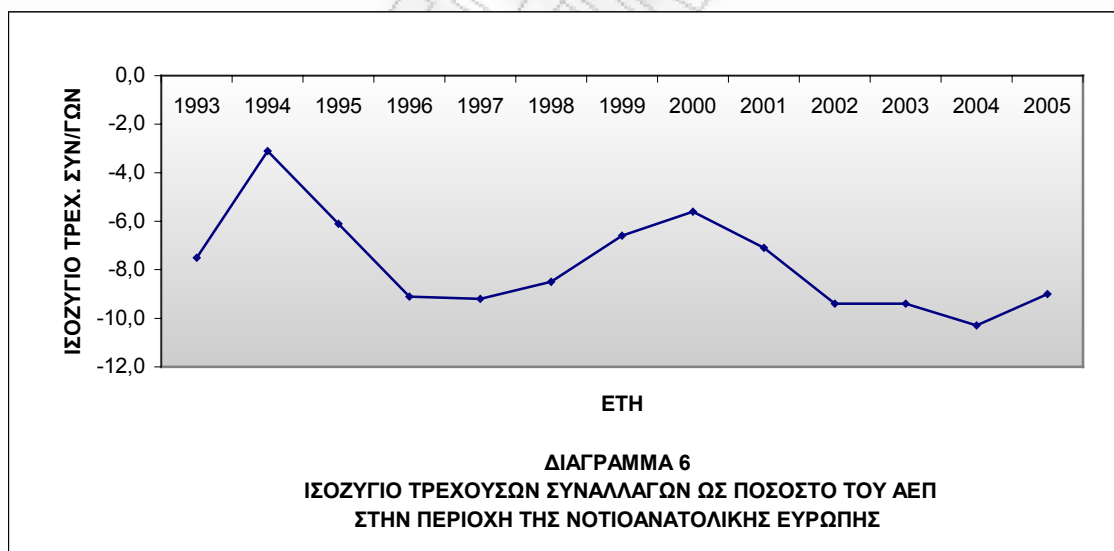
Ερζεγοβίνη, ενώ το χαμηλότερο η Κροατία. Για το 2005, προβλέπεται ελαφρά μείωσή του, στο 9% του μέσου ΑΕΠ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ΑΛΒΑΝΙΑ	-29,1	-14,3	-7,1	-8,1	-12,6	-6,8	-7,7	-7,4	-6,4	-9,7	-8,2	-6,1	-7,2
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ			-10,3	-27,3	-30,0	-27,0	-17,9	-13,1	-16,1	-21,7	-21,8	-24,7	-18,6
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	-10,1	-0,3	-1,5	1,7	10,0	-0,5	-5,0	-5,6	-7,3	-5,3	-9,3	-7,5	-7,5
ΚΡΟΑΤΙΑ	5,7	5,9	-7,7	-5,5	-11,6	-6,7	-7,0	-2,5	-3,7	-8,4	-7,2	-4,8	-5,0
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	-4,5	-1,4	-5,0	-7,3	-6,1	-6,9	-3,6	-3,6	-5,8	-3,4	-6,1	-7,5	-8,7
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ				-9,8	-6,5	-4,2	-4,4	-4,7	-4,6	-8,9	-9,7	-13,1	-9,8
Π.Γ.Δ.Μ.	0,6	-5,3	-5,0	-7,7	-7,7	-7,5	-0,9	-2,0	-5,7	-8,4	-3,5	-8,2	-6,5
Μ.Ο ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ	-7,5	-3,1	-6,1	-9,1	-9,2	-8,5	-6,6	-5,6	-7,1	-9,4	-9,4	-10,3	-9,0

ΠΗΓΗ: EBRD, Transition Report 2005

2.4.4 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Στις επόμενες παραγράφους παρουσιάζονται συνοπτικά κάποια βασικά στοιχεία σχετικά με το επιχειρηματικό περιβάλλον των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, προκειμένου αυτά να συνεκτιμηθούν με τα οικονομικά στοιχεία που προηγήθηκαν.

2.4.4.1 Ο ΒΑΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Σχετικά με την **εξέλιξη της διαδικασίας μετάβασης** των χωρών της περιοχής στην οικονομία της αγοράς, χρησιμοποιείται το μοντέλο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (European Bank for Reconstruction and Development - EBRD) για την εκτίμηση του βαθμού μετάβασης.¹¹³ Κάθε χρόνο, η EBRD αξιολογεί την απόδοσή των υπό μετάβαση χωρών σε 9 επιμέρους τομείς:

- την απελευθέρωση των τιμών,
- την απελευθέρωση του εμπορίου και του συναλλάγματος,
- την ιδιωτικοποίηση μικρής κλίμακας,
- την ιδιωτικοποίηση ευρείας κλίμακας,

- τις μεταρρυθμίσεις σχετικά με την εταιρική διακυβέρνηση και τις επιχειρήσεις,
- την πολιτική ανταγωνισμού,
- την αναμόρφωση του τραπεζικού τομέα και την απελευθέρωση των επιτοκίων,
- τους μη τραπεζικούς χρηματοοικονομικούς οργανισμούς και
- τη βελτίωση υποδομών.

Η κλίμακα μέτρησης που χρησιμοποιείται από την EBRD κυμαίνεται από 1 έως 4+. Η τιμή 1 αντιπροσωπεύει μικρή ή καμία αλλαγή από μια κεντρικά σχεδιαζόμενη οικονομία, ενώ η τιμή 4+ αντιπροσωπεύει τα πρότυπα (standards) μιας βιομηχανοποιημένης οικονομίας της αγοράς. Στον Πίνακα 8, παρουσιάζεται η αξιολόγηση της EBRD για τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης σχετικά με τους 9 προαναφερθέντες επιμέρους τομείς, για το έτος 2005.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΔΕΙΚΤΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2005
(TRANSITION INDICATOR SCORES FOR 2005)

	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ			ΑΓΟΡΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟ			ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ		ΥΠΟΔΟΜΕΣ
	ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΕΥΡΕΙΑΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ	ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΜΙΚΡΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ	ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ & ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΙΜΩΝ	ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΟΥ & ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ	ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ	ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ & ΚΑΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΤΟΚΙΩΝ	ΑΓΟΡΑ SECURITIES & ΜΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΧΡΗΜΑΤΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ	ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ
ΑΛΒΑΝΙΑ	3	4	2	4+	4+	2	3-	2-	2
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	3- ↑	3	2	4	4-	1	3-	2-	2+
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	4	4-	3-	4+	4+	3- ↑	4-	2+	3
ΚΡΟΑΤΙΑ	3+	4+	3	4	4+	2+	4	3-	3
Π.Γ.Δ.Μ.	3+	4	2+	4	4+	2	3-	2	2
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	4-	4-	2+ ↑	4+	4+	2+	3	2	3+
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	3- ↑	3+	2+ ↑	4	4- ↑	1	3- ↑	2	2

ΠΗΓΗ: EBRD, Transition Report 2005

Σημείωση: Η κλίμακα μέτρησης που χρησιμοποιείται από την EBRD κυμαίνεται από 1 έως 4+. Η τιμή 1 αντιπροσωπεύει μικρή ή καμία αλλαγή από μια κεντρικά σχεδιαζόμενη οικονομία, ενώ η τιμή 4+ αντιπροσωπεύει τα πρότυπα (standards) μιας βιομηχανοποιημένης οικονομίας της αγοράς. Τα ανοδικά και καθοδικά βέλη υποδεικνύουν μεταβολή μίας μονάδας (π.χ. από 4 σε 4+) σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Όπως διακρίνεται στον παραπάνω πίνακα, τα σημαντικότερα βήματα έχουν πραγματοποιηθεί στους τομείς της απελευθέρωσης των τιμών και του συστήματος εμπορίου και συναλλάγματος. Σημαντική πρόοδος έχει επίσης σημειωθεί στην ιδιωτικοποίηση μικρής και ευρείας κλίμακας, καθώς και στην αναμόρφωση του τραπεζικού συστήματος και την απελευθέρωση των επιτοκίων. Σύμφωνα με την αξιολόγηση της EBRD, ο τομέας στον οποίο υστερούν περισσότερο οι χώρες της περιοχής είναι αυτός της πολιτικής ανταγωνισμού.

2.4.4.2 ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έχουν σημειώσει σημαντική πρόοδο, όσον αφορά στη δημιουργία ενός θεσμικού περιβάλλοντος κατάλληλου για τον σχηματισμό και τη λειτουργία ιδιωτικών επιχειρήσεων. Οι εν λόγω χώρες έχουν ωστόσο να αντιμετωπίσουν σοβαρές προκλήσεις και να προχωρήσουν σε περισσότερο αποφασιστικές θεσμικές λύσεις, ιδιαίτερα όσον αφορά σε θέματα σχετικά με τον ανταγωνισμό, τον σεβασμό των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, την προστασία των πιστωτών και την ίση μεταχείριση όλων των συμμετεχόντων στην αγορά.¹¹⁴

Σημαντικά βήματα έχουν επίσης πραγματοποιηθεί σχετικά με το νομικό πλαίσιο και ιδιαίτερα την εμπορική νομοθεσία. Η λειτουργία ωστόσο του νομικού πλαισίου συχνά παρεμποδίζεται από χρονοβόρες διαδικασίες, έλλειψη ικανών και

ανεξάρτητων δικαστών, αλλά και αδύναμους μηχανισμούς νομικής επιβολής. Την ίδια στιγμή, η ανάπτυξη εναλλακτικών δικαιοδοτικών διαδικασιών για την επίλυση διαφορών, όπως είναι η διαιτησία, παραμένει σε χαμηλό επίπεδο.¹¹⁵

2.4.4.3 ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Όσον αφορά στο φορολογικό καθεστώς στην περιοχή, θα πρέπει να σημειωθεί, ότι υπάρχουν στην πραγματικότητα 9 διαφορετικά καθεστώτα, γεγονός που οφείλεται στο ότι η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, όσο και η Σερβία-Μαυροβούνιο αποτελούνται από επιμέρους δομές: Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη περιλαμβάνει τη Σερβική Δημοκρατία και την Ομοσπονδία (Republika Srpska / Federation), ενώ η Σερβία-Μαυροβούνιο αποτελεί την ένωση δύο πρώην Γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών, της Σερβίας και του Μαυροβουνίου.¹¹⁶ Στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, εξετάζεται ο συντελεστής φορολογίας των εταιρικών κερδών, ο οποίος κυμαίνεται κατ'αρχήν σε ένα ευρύ φάσμα (από 10% έως 30%), όπως παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα (**ΠΙΝΑΚΑΣ 9**).

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

**ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΤΑΙΡΙΚΩΝ ΚΕΡΔΩΝ (Corporate Tax Rate)
ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (2005)**

ΧΩΡΑ		ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ (%)
ΑΛΒΑΝΙΑ		25
ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	Republika Srpska (RS)	10
	Federation (FBiH)	30
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ		15
ΚΡΟΑΤΙΑ		20
Π.Γ.Δ.Μ.		15
ΡΟΥΜΑΝΙΑ		16
ΣΕΡΒΙΑ - ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	Serbia	10
	Montenegro	20

ΠΗΓΗ: ICEG EC CORVINUS, *SEE Monitor*, No 20/2005

Όπως παρατηρείται στον πίνακα, στις περισσότερες χώρες της περιοχής (με εξαίρεση την Αλβανία και την Ομοσπονδία της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης) ο συγκεκριμένος φορολογικός συντελεστής κυμαίνεται από 10% έως 20% , όντας χαμηλότερος από τον αντίστοιχο των Ευρωπαϊκών χωρών, αλλά και τριών νέων χωρών μελών (Τσεχοσλοβακία, Εσθονία, Σλοβενία).¹¹⁷

2.4.4.4 Η ΔΙΑΦΘΟΡΑ

Ο όρος «διαφθορά» αναφέρεται στην κατάχρηση της δημόσιας εξουσίας για την αποκομιδή προσωπικού οφέλους.¹¹⁸ Η διαφθορά εμφανίζεται ως συνέπεια της μακροχρόνιας λειτουργίας ενός αδύναμου θεσμικού πλαισίου και αποτελεί κοινό παράγοντα για όλες τις χώρες της περιοχής. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί, ότι η αντιμετώπιση του προβλήματος αποτελεί στόχο πολλών προγραμμάτων και πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται τα τελευταία χρόνια, τόσο σε εθνικό όσο και περιφερειακό επίπεδο.¹¹⁹

Ο ακόλουθος πίνακας (**ΠΙΝΑΚΑΣ 10**) παρουσιάζει τη θέση των οικονομιών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στην κατάταξη των χωρών με βάση το Δείκτη Εκτίμησης Διαφθοράς, για το 2005 (Corruption Perceptions Index 2005). Η συγκεκριμένη κατάταξη δημοσιεύεται ετησίως από τον Διεθνή Οργανισμό Διαφάνειας (Transparency International) και βασίζεται σε στοιχεία που συγκεντρώνονται από έρευνες ανεξάρτητων οργανισμών. Η βαθμολογία των

χωρών κυμαίνεται από 10 (ανυπαρξία διαφθοράς) έως 0 (πολύ υψηλό επίπεδο διαφθοράς).¹²⁰

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ (2005)

ΧΩΡΑ	ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ	ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΑΤΑΤΑΞΗ
ΑΛΒΑΝΙΑ	2.4	126
ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	2.9	88
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	4.0	55
ΚΡΟΑΤΙΑ	3.4	70
Π.Γ.Δ.Μ.	2.7	103
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	3.0	85
ΣΕΡΒΙΑ - ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	2.8	97

ΠΗΓΗ: Transparency International, Corruption Perceptions Index 2005

Όπως διακρίνεται στον πίνακα, μεταξύ των χωρών της περιοχής, στην καλύτερη θέση βρίσκεται η Βουλγαρία (με βαθμολογία 4.0, που την φέρνει στην 55^η θέση της παγκόσμιας κατάταξης), ενώ στη χειρότερη η Αλβανία. Η βαθμολογία όλων των χωρών υπολείπεται του 5.0, που είναι το όριο που διακρίνει τις χώρες που εμφανίζουν σοβαρό πρόβλημα διαφθοράς.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στην πρώτη θέση της παγκόσμιας κατάταξης για το 2005 βρίσκεται η Ισλανδία (9.7), στην τελευταία το Τσαντ και το Μπανγκλαντές (1.7), ενώ η Ελλάδα βρίσκεται στην 47^η θέση (4.3).

2.4.4.5 ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

Όσον αφορά στις μέσες αμοιβές του εργατικού δυναμικού, αυτές διαφοροποιούνται μεταξύ των χωρών της περιοχής, παραμένοντας ωστόσο σε επίπεδα χαμηλότερα, τόσο από τα αντίστοιχα των νέων χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο φυσικά και από των λοιπών ευρωπαϊκών χωρών. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, μεταξύ των νέων χωρών μελών, η χαμηλότερη μέση μηνιαία αμοιβή κυμαίνεται μεταξύ 300-400 ευρώ, ενώ η υψηλότερη φθάνει στα 1200 ευρώ (Σλοβενία).¹²¹ Στον **Πίνακα 11** παρατίθενται στοιχεία σχετικά με τις μέσες και κατώτατες μηνιαίες αποδοχές στις επιμέρους χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

ΑΜΟΙΒΕΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

ΧΩΡΑ	ΜΕΣΕΣ ΜΕΙΚΤΕΣ ΜΗΝΙΑΙΕΣ ΑΠΟΔΟΧΕΣ (σε ευρώ)	ΚΑΤΩΤΑΤΕΣ ΜΗΝΙΑΙΕΣ ΑΠΟΔΟΧΕΣ (σε ευρώ)
ΑΛΒΑΝΙΑ	<300	86
ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	300-400	
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	<300	77
ΚΡΟΑΤΙΑ	870	285
Π.Γ.Δ.Μ.	300-400	
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	<300	91
ΣΕΡΒΙΑ - ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	300-400	73

ΠΗΓΗ: ICEG EC CORVINUS, [SEE Monitor](#), No 20/2005

Όπως διακρίνεται στον πίνακα, οι υψηλότερες αμοιβές προσφέρονται στην Κροατία, ενώ οι χαμηλότερες στην Αλβανία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Σχετικά

με τις δύο τελευταίες χώρες, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το χαμηλό επίπεδο των αμοιβών, σε συνδυασμό με την προοπτική της ένταξής τους στην Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενισχύει περαιτέρω την ελκυστικότητα των αγορών τους για τους ξένους επενδυτές.¹²²

2.4.4.6 ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ (DOING BUSINESS INDEX) ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Ο δείκτης επιχειρηματικότητας χρησιμοποιείται από την Παγκόσμια Τράπεζα για την εκτίμηση της ποιότητας του επιχειρηματικού περιβάλλοντος μιας χώρας. Πιο συγκεκριμένα, η Παγκόσμια Τράπεζα δημοσιεύει κάθε χρόνο την κατάταξη των χωρών με βάση την «Ευκολία Ανάπτυξης Επιχειρηματικής Δραστηριότητας» (Ease of Doing Business Index).¹²³

Η συγκεκριμένη κατάταξη βασίζεται σε έναν σύνθετο δείκτη, που συγκεντρώνει την απόδοση της κάθε χώρας στους ακόλουθους 10 επιμέρους τομείς:

- ευκολία έναρξης επιχείρησης,
- ευκολία απόκτησης σχετικών αδειών,
- ευκολία πρόσληψης και απόλυσης προσωπικού,
- δυνατότητα εγγραφής ιδιοκτησίας,

- ευκολία λήψης δανείων,
- προστασία των επενδυτών,
- φορολογία,
- δυνατότητα διασυνοριακού εμπορίου,
- δυνατότητα επιβολής συμβολαίων και
- ευκολία τερματισμού της επιχείρησης.

Η βαθμολογία των χωρών κυμαίνεται από 1 (για τη χώρα με την καλύτερη απόδοση στον δείκτη επιχειρηματικότητας) έως 155.

Ο Πίνακας 12, παρουσιάζει τη σχετική κατάταξη των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης για το 2005.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (DOING BUSINESS INDEX) ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ (2005)

ΧΩΡΑ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΑΛΒΑΝΙΑ	117
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	87
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	62
ΚΡΟΑΤΙΑ	118
Π.Γ.Δ.Μ.	81
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	78
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	92

ΠΗΓΗ: World Bank, <http://www.doingbusiness.org>

Όπως διακρίνεται και στον παραπάνω πίνακα, μεταξύ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, την υψηλότερη θέση κατέχει η Βουλγαρία, ενώ τη

χαμηλότερη η Κροατία. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, στην παγκόσμια κατάταξη, στην πρώτη θέση βρίσκεται η Νέα Ζηλανδία, ενώ η Ελλάδα βρίσκεται στην 80^η θέση.

Σχετικά με την κατάταξη με βάση τον δείκτη επιχειρηματικότητας, θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί, ότι αυτή καλύπτει ένα συγκεκριμένο φάσμα παραγόντων, χωρίς να λαμβάνει υπόψη της άλλα ζητήματα, όπως την εγγύτητα της χώρας σε μεγάλες αγορές, τα μακροοικονομικά δεδομένα, την ποιότητα υποδομών κλπ. Για αυτόν το λόγο και στο πλαίσιο της εξέτασης μιας αγοράς, η συγκεκριμένη κατάταξη θα πρέπει να μελετάται συμπληρωματικά, σε συνδυασμό με τη μελέτη άλλων στοιχείων.¹²⁴

2.4.4.7 ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ (COMPETITIVENESS INDEX)

Το Παγκόσμιο Οικονομικό Forum (World Economic Forum) δημοσιεύει κάθε χρόνο την παγκόσμια κατάταξη των οικονομιών με βάση την ανταγωνιστικότητα. Ο όρος «ανταγωνιστικότητα» χρησιμοποιείται από το Παγκόσμιο Οικονομικό Forum, με ευρεία έννοια και περιλαμβάνει το σύνολο παραγόντων, πολιτικών και θεσμών που καθορίζουν το επίπεδο παραγωγικότητας -και επομένως ευημερίας-, που μπορεί να επιτευχθεί από μια συγκεκριμένη οικονομία.¹²⁵

Το Παγκόσμιο Οικονομικό Forum κατατάσσει τις οικονομίες με βάση:

- την **Αναπτυξιακή Ανταγωνιστικότητα (Growth Competitiveness Index-GCI)**

Η συγκεκριμένη κατάταξη στηρίζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες: την ποιότητα του μακροοικονομικού περιβάλλοντος, την κατάσταση των κρατικών θεσμών / υπηρεσιών και το επίπεδο της τεχνολογικής ετοιμότητας της χώρας.

- την **Επιχειρηματική Ανταγωνιστικότητα (Business Competitiveness Index-BCI)**.

Η κατάταξη με βάση την Επιχειρηματική Ανταγωνιστικότητα λειτουργεί συμπληρωματικά σε σχέση με την προηγούμενη κατάταξη, καθώς εστιάζει στους υποκείμενους μικροοικονομικούς παράγοντες που καθορίζουν τα επίπεδα παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας μιας οικονομίας.¹²⁶ Η συγκεκριμένη κατάταξη βασίζεται στην αξιολόγηση δύο παραγόντων: της ποιότητας των διαδικασιών και της στρατηγικής των επιχειρήσεων, καθώς και της ποιότητας του εθνικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Στον ακόλουθο πίνακα (**Πίνακας 13**) παρουσιάζεται η κατάταξη των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, με βάση την αναπτυξιακή και επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕ ΒΑΣΗ
ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΧΩΡΑ	GROWTH COMPETITIVENESS INDEX		BUSINESS COMPETITIVENESS INDEX
	2005	2004	2005
ΑΛΒΑΝΙΑ	100		112
ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	95	81	94
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	58	59	78
ΚΡΟΑΤΙΑ	62	61	63
Π.Γ.Δ.Μ.	85	84	83
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	67	63	67
ΣΕΡΒΙΑ - ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	80	89	86

ΠΗΓΗ: The World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2005-2006

Όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα, όσον αφορά στην Αναπτυξιακή Ανταγωνιστικότητα, μεταξύ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, την υψηλότερη θέση -κατά το 2005- κατέχει η Βουλγαρία, ενώ τη χαμηλότερη η Αλβανία. Αναφέρεται ότι, στην παγκόσμια κατάταξη, στην πρώτη θέση βρίσκεται η Φιλανδία, ενώ στην τελευταία (117^η) το Τσαντ, ενώ η Ελλάδα βρίσκεται στην 46^η θέση.

Σχετικά με την επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα, στην υψηλότερη θέση βρίσκεται η Κροατία, ενώ στη χαμηλότερη η Αλβανία. Στην παγκόσμια κατάταξη, την πρώτη θέση κατέχουν οι Η.Π.Α, την τελευταία το Τσαντ, ενώ η Ελλάδα βρίσκεται στην 40^η θέση.¹²⁷

2.4.5 ΟΙ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχετικά με την περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, στηρίζεται σε δύο βασικούς στρατηγικούς πυλώνες:¹²⁸

- την ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (με ενδεικτική ημερομηνία την 1.1.2007) και
- τη Διαδικασία Σταθεροποίησης και Συνεργασίας (Stabilization and Association Process), για τα κράτη της Αλβανίας, της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, της Κροατίας, της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας και της Σερβίας – Μαυροβουνίου, ώστε αυτά να προετοιμαστούν για μελλοντική ένταξή τους.¹²⁹

Η **Βουλγαρία** και η **Ρουμανία** έχουν συνάψει με την Ευρωπαϊκή Ένωση «**Ενταξιακές Συνεργασίες**» (Accession Partnerships), οι οποίες:¹³⁰

- ορίζουν συγκεκριμένους στόχους και προτεραιότητες, που οι δύο αυτές χώρες οφείλουν να ακολουθήσουν, προκειμένου να ανταποκριθούν στα κριτήρια ένταξης και
- οριοθετούν το πλαίσιο των σχέσεων των δύο χωρών με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχει βοήθεια στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία μέσω των προγραμμάτων:

- **PHARE** (Poland and Hungary Action for the Restructuring of the Economy)

Το πρόγραμμα PHARE στοχεύει στην ενίσχυση των επενδύσεων στις χώρες αναφοράς και στη θεσμική τους ενδυνάμωση, με σκοπό την προετοιμασία τους για την πλήρη ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

- **ISPA** (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession)

Το πρόγραμμα ISPA θέτει προτεραιότητες σε θέματα υποδομών σχετικά με το περιβάλλον και τις μεταφορές), όπως αυτά εντοπίζονται στο πλαίσιο των Ενταξιακών Συνεργασιών (Accession Partnerships).

- **SAPARD** (Special Accession Program for Agriculture and Rural Development)

Ο στόχος του προγράμματος SAPARD συνίσταται στη βοήθεια των δικαιούχων χωρών στην αντιμετώπιση προβλημάτων σχετικών με τις αλλαγές στο γεωργικό τομέα και τις αγροτικές περιοχές.¹³¹

Οι δύο χώρες λαμβάνουν συνολικά περίπου 900 εκατομμύρια ευρώ το χρόνο, στο πλαίσιο της προενταξιακής βοήθειας, ενώ έχουν τη δυνατότητα λήψης δανείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.¹³²

Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τα κράτη της **Αλβανίας**, της **Βοσνίας-Ερζεγοβίνης**, της **Κροατίας**, της **Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της**

Μακεδονίας και της Σερβίας – Μαυροβουνίου, διαμορφώνεται στο πλαίσιο της **Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Συνεργασίας** (Stabilization and Association Process - SAP) και αποσκοπεί στην στήριξη της προσπάθειας μετάβασης που έχουν ξεκινήσει οι εν λόγω χώρες.¹³³

Πρόκειται για μια σταδιακή προσέγγιση, που βασίζεται στην παροχή βοήθειας και εμπορικών προνομίων, στον διάλογο, την παροχή συμβουλών σε τεχνικά θέματα, και τελικά τη δημιουργία συμβατικών σχέσεων .

Προκειμένου να ενισχύσει τις παραπάνω χώρες στην προσπάθεια επίτευξης των στόχων τους, η Ευρωπαϊκή Ένωση τους παρέχει σημαντική οικονομική βοήθεια. Από το 1991 έως το 2004, περισσότερα από 6 δις ευρώ χορηγήθηκαν στα Δυτικά Βαλκάνια μέσω διαφόρων προγραμμάτων βοήθειας, ποσό που αναμένεται να φθάσει στα 10 δις ευρώ μέχρι το 2006. Στο πλαίσιο εξάλλου της στήριξης των εν λόγω χωρών, λειτουργεί και το ευρωπαϊκό πρόγραμμα βοήθειας **CARDS** (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization).

2.4.6 ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Στις 10 Ιουνίου 1999 υιοθετήθηκε, με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το **Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη** (Stability Pact). Στο κείμενο της διακήρυξης, παραπάνω από 40 χώρες και οργανισμοί ανέλαβαν να

συνδράμουν τις ευρωπαϊκές νοτιοανατολικές χώρες στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν ειρήνη, δημοκρατία, σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, οικονομική ανάκαμψη και σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή. Η συνολική στρατηγική του συμφώνου επικεντρώνεται στις ακόλουθες αρχές:¹³⁴

- Τη διατήρηση της ειρήνης, της ευημερίας και της σταθερότητας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.
- Την προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας και των σχέσεων καλής γειτονίας.
- Τη δημιουργία οικονομιών της αγοράς, βασισμένων σε σταθερές μακροοικονομικές πολιτικές.
- Την ενσωμάτωση των χωρών της ΝΑ Ευρώπης στις ΕυρωΑτλαντικές δομές συνεργασίας και ιδιαίτερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη συμμετέχουν: ¹³⁵

- Τα κράτη της περιοχής: η Αλβανία, η Βοσνία – Ερζεγοβίνη, η Βουλγαρία, η Κροατία, η Μολδαβία, η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, η Ρουμανία και η Σερβία – Μαυροβούνιο.
- Τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.
- Τρίτες χώρες: Ο Καναδάς, η Ιαπωνία, η Νορβηγία, η Ρωσία, η Ελβετία, η Τουρκία και οι Η.Π.Α.
- Διεθνείς Οργανισμοί: Τα Ηνωμένα Έθνη, το Συμβούλιο της Ευρώπης, το Ν.Α.Τ.Ο κ.α.

- Διεθνείς Χρηματοοικονομικοί Οργανισμοί: Η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων κ.α.
- Περιφερειακές Πρωτοβουλίες: Η Οικονομική Συνεργασία της Μαύρης Θάλασσας, η Κεντροευρωπαϊκή Πρωτοβουλία κ.α.

2.4.7 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η γεωγραφική αλλά και πολιτισμική γειτνίαση της Ελλάδας με τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ενισχύει τη δυνατότητά της να λειτουργήσει ως συνδετικός κρίκος μεταξύ των χωρών αυτών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και της διεθνούς κοινότητας.

Τα τελευταία χρόνια, οι προσπάθειες της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής εστιάζουν στη λειτουργία της χώρας μας ως «πύλης εισόδου των ξένων επενδυτών στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, αλλά και ως πύλης, μέσα από την οποία οι επιχειρήσεις και οι οικονομίες των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης μπορούν να αποκτήσουν πρόσβαση στις διεθνείς αγορές κεφαλαίων».¹³⁶

Η χώρα μας, τόσο στο πλαίσιο της ιδιότητάς της ως κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και μεμονωμένα, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για την ενίσχυση και στήριξη της ανάπτυξης των χωρών της περιοχής:

- **Το Ελληνικό Σχέδιο για την Οικονομική Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων (ΕΣΟΑΒ)** ¹³⁷

Ανταποκρινόμενη στις υποχρεώσεις της, που απορρέουν από την ιδιότητά της ως κράτους - μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ως μέλους της Επιτροπής Αναπτυξιακής Βοήθειας του Ο.Ο.Σ.Α. (Development Assistance Committee-D.A.C, Ο.Ε.Κ.Δ), η Ελλάδα έχει δεσμευτεί να διαθέτει ετησίως, τουλάχιστον το 0,20% του Ακαθάριστου Εθνικού της Προϊόντος σε διεθνή αναπτυξιακή βοήθεια. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα έχει καταρτίσει το δεύτερο πενταετές πρόγραμμα ελληνικής αναπτυξιακής βοήθειας για την περίοδο 2002-2006, σημαντικό τμήμα του οποίου αποτελεί και το **Ελληνικό Σχέδιο για την Οικονομική Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων (ΕΣΟΑΒ)**, ύψους 550 εκατ. ευρώ.

Το ΕΣΟΑΒ είναι η πρώτη προσπάθεια της Ελλάδας, ως δότριας χώρας, να ενσωματώσει μεμονωμένες πρωτοβουλίες σε ένα ενιαίο σχέδιο και να προωθήσει έτσι μια ολοκληρωμένη αναπτυξιακή πολιτική. Το ΕΣΟΑΒ υιοθετήθηκε από την ελληνική Βουλή το Μάρτιο του 2002 και αναλαμβάνει τη χρηματοδότηση έργων, επενδύσεων, δράσεων και μελετών στην Αλβανία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, τη Βουλγαρία, την Π.Γ.Δ.Μ., τη Ρουμανία και τη Σερβία Μαυροβούνιο, αποσκοπώντας στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική σταθερότητα της περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

- **Η Διαδικασία Συνεργασίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (South East European Cooperation Process - SEECP).**¹³⁸

Το 1996, κατόπιν ελληνικής και βουλγαρικής πρωτοβουλίας και μετά από πολλές προσπάθειες, αναβίωσε η Διαβαλκανική Συνεργασία, γνωστή πια ως **Διαδικασία Συνεργασίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (South East European Cooperation Process - SEECP)**. Η Διαδικασία Συνεργασίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης αποτελεί το μόνο "γηγενές" σχήμα συνεργασίας, προερχόμενο αποκλειστικά από τις χώρες της Ν.Α. Ευρώπης. Σε αυτήν μετέχουν -εκτός από την Ελλάδα και τη Βουλγαρία- η Αλβανία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Κροατία, η Π.Γ.Δ.Μ., η Ρουμανία, η Σερβία – Μαυροβούνιο και η Τουρκία, ενώ η Μολδαβία συμμετέχει με καθεστώς παρατηρητή.

Η Ελλάδα, από τον Μάιο του 2005, ασκεί την ετήσια Προεδρία της Διαδικασίας Συνεργασίας της Ν.Α. Ευρώπης. Πολιτικός στόχος της Ελληνικής Προεδρίας είναι η ενδυνάμωση, αφ' ενός, των σχέσεων καλής γειτονίας και αφ' ετέρου, της συνεργασίας σε όλους τους τομείς, μεταξύ των χωρών της Ν.Α. Ευρώπης, καθώς και η υποστήριξη της ευρωπαϊκής προοπτικής των κρατών της Ν.Α. Ευρώπης.¹³⁹

Στον οικονομικό τομέα, στόχος της Ελληνικής Προεδρίας είναι η ανάπτυξη των υποδομών, των επενδυτικών προοπτικών και των εμπορικών σχέσεων μεταξύ των κρατών της περιοχής, όπως και ο συγκερασμός των προτεραιοτήτων ανάπτυξης των υποδομών με τον ανάλογο σχεδιασμό της Ε.Ε. για την περιοχή.¹⁴⁰

2.4.8 ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Η μετάβαση των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στην οικονομία της αγοράς, συνέβαλε στην επανεγκαθίδρυση, μεταξύ της Ελλάδας και των εν λόγω χωρών, των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων, που είχαν σχετικά ατονήσει κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

Την τελευταία πενταετία, η ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και ιδιαίτερα τα Βαλκάνια, αποτελούν το σημαντικότερο γεωγραφικό χώρο διοχέτευσης της ελληνικής επιχειρηματικής δραστηριότητας στους κλάδους της βιομηχανίας, της βιοτεχνίας, της πληροφορικής, των τηλεπικοινωνιών, του εμπορίου, καθώς και στις συμβουλευτικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες.¹⁴¹

Εκτιμάται ότι συνολικά 8.000 επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων δραστηριοποιούνται σήμερα στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, αποτελώντας το 25% έως 33% των συνολικών ξένων επενδύσεων στην περιοχή. Οι ελληνικές άμεσες ξένες επενδύσεις στα Βαλκάνια κυμαίνονται στα 6 δις ευρώ, ενώ οι ελληνικές επιχειρήσεις απασχολούν άμεσα ή έμμεσα 150.000 άτομα.¹⁴²

Οι ελληνικές επιχειρήσεις αυξάνουν τα επενδυτικά τους σχέδια με σαφώς πλέον επιθετικότερες διαθέσεις, επιδιώκοντας να αυξήσουν τα μερίδια τους στις τοπικές αγορές, ώστε να αποκτήσουν το λεγόμενο κρίσιμο μέγεθος, όσο το δυνατόν συντομότερα από το 2007, έτος που θεωρείται ορόσημο για τα Βαλκάνια. Το 2007

θα πραγματοποιηθεί η ένταξη της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, γεγονός που θα σημάνει την εκκίνηση του προγράμματος σύγκλισης των δύο οικονομιών με την Ευρώπη, αλλά και την έναρξη των συζητήσεων για τη Σερβία - Μαυροβούνιο.

Η στρατηγική διείσδυσης των ελληνικών επιχειρήσεων υλοποιείται, είτε με την εξαγορά εγχώριων επιχειρήσεων (πολλές εκ των οποίων κρατικές), είτε με την ίδρυση νέων μονάδων, σε διάφορους κλάδους, όπως στον χρηματοοικονομικό, στην ενέργεια, στις τηλεπικοινωνίες, στη μεταποίηση, στις κατασκευές και στο εμπόριο.¹⁴³

Οι ελληνικές επιχειρήσεις μεταφέρουν μέρος ή και το σύνολο της δραστηριότητάς τους στις γειτονικές χώρες, προκειμένου να αξιοποιήσουν εγκαίρως τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται στην περιοχή, κυρίως από τον υψηλό ρυθμό της ανάπτυξης των οικονομιών, το πληθυσμιακό μέγεθος, το χαμηλό κόστος εργασίας, την εκτέλεση έργων για τη βελτίωση των υποδομών και την αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης.¹⁴⁴

Ισχυρό κίνητρο για τη μεταφορά της ελληνικής επιχειρηματικής δραστηριότητας στις γειτονικές χώρες, αποτελεί το φορολογικό καθεστώς. Η ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων θεωρείται από τους Έλληνες επιχειρηματίες "φορολογικός παράδεισος", καθώς οι συντελεστές φορολογίας κερδών κυμαίνονται γύρω στο 10% - 20% (στην Ελλάδα, ο αντίστοιχος συντελεστής ανέρχεται στο 32%) και συνδυάζονται με πλήθος άλλων φορολογικών κινήτρων.¹⁴⁵

Οι ελληνικές επιχειρήσεις προσδοκούν σημαντικά οφέλη από τη δραστηριοποίησή τους στην περιοχή, καθώς απευθύνονται σε μια αγορά που βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης, με πληθυσμό πενταπλάσιο της Ελλάδας, αλλά και σε μια αγορά που γνωρίζουν, λόγω γεωγραφικής και πολιτισμικής εγγύτητας.¹⁴⁶

Πέρα από το γεγονός ότι η οικονομική διείσδυση των ελληνικών επιχειρήσεων μεταφράζεται και σε πολιτική επιρροή για τη χώρα μας, οι μετοχές εταιριών με αξιόλογη παρουσία στις ταχέως αναπτυσσόμενες αγορές της περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, βρίσκονται τον τελευταίο καιρό στο οικονομικό προσκήνιο, καθώς για πολλούς ξένους θεσμικούς επενδυτές οι ελληνικές εταιρίες θεωρούνται ελκυστικές, ως οχήματα συμμετοχής στην ανάπτυξη των χωρών αυτών.¹⁴⁷ Η ευρεία και συνεχώς αυξανόμενη παρουσία των ελληνικών επιχειρήσεων στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, σε συνδυασμό με την κομβική θέση της χώρας μας στην περιοχή, οδηγούν την ελληνική χρηματιστηριακή αγορά στο επίκεντρο του ξένου επενδυτικού ενδιαφέροντος.¹⁴⁸

Η στροφή των ελληνικών επιχειρήσεων στις γειτονικές χώρες συνδέεται ωστόσο και με αρνητικές συνέπειες, σχετικά με την εξέλιξη των εγχώριων επενδύσεων στην Ελλάδα. Η μεταφορά ελληνικών παραγωγικών μονάδων στις γειτονικές χώρες, οδηγεί σε μείωση της βιομηχανικής παραγωγής της χώρας μας (το 2005, η ελληνική βιομηχανική παραγωγή παρουσίασε μείωση κατά 2,2% σε σχέση με το 2004) αλλά και σε μαζικές απολύσεις εργαζομένων.¹⁴⁹ Το "σκηνικό" της βιομηχανικής μετανάστευσης, που σιγά - σιγά διαμορφώνεται στον επιχειρηματικό χώρο, δημιουργεί ανησυχία, καθώς φαίνεται να πλήττει τον παραγωγικό ιστό της ελληνικής οικονομίας.¹⁵⁰ Ένα ζήτημα λοιπόν που τίθεται πλέον είναι, εάν τα κέρδη

των ελληνικών επιχειρήσεων που πραγματοποιούνται στο εξωτερικό θα επαναπατριστούν, προκειμένου να επενδυθούν στην Ελλάδα.

Οι ισχυροί εμπορικοί δεσμοί που αναπτύσσονται με την Ελλάδα, η σημαντική επέκταση ελληνικών επιχειρήσεων στην περιοχή, καθώς και ο χαμηλός βαθμός ανάπτυξης του χρηματοπιστωτικού χώρου, διαμορφώνουν συνθήκες ευνοϊκές και για την ανάπτυξη των ελληνικών τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.¹⁵¹

Οι **ελληνικές τράπεζες** προσφέρουν σημαντική υποστήριξη στις ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη συγκεκριμένη περιοχή της Ευρώπης, ενώ αποκτούν ταυτόχρονα σημαντικό ρόλο στις τοπικές αγορές ιδιωτών και επιχειρήσεων.

Στα δύο επόμενα υποκεφάλαια, εξετάζεται ο τραπεζικός τομέας στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς και η θέση που κατέχουν σε αυτόν τα τραπεζικά ιδρύματα ελληνικών συμφερόντων.

2.5. Ο ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Στο παρόν υποκεφάλαιο εξετάζεται ο ρόλος του τραπεζικού τομέα στη διαδικασία μετάβασης των πρώην σοσιαλιστικών χωρών, ενώ στη συνέχεια παρουσιάζεται η εξέλιξη, αλλά και η σημερινή εικόνα του τραπεζικού τομέα στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Σημειώνεται ότι ο τραπεζικός τομέας κυριαρχεί στον χρηματοοικονομικό κλάδο στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, κατέχοντας το 80%-95% του συνολικού χρηματοοικονομικού ενεργητικού. Την ίδια στιγμή, άλλοι χρηματοοικονομικοί τομείς, όπως αυτοί των ασφαλειών, της χρηματοδοτικής μίσθωσης, των χρηματιστηριακών πράξεων κλπ., παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης. Η κυριαρχία του τραπεζικού τομέα καθίσταται εξάλλου εμφανής από το γεγονός, ότι τα "νοικοκυριά" τηρούν το 90% των αποταμιεύσεών τους σε τραπεζικές καταθέσεις.¹⁵²

2.5.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΩΗΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Η αναδιάρθρωση του τραπεζικού τομέα θεωρείται ιδιαίτερα κρίσιμη για την εξέλιξη της διαδικασίας μετάβασης των πρώην σοσιαλιστικών χωρών.

Η ύπαρξη ενός ανεπτυγμένου τραπεζικού συστήματος, που λειτουργεί αλλά και εποπτεύεται σωστά, αποτελεί στοιχείο προαπαιτούμενο για την ανάπτυξη της ελεύθερης οικονομίας, καθώς επηρεάζει βασικές της λειτουργίες, από την συγκέντρωση κεφαλαίων, έως την διοχέτευσή τους στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις.

Η οικονομική διαμεσολάβηση και οι δομικές αλλαγές συνδέονται άμεσα μεταξύ τους: ένα ανεπτυγμένο τραπεζικό σύστημα δημιουργεί το απαιτούμενο κλίμα εμπιστοσύνης για την πραγματοποίηση εγχώριων αλλά και ξένων επενδύσεων σε νέες ή υφιστάμενες επιχειρήσεις, δημιουργεί και μεταφέρει τεχνογνωσία, και αποτελεί εντέλει κινητήριο δύναμη, αλλά και στήριγμα της οικονομικής δραστηριότητας.¹⁵³

2.5.2. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Κατά την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων και την έναρξη της διαδικασίας μετάβασης, ο τραπεζικός τομέας σε όλες σχεδόν τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (με εξαίρεση την πρώην Γιουγκοσλαβία) λειτουργούσε σύμφωνα με το πρότυπο του «μονοτραπεζικού συστήματος» (monobank system). Στα πλαίσια αυτού του συστήματος, μία και μόνο Τράπεζα επιτελούσε τις λειτουργίες της Κεντρικής Τράπεζας, ενώ παράλληλα πραγματοποιούσε και εμπορικές συναλλαγές.¹⁵⁴

Το πρώτο βήμα στην αναμόρφωση του τραπεζικού τομέα αποτέλεσε η δημιουργία ενός τραπεζικού συστήματος δύο επιπέδων, στο πλαίσιο του οποίου, οι εμπορικές λειτουργίες διακρίνονταν από αυτές της Κεντρικής Τράπεζας.

Κατά την **πρώτη φάση** της, η αναμόρφωση του χρηματοπιστωτικού τομέα υπήρξε περισσότερο ποσοτική, παρά ποιοτική: Η ιδιωτικοποίηση των κρατικών τραπεζών αλλά και η εμφάνιση νέων, ιδιωτικών τραπεζών, εγχώριων ή ξένων συμφερόντων, οδήγησαν στην αύξηση του αριθμού των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.¹⁵⁵

Το εκκολαπτόμενο τραπεζικό σύστημα αντιμετώπισε αρχικά σοβαρά προβλήματα. Τα διάφορα τραπεζικά ιδρύματα βρέθηκαν να λειτουργούν σε ένα περιβάλλον στερούμενο κανονισμών και εποπτείας. Η επέκταση των τραπεζών συνδεόταν

συχνά με ατασθαλίες, σκάνδαλα και απάτες. Από την άλλη πλευρά, η αμφίβολη φήμη και η αναξιοπιστία των νέων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων περιορίζει την ικανότητά τους να προσελκύσουν καταθέσεις και να αυξήσουν το δανειακό τους χαρτοφυλάκιο, με αποτέλεσμα τη δυσκολία ανάπτυξης εκτεταμένου δικτύου πελατών. Εξάλλου, οι κρατικές τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να φέρουν το βάρος μεγάλου αριθμού δανείων σε οριστική καθυστέρηση, ως αποτέλεσμα παλαιότερων κυβερνητικών πρακτικών επιδοτήσεων προς τις κρατικές επιχειρήσεις.¹⁵⁶

Η πρώτη αυτή φάση της αναμόρφωσης του τραπεζικού τομέα στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, κατέληξε σε πολυάριθμες αποτυχίες, σκάνδαλα, οικονομικές ατασθαλίες και τραπεζικές κρίσεις (Κροατία 1998/1999, Βουλγαρία 1996/1997, Ρουμανία 1999/2000, Αλβανία 1997).¹⁵⁷ Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν στην αμφισβήτηση, τόσο της βάσης, όσο και της βιωσιμότητας του αναδυόμενου τραπεζικού συστήματος.¹⁵⁸

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, ο τραπεζικός τομέας βρέθηκε στην χειρότερη κατάσταση του από το 1989, γεγονός που συνέπεσε -και ίσως σε κάποιες περιπτώσεις προκλήθηκε- από την βαθιά οικονομική κρίση που έπληξε τις περισσότερες χώρες της περιοχής κατά τη διετία 1996-1998.¹⁵⁹

Στο τέλος της δεκαετίας του 1990, οι παραπάνω συνθήκες κατέστησαν σαφή την αναγκαιότητα ριζικών αλλαγών και μεταρρυθμίσεων, ώστε να εξασφαλιστεί η επιβίωση και ανάπτυξη του τραπεζικού τομέα στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Οι κυβερνήσεις των χωρών έπρεπε να επαναπροσδιορίσουν και να επανασχεδιάσουν την στρατηγική τους για την αναδιάρθρωση του τραπεζικού τομέα, γεγονός που οδήγησε στη διαμόρφωση πολιτικών απελευθέρωσης του τραπεζικού συστήματος, προκειμένου να εξασφαλιστεί η επιβίωση και ανάπτυξη του.¹⁶⁰

Η εξέλιξη των μεταρρυθμίσεων, κατά τη **δεύτερη αυτή φάση** της διαδικασίας αναδιάρθρωσης του τραπεζικού τομέα, ακολούθησε διαφορετικό ρυθμό σε κάθε μία από τις χώρες της περιοχής. Στο σύνολο ωστόσο, του τραπεζικού τομέα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, σημειώθηκαν κατά την τελευταία πενταετία σημαντικές αλλαγές και βελτιώσεις, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν αποτέλεσμα:¹⁶¹

- Της ιδιωτικοποίησης των κρατικών τραπεζών και του κλείσιματος των προβληματικών / χρεοκοπημένων τραπεζικών ιδρυμάτων.
- Της διαγραφής (write off) των δανείων σε οριστική καθυστέρηση.
- Της εισόδου ξένων τραπεζών, είτε μέσω ίδρυσης καταστημάτων, είτε μέσω εξαγοράς τοπικών τραπεζών.
- Της υιοθέτησης κανονισμών σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα και πρακτικές.
- Της εφαρμογής αυστηρότερης και αποτελεσματικότερης εποπτείας από τις Κεντρικές Τράπεζες και τις Επιτροπές Συναλλάγματος.

Ο τραπεζικός τομέας στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έχει ωστόσο να αντιμετωπίσει πολλές ακόμη προκλήσεις, καθώς ακόμη και σήμερα παραμένει λιγότερο ανεπτυγμένος, σε σύγκριση με τον τραπεζικό τομέα των υπό μετάβαση χωρών της Κεντρικής Ευρώπης.¹⁶²

Ο παρακάτω πίνακας (**Πίνακας 14**) παρουσιάζει την αξιολόγηση των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης από την EBRD, στον τομέα της αναμόρφωσης του τραπεζικού τομέα και της απελευθέρωσης των επιτοκίων. Σημειώνεται ότι ο συγκεκριμένος τομέας αποτελεί έναν από τους εννέα τομείς αξιολόγησης που χρησιμοποιεί η EBRD, για την εκτίμηση του Δείκτη Μετάβασης των χωρών της περιοχής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

**ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ
ΤΩΝ ΕΠΙΤΟΚΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ Ν.Α. ΕΥΡΩΠΗΣ**

ΧΩΡΑ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗΣ
ΑΛΒΑΝΙΑ	3-
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	3-
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	4-
ΚΡΟΑΤΙΑ	4
Π.Γ.Δ.Μ.	3-
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	3
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	3-

ΠΗΓΗ: EBRD, Transition Report 2005, Transition Indicator Scores 2005

Σημείωση:

Η κλίμακα μέτρησης του Δείκτη κυμαίνεται από 1 έως 4+.

Η τιμή 1 αντιπροσωπεύει μικρή ή καμία αλλαγή από μια κεντρικά σχεδιαζόμενη οικονομία. Η τιμή 4+ αντιπροσωπεύει τα πρότυπα (standards) μιας βιομηχανοποιημένης οικονομίας της αγοράς.

Όπως διακρίνεται στον πίνακα, σύμφωνα με την εκτίμηση της EBRD, ο υψηλότερος βαθμός αναμόρφωσης έχει επιτευχθεί στην Κροατία και τη Βουλγαρία. Τις δύο αυτές χώρες ακολουθεί η Ρουμανία, με δείκτη αναμόρφωσης 3, ενώ οι υπόλοιπες χώρες φθάνουν το 3-, αξιολόγηση που υποδεικνύει ότι, στις χώρες αυτές έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικές μεταρρυθμίσεις, υπάρχει όμως περιθώριο για περαιτέρω διαρθρωτικές αλλαγές στο πεδίο του τραπεζικού τομέα.

2.5.3. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ο τραπεζικός τομέας στη Ν.Α. Ευρώπη, χαρακτηρίζεται σήμερα από σχετικά υψηλό βαθμό ετερογένειας: οι χώρες που προχώρησαν στην ιδιωτικοποίηση των τραπεζών νωρίτερα (ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που οι αγοραστές ήταν ξένοι επενδυτές), παρουσιάζουν υψηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης και μεγαλύτερη ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια.¹⁶³

Ο παρακάτω πίνακας (Πίνακας 15) παρουσιάζει μία σύντομη επισκόπηση του τραπεζικού τομέα της περιοχής, κατά το τέλος του 2004.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ 31.12.2004

	ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡΑΠΕΖΩΝ	ΜΕΡΙΔΙΟ ΑΓΟΡΑΣ			ΣΥΝΟΛΟ ΔΑΝΕΙΩΝ		ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ	
		ΞΕΝΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ	ΟΙ 5 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ (% ΤΟΥ ΑΕΠ)	% ΤΟΥ ΑΕΠ	ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ p.a. 2000 -2004	% ΤΟΥ ΑΕΠ	ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ p.a. 2000 -2004
ΑΛΒΑΝΙΑ	16	89,0	77,0	53,5	8,9	31,5	46,8	12,5
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	33	66,0	61,0	72,6	45,2	18,2	41,3	31,4
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	35	79,0	55,0	65,6	35,5	45,3	39,4	23,7
ΚΡΟΑΤΙΑ	37	88,0	74,0	108,9	61,7	21,3	60,3	18,2
Π.Γ.Δ.Μ.	21	48,0	76,0	56,7	17,3	15,5	30,0	18,3
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	39	59,0	60,0	38,3	18,4	42,5	24,1	38,0
ΣΕΡΒΙΑ ¹	43	37,0	47,0	38,8	20,3	8,8	19,9	49,2
Ν.Α. ΕΥΡΩΠΗ	224	72,0	63,0	58,2	30,3	28,9	34,6	31,8
ΝΕΕΣ ΧΩΡΕΣ ΜΕΛΗ ΤΗΣ Ε.Ε.	205	62,0	58,0	78,2	34,0	10,4	45,0	3,6
ΕΥΡΩΖΩΝΗ	2287	24,0	54,0	206,3	102,1	4,5	73,0	6,0

ΠΗΓΗ: Bank Austria Kreditanstalt, *Banking in SEE-On the Move*, September 2005

¹ Εκτός Μαυροβουνίου

Από τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον παραπάνω πίνακα, διακρίνεται κατ' αρχήν, η **κυριαρχία των ξένων τραπεζών**, το μερίδιο αγοράς των οποίων ανέρχεται σε 72%. Η **συγκέντρωση** της αγοράς είναι υψηλότερη από αυτήν της Ευρωζώνης, καθώς στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, οι πέντε μεγαλύτερες τράπεζες κρατούν μερίδιο αγοράς 63%, τη στιγμή που το αντίστοιχο ποσοστό στην Ευρωζώνη διαμορφώνεται στο 54%.

Από την άλλη πλευρά, το **συνολικό ενεργητικό** του τραπεζικού τομέα στην περιοχή φθάνει σε ποσοστό 58% του ΑΕΠ, (όντας σημαντικά χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό στην Ευρωζώνη), γεγονός που αποκαλύπτει, ότι υπάρχουν ακόμη μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Οι **ετήσιοι ρυθμοί ανάπτυξης** των συνολικών δανείων (28,9%) και των συνολικών καταθέσεων (31,8%) από το 2000 και μετά, είναι πολλαπλάσιοι των αντίστοιχων της Ευρωζώνης. Ο δείκτης ωστόσο του **συνόλου των δανείων προς το ΑΕΠ**, ανέρχεται σε 30,3 %, παραμένοντας σημαντικά χαμηλότερος από το 102,1% της Ευρωζώνης και αποκαλύπτοντας τη μειωμένη επίδραση της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης στην ανάπτυξη της περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.¹⁶⁴

Σημαντική διαφορά με την περιοχή της Ευρωζώνης παρατηρείται εξάλλου και στο δείκτη του **συνόλου των καταθέσεων προς το ΑΕΠ**, καθώς αυτός ανέρχεται σε 34,6%, παραμένοντας σημαντικά χαμηλότερος του ευρωπαϊκού 73%.

Στη συνέχεια του υποκεφαλαίου εξετάζονται αναλυτικότερα τα επιμέρους χαρακτηριστικά του τραπεζικού τομέα στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

2.5.3.1 ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ

Το επίπεδο της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης προσδιορίζεται στην παρούσα μελέτη με βάση το δείκτη του συνολικού τραπεζικού ενεργητικού προς το ΑΕΠ. Ο συγκεκριμένος δείκτης ποικίλει, από 38% στη Ρουμανία έως 109% στην Κροατία, με μέσο όρο το 58%, ποσοστό που είναι χαμηλότερο, τόσο από το αντίστοιχο της Ευρωζώνης, όσο και από αυτό των νέων χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πιο συγκεκριμένα, με συνολικό ενεργητικό περίπου 100 δις ευρώ το 2005, το μέγεθος του τραπεζικού τομέα στις χώρες της Ν.Α. Ευρώπης, φθάνει περίπου στο ένα τέταρτο του μεγέθους του τραπεζικού τομέα των νέων χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (New EU Member States - NMS), οι οποίες αναμένεται να ανακοινώσουν συνολικό ενεργητικό περίπου 420 δις ευρώ για το 2005. Το συνολικό ΑΕΠ της περιοχής αναμένεται να φθάσει στα 165 δις ευρώ το 2005, περίπου στο ένα τρίτο του συνολικού ΑΕΠ των νέων χωρών-μελών, που αναμένεται να φθάσει στα 524 δις.¹⁶⁵

Όλα τα παραπάνω στοιχεία οδηγούν στη διαπίστωση, ότι υπάρχουν ακόμη μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

2.5.3.2 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Όπως προαναφέρθηκε, κατά την τελευταία πενταετία, έγιναν σημαντικά βήματα στο πεδίο της ιδιωτικοποίησης τραπεζικών ιδρυμάτων. Το μερίδιο αγοράς των ξένων τραπεζών παρουσίασε σταθερή αύξηση, γεγονός που οδήγησε στη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων τραπεζικών υπηρεσιών, αλλά και στην τόνωση του ανταγωνισμού. Σημειώνεται ότι οι ξένες τράπεζες κρατούν στη Ν.Α. Ευρώπη το 72% του μεριδίου της αγοράς. Μόνο στη Σερβία και την Π.Γ.Δ.Μ το μερίδιο των ξένων τραπεζών είναι χαμηλότερο του 50%.¹⁶⁶

Η διαδικασία ιδιωτικοποίησης συνεχίζει, αν και παρατηρείται κατά το 2005 μια επιβράδυνση (με εξαίρεση τη Σερβία) , σε σχέση με το 2003, καθώς σιγά - σιγά, ο αριθμός των κρατικών τραπεζών προς πώληση μειώνεται.¹⁶⁷

Η κυριαρχία των ξένων τραπεζών εξηγείται από το γεγονός, ότι ούτε τα τοπικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ούτε το χρηματοπιστωτικό σύστημα στο σύνολό του υπήρξαν ευέλικτα προκειμένου να προχωρήσουν σε συγχωνεύσεις και εθνική ενοποίηση της αγοράς, τη στιγμή που οι ευρωπαϊκές τράπεζες έσπευσαν να

εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες που προέκυψαν από την έναρξη των ιδιωτικοποιήσεων υπό συνθήκες σοβαρών οικονομικών κρίσεων.¹⁶⁸

Η παρουσία των ξένων τραπεζών είχε **θετικά αποτελέσματα**, όσον αφορά στον αποτελεσματικότερο έλεγχο του κόστους, την ανάπτυξη διοικητικών ικανοτήτων, αλλά και τη μεταφορά τεχνογνωσίας στα τραπεζικά ιδρύματα των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Εξάλλου, οι ξένες τράπεζες ξεκίνησαν τη διαδικασία γρήγορης προόδου, γεγονός που επέτρεψε στα χρηματοπιστωτικά συστήματα της περιοχής να λειτουργούν ομαλά, παρά τις ελλείψεις της τοπικής χρηματοοικονομικής "κουλτούρας" και των τραπεζικών υποδομών.¹⁶⁹ Επιπρόσθετα, η παρουσία των ξένων τραπεζών, τόνωσε την εμπιστοσύνη, τόσο στα τοπικά χρηματοπιστωτικά συστήματα, όσο και στο μακροοικονομικό κλίμα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.¹⁷⁰

Υπάρχουν ωστόσο και κάποια **αρνητικά σημεία** που προκύπτουν από την παρουσία και τη δραστηριοποίηση των ξένων τραπεζών στην περιοχή, τα οποία σε καμία περίπτωση δεν εξουδετερώνουν τα θετικά αποτελέσματα, ενδέχεται όμως να καταστούν περισσότερο εμφανή στο μέλλον.

Η ισχύς των ξένων τραπεζών ενδέχεται να εξαναγκάσει τις τοπικές τράπεζες να καταφύγουν σε ριψοκίνδυνες πρακτικές, προκειμένου να αντέξουν τις ανταγωνιστικές πιέσεις.¹⁷¹

Εξάλλου, η τάση των ξένων τραπεζών να επικεντρώνονται σε μεγάλους ή ξένους πελάτες, διστάζοντας να χορηγούν δάνεια σε τοπικές και μικρομεσαίες

επιχειρήσεις, ενδέχεται να οδηγήσει σε φαινόμενα οικονομικού δυϊσμού και να εμποδίσει την ισόρροπη ανάπτυξη στην περιοχή.¹⁷²

2.5.3.3 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Όσον αφορά στην αναμόρφωση του τραπεζικού τομέα, οι βελτιώσεις των τελευταίων ετών επικεντρώνονται κυρίως σε πιο προχωρημένες θεσμικές αλλαγές, όπως η εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων, και η θεσμοθέτηση αποτελεσματικότερων διαδικασιών κανονισμού και εποπτείας του τραπεζικού κλάδου. Οι περισσότερες από τις χώρες της Ν.Α. Ευρώπης έχουν σημειώσει σημαντική πρόοδο στο πεδίο των νομικών και θεσμικών αλλαγών (που άλλωστε απαιτούνται για την εξέλιξη της διαδικασίας ένταξής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση).¹⁷³ Υπάρχουν ωστόσο ακόμη θέματα νομικού και θεσμικού πλαισίου, τα οποία χρήζουν αντιμετώπισης και περαιτέρω βελτίωσης, όπως είναι η επαρκής προστασία των πιστωτών και η διαφάνεια στην εταιρική διακυβέρνηση.¹⁷⁴

Στον **Πίνακα 16** παρουσιάζεται η κατάταξη των επιμέρους χωρών της περιοχής, με βάση το βαθμό συμμόρφωσης της Τραπεζικής Νομοθεσίας προς τα Διεθνή Standards.

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

ΒΑΘΜΟΣ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΔΙΕΘΝΗ STANDARDS

ΠΟΛΥ ΥΨΗΛΗ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ	ΥΨΗΛΗ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ	ΜΕΤΡΙΑ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ	ΧΑΜΗΛΗ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ	ΠΟΛΥ ΧΑΜΗΛΗ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ
	Αλβανία	Π.Γ.Δ.Μ.	Σερβία - Μαυροβούνιο	
	Βοσνία-Ερζεγοβίνη			
	Βουλγαρία			
	Κροατία			
	Ρουμανία			

ΠΗΓΗ: EBRD, Banking Legislation Assessment 2004

Όπως διακρίνεται και στον πίνακα, οι περισσότερες χώρες της περιοχής βρίσκονται σε ικανοποιητικό επίπεδο, όσον αφορά στην αναμόρφωση του τραπεζικού νομικού πλαισίου, με εξαίρεση τη Σερβία που -με βάση τα στοιχεία του 2004- υπολείπεται σημαντικά.

2.5.3.4 Η ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Η **τραπεζική ενοποίηση** (bank consolidation) δεν έχει ακόμη φθάσει στο επίπεδο των νέων χωρών μελών της Ε.Ε. Στον ακόλουθο πίνακα (**Πίνακας 17**) δίνονται στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, για την περίοδο 2000-2004.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000-2004

	2000	2001	2002	2003	2004
ΑΛΒΑΝΙΑ	13	13	14	15	16
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	55	48	40	37	33
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	35	35	35	35	35
ΚΡΟΑΤΙΑ	43	43	46	41	37
Π.Γ.Δ.Μ.	22	21	20	21	21
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	41	41	39	38	39
ΣΕΡΒΙΑ ¹	86	50	50	47	43
ΣΥΝΟΛΟ	295	251	244	234	224

ΠΗΓΗ: Bank Austria Creditanstalt, *Banking in South Eastern Europe*, 9/2005

¹ Δεν περιλαμβάνεται η περιοχή του Μαυροβουνίου

Όπως διακρίνεται στον πίνακα, ο αριθμός των τραπεζών στην περιοχή μειώθηκε από 295 το 2000, σε 224 το 2004. Ο αριθμός τους ωστόσο παραμένει μεγάλος, παρά το μικρότερο αριθμό συναλλαγών και το μικρότερο μέγεθος του πληθυσμού, σε σχέση με τις νέες χώρες μέλη.

Από την άλλη πλευρά, ο βαθμός **συγκέντρωσης της τραπεζικής αγοράς** -όπως διακρίνεται και στον **Πίνακα 15**- ποικίλλει στις επιμέρους χώρες. Υψηλός βαθμός συγκέντρωσης παρατηρείται στην Κροατία, την Αλβανία και την Π.Γ.Δ.Μ, ενώ στη Σερβία και τη Βουλγαρία, ο βαθμός συγκέντρωσης είναι χαμηλότερος σε σχέση με τις λοιπές κεντροευρωπαϊκές χώρες.¹⁷⁵

2.5.3.5 ΔΑΝΕΙΑ

Ο δείκτης συνολικών δανείων προς ΑΕΠ εμφανίζει (με εξαίρεση τη Σερβία) δυναμική αύξηση τα τελευταία χρόνια, καθώς οι επιμέρους οικονομίες αναπτύσσονται και η ζήτηση κεφαλαίων αυξάνεται. Ωστόσο, η διαφορά μεταξύ της συγκεκριμένης περιοχής και της Ευρωζώνης είναι ακόμη μεγάλη, γεγονός που υποδεικνύει πως υπάρχουν ακόμη σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης. Στον παρακάτω πίνακα (**Πίνακας 18**), απεικονίζεται η πορεία του δείκτη από το 2000 έως το 2004.

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

**ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ
ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ**

	2000	2004	2000-2004 Μεταβολή p.a.
ΑΛΒΑΝΙΑ	4,4	8,9	1,1
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	31,2	45,2	3,3
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	11,5	35,5	6,0
ΚΡΟΑΤΙΑ	38,7	61,7	5,7
Π.Γ.Δ.Μ.	10,9	17,3	1,6
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	13,3	18,4	1,3
ΣΕΡΒΙΑ ¹	52,0	20,3	-7,9

ΠΗΓΗ: Bank Austria Creditanstalt, Banking in South Eastern Europe, 9/2005

¹ Δεν περιλαμβάνεται η περιοχή του Μαυροβουνίου

Όπως διακρίνεται και στον πίνακα, ο υψηλότερος ετήσιος ρυθμός αύξησης των συνολικών δανείων παρατηρείται στη Βουλγαρία και την Κροατία. (Στη Σερβία

αντίθετα, τα συνολικά δάνεια μειώθηκαν κατά την περίοδο 2000-2004, με ετήσιο ρυθμό 7,9%).

Η αύξηση του παραπάνω δείκτη οφείλεται στην αύξηση, τόσο του δανεισμού προς τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, όσο και προς τα νοικοκυριά:

2.5.3.5.1 Δάνεια προς τις επιχειρήσεις

Στην πλειοψηφία των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, εξακολουθεί να σημειώνεται αύξηση στο δανεισμό προς ιδιωτικές επιχειρήσεις, η οποία, ως ένα βαθμό, τροφοδοτείται από την έντονη επενδυτική δραστηριότητα που σημειώθηκε κατά το 2004.¹⁷⁶ Η εξέλιξη του δείκτη δανείων σε επιχειρήσεις προς το ΑΕΠ, από το 2000 έως το 2004, παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα (**Πίνακας 19**).

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

**ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ ΠΡΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ
ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ**

	2000	2001	2002	2003	2004
ΑΛΒΑΝΙΑ	2,8	4,1	5,1	5,6	6,2
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	26,5	24,6	23,1	24,6	24,5
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	9,3	10,8	14,1	18,4	23,2
ΚΡΟΑΤΙΑ	20,7	23,1	26,2	25,6	25,8
Π.Γ.Δ.Μ.	9,3	9,5	9,4	10,0	11,9
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	8,8	9,4	10,4	12,1	12,5
ΣΕΡΒΙΑ ¹	54,5	29,7	15,2	13,2	16,2

ΠΗΓΗ: Bank Austria Creditanstalt, *Banking in South Eastern Europe*, 9/2005

¹ Δεν περιλαμβάνεται η περιοχή του Μαυροβουνίου

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του πίνακα, ο υψηλότερος δείκτης δανείων σε επιχειρήσεις προς ΑΕΠ, παρουσιάζεται στην Κροατία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και τη Βουλγαρία, ενώ ο χαμηλότερος στην Αλβανία.

2.5.3.5.2 Δάνεια προς τα νοικοκυριά

Το βασικό κλειδί για την ανάπτυξη του τραπεζικού τομέα, σε όλες τις χώρες της Ν.Α. Ευρώπης υπήρξε η αύξηση του δανεισμού προς τα νοικοκυριά, στην οποία συνετέλεσαν -μεταξύ άλλων- οι παρακάτω παράγοντες:

- Η αύξηση της ζήτησης κεφαλαίων από τα νοικοκυριά, που καταναλώνουν πλέον περισσότερο και αρχίζουν να επενδύουν σε αγορές ακινήτων.
- Το αυξανόμενο εισόδημα των νοικοκυριών, που τους επιτρέπει τη λήψη δανείων.
- Η προσπάθεια των τραπεζών να αυξήσουν το μερίδιό τους σε αυτό το τμήμα αγοράς, που έχει μικρότερο κίνδυνο, ενώ παράλληλα μεγάλη δυναμική.
- Η σταδιακή μείωση των επιτοκίων, που καθιστά πλέον εφικτό το μακροπρόθεσμο δανεισμό.
- Η αύξηση των τιμών των ακινήτων.
- Η βελτίωση του νομικού πλαισίου, σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας.¹⁷⁷

Μεταξύ 2000 και 2004, τα δάνεια προς τα νοικοκυριά αυξήθηκαν με ετήσιο ρυθμό 53% στην περιοχή, τη στιγμή που ο αντίστοιχος ρυθμός αύξησης για την Ευρωζώνη ήταν 6,3 % . Ωστόσο, τα δάνεια αυτά αντιπροσωπεύουν μόνο το 12% του ΑΕΠ, τη στιγμή που στην Ευρωζώνη φθάνουν στο 50% του ΑΕΠ.¹⁷⁸

Ο ακόλουθος πίνακας (**Πίνακας 20**) παρουσιάζει την εξέλιξη του δείκτη των συνολικών δανείων προς τα νοικοκυριά, ως ποσοστό του ΑΕΠ, στις επιμέρους χώρες της περιοχής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΔΑΝΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

	2000	2001	2002	2003	2004
ΑΛΒΑΝΙΑ	1,6	0,7	1,1	1,8	2,7
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	4,4	6,7	12,7	16,1	20,4
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	2,3	3,2	4,3	7,2	11,5
ΚΡΟΑΤΙΑ	15,3	18,9	24,9	28,5	32,3
Π.Γ.Δ.Μ.	1,5	1,5	2,2	3,5	5,4
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	0,5	0,7	1,4	3,9	5,0
ΣΕΡΒΙΑ ¹	2,1	2,0	2,0	2,8	5,3

ΠΗΓΗ: Bank Austria Creditanstalt, *Banking in South Eastern Europe*, 9/2005

¹ Δεν περιλαμβάνεται η περιοχή του Μαυροβουνίου

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του πίνακα, ο υψηλότερος δείκτης δανείων προς τα νοικοκυριά προς το ΑΕΠ, παρουσιάζεται στην Κροατία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, ενώ ο χαμηλότερος στην Αλβανία.

2.5.3.6 ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στις χώρες της Ν.Α. Ευρώπης αύξηση και των συνολικών καταθέσεων, καθώς –παράλληλα με τις ιδιωτικοποιήσεις- αυξάνει, η εμπιστοσύνη του κοινού στα τραπεζικά ιδρύματα. Ο παρακάτω πίνακας (Πίνακας 21) παρουσιάζει την εξέλιξη των συνολικών καταθέσεων ως ποσοστού του ΑΕΠ, κατά την πενταετία 2000-2004.

ΠΙΝΑΚΑΣ 21

ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΑΕΠ
ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

	2000	2001	2002	2003	2004
ΑΛΒΑΝΙΑ	47,9	46,8	45,4	46,5	47,3
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	15,7	25,2	25,2	27,5	34,5
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	22,4	27,0	28,4	30,9	36,0
ΚΡΟΑΤΙΑ	31,8	56,9	56,9	57,9	59,8
Π.Γ.Δ.Μ.	14,9	26,0	22,0	25,4	29,4
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	18,9	19,0	21,0	20,5	23,1
ΣΕΡΒΙΑ ¹	14,7	13,4	15,5	17,7	20,7

ΠΗΓΗ: Bank Austria Creditanstalt, Banking in South Eastern Europe, 9/2005

¹ Δεν περιλαμβάνεται η περιοχή του Μαυροβουνίου

Οι καταθέσεις είναι στο μεγαλύτερο ποσοστό τους βραχυπρόθεσμες, ενώ σε ποσοστό περίπου 47% τηρούνται σε ξένο νόμισμα, γεγονός που αποκαλύπτει ότι η εμπιστοσύνη του κοινού στο τοπικό νόμισμα των επιμέρους χωρών της περιοχής, είναι ακόμη περιορισμένη.¹⁷⁹

2.5.3.7 Η ΚΕΡΔΟΦΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Για την εκτίμηση της κερδοφορίας του τραπεζικού τομέα, χρησιμοποιούνται στην παρούσα εργασία οι Δείκτες Απόδοσης Ενεργητικού (ROA) και Ιδίων Κεφαλαίων (ROE). Οι τιμές των εν λόγω δεικτών, όπως διακρίνεται και στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 22), ποικίλλουν από χώρα σε χώρα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ (ROA) ΚΑΙ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (ROE) ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
ΑΛΒΑΝΙΑ							
ROA	-1,8	0,6	2,1	1,5	1,2	1,4	1,3
ROE	-82,3	16,4	20,7	21,6	19,1	19,5	21,1
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ							
ROA			-1,5	-0,6	0,4	0,8	0,6
ROE			-5,8	-4,2	2,9	6,9	6,0
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ							
ROA	1,7	2,4	3,0	2,7	2,0	2,4	2,1
ROE	15,8	20,9	21,9	20,5	15,6	22,8	20,6
ΚΡΟΑΤΙΑ							
ROA	-2,8	0,7	1,4	0,9	1,6	1,6	1,7
ROE	-16,1	4,8	10,7	6,6	13,7	14,5	16,6
Π.Γ.Δ.Μ.							
ROA	2,0	0,8	0,8	-0,7	0,4	0,5	1,1
ROE	8,2	3,5	3,8	-3,2	2,1	2,3	6,2
ΡΟΥΜΑΝΙΑ							
ROA	0,1	-1,5	1,5	3,1	2,6	2,2	2,1
ROE	1,0	-15,3	12,5	21,8	18,3	15,8	17,0
ΣΕΡΒΙΑ¹							
ROA			-6,2	-3,6	-8,7	-0,3	-1,0
ROE			-78,5	-26,0	-34,5	-1,2	-5,0

ΠΗΓΗ: Bank Austria Creditanstalt, Banking in South Eastern Europe, 9/2005

¹ Δεν περιλαμβάνεται η περιοχή του Μαυροβουνίου

Όπως διακρίνεται στον πίνακα, από το 2002 και μετά, οι δύο αυτοί δείκτες λαμβάνουν θετικές τιμές σε όλες τις χώρες της περιοχής, πλην της Σερβίας,

γεγονός που σημαίνει ότι ο τραπεζικός τομέας -στο μεγαλύτερο μέρος της Νοτιοανατολικής Ευρώπης- παρουσιάζει πλέον κέρδη.

Πιο συγκεκριμένα, ο Δείκτης Απόδοσης Ενεργητικού φαίνεται να σταθεροποιείται μετά το 2002, ενώ ο Δείκτης Απόδοσης Ιδίων Κεφαλαίων εμφανίζει στις περισσότερες χώρες ελαφρά ανοδική τάση.

Στην περίπτωση της Σερβίας, οι συγκεκριμένοι δείκτες, αν και ακόμη λαμβάνουν αρνητικές τιμές, εμφανίζονται το 2004 σημαντικά βελτιωμένοι, σε σχέση με το 2000.

2.5.3.8 ΟΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Ο βασικός κίνδυνος, που αντιμετωπίζουν τα τραπεζικά ιδρύματα στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, είναι ο **πιστωτικός** κίνδυνος (ο κίνδυνος μη αποπληρωμής των δανείων που χορηγούν), ο οποίος ενισχύεται από τον συναλλαγματικό κίνδυνο, που ενυπάρχει σε όλες τις οικονομίες της περιοχής.

Όσον αφορά στον **συναλλαγματικό** κίνδυνο, η άμεση έκθεση των τραπεζών σε αυτόν είναι περιορισμένη, καθώς οι περισσότερες τράπεζες τηρούν ένα μεγάλο μέρος του ενεργητικού τους σε συνάλλαγμα. Ο συναλλαγματικός κίνδυνος αγγίζει ωστόσο τα τραπεζικά ιδρύματα έμμεσα, καθώς η διακύμανση των ισοτιμιών είναι

πιθανό να επηρεάσει τη δυνατότητα των πελατών να αποπληρώσουν δάνεια σε συνάλλαγμα.¹⁸⁰

Άλλα είδη κινδύνων, όπως ο κίνδυνος **επιτοκίου**, ο **λειτουργικός** κίνδυνος και ο κίνδυνος **ρευστότητας**, είναι λιγότερο έντονοι και απειλούν κυρίως τις μικρότερες τράπεζες. Όσον αφορά συγκεκριμένα στον λειτουργικό κίνδυνο, αυτός είναι σημαντικός σε κάποιες από τις χώρες, όπου οι μικρότερες τράπεζες αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα εταιρικής διακυβέρνησης.¹⁸¹

2.5.3.9 ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ "ΠΑΙΚΤΕΣ" ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Οι μεγαλύτερες τράπεζες της περιοχής, βρίσκονται είτε σε μεγάλες χώρες (Ρουμανία), είτε σε χώρες με υψηλό επίπεδο χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης (Κροατία). Η μεγαλύτερη τράπεζα της περιοχής είναι η «Zagrebacka Banka» στην Κροατία, ακολουθούμενη από την Banca Comerciala Romana στη Ρουμανία. Ο παρακάτω πίνακας (**Πίνακας 23**) παρουσιάζει τις δέκα μεγαλύτερες τράπεζες της περιοχής, κατά το τέλος του 2004. Έξι από αυτές λειτουργούν στην Κροατία, τρεις στη Ρουμανία και μία στη Βουλγαρία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

ΟΙ 10 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ (31.12.2004)

	ΤΡΑΠΕΖΑ	ΧΩΡΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ (εκατ. Ευρώ)	ΜΕΡΙΔΙΟ ΑΓΟΡΑΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ (%)	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΜΕΡΙΔΙΟ ΑΓΟΡΑΣ ΣΤΗ Ν.Α. ΕΥΡΩΠΗ (%)
1	Zagrebacka Banka	ΚΡΟΑΤΙΑ	7.511	25	9
2	Banca Commerciale Romana	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	6.017	26,1	7,2
3	Privredna Banka Zagreb	ΚΡΟΑΤΙΑ	5.459	18,2	6,5
4	Erste & Steiermaerkische Bank	ΚΡΟΑΤΙΑ	3.366	11,2	4
5	Raiffeisenbank Austria	ΚΡΟΑΤΙΑ	3.181	10,6	3,8
6	Banca Romana Pentru Dezvoltare	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	2.997	13	3,6
7	HVB Splitska Banka	ΚΡΟΑΤΙΑ	2.797	9,3	3,3
8	Hypo Alpe-Adria Bank	ΚΡΟΑΤΙΑ	2.235	7,4	2,7
9	Raiffeisen Bank	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	2.121	9,2	2,5
10	Bulbank	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	1.841	14,5	2,2

ΠΗΓΗ: Bank Austria Creditanstalt, Banking in South Eastern Europe, 9/2005

Όπως διακρίνεται στον επόμενο πίνακα (Πίνακας 24), οι αυστριακές και οι ιταλικές τράπεζες κυριαρχούν στην περιοχή, με μερίδια αγοράς 30,2% και 20% αντίστοιχα. Οι ελληνικές τράπεζες ακολουθούν στην τρίτη θέση, με σύνολο ενεργητικού 5,9 δις ευρώ και μερίδιο αγοράς 7,2 %.

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

ΟΙ 10 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΙ ΟΜΙΛΟΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ Ν.Α. ΕΥΡΩΠΗΣ
(ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ) ΚΑΤΑ ΤΗΝ 31.12.2004

ΚΑΤΑΤΑΞΗ 2004	ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ (majority holding=100%) (σε δις ευρώ)	ΜΕΡΙΔΙΟ ΑΓΟΡΑΣ (%)	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ (pro rata basis) (σε δις ευρώ)	ΜΕΡΙΔΙΟ ΑΓΟΡΑΣ (%)
1	ΑΥΣΤΡΙΑ	24,9	30,2	24,0	29,1
2	ΙΤΑΛΙΑ	16,5	20,0	13,4	16,2
3	ΕΛΛΑΔΑ	5,9	7,2	5,2	6,3
4	ΓΑΛΛΙΑ	3,3	4,0	2,3	2,8
5	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	2,9	3,5	2,8	3,4
6	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	2,8	3,4	2,8	3,4
7	Η.Π.Α.	2,1	2,6	2,6	3,2
8	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	0,7	0,8	1,8	2,1
9	ΤΟΥΡΚΙΑ	0,6	0,8	0,4	0,5
10	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	0,1	0,2	0,1	0,2

ΠΗΓΗ: Bank Austria Creditanstalt, Banking in South Eastern Europe, 9/2005

Ο ακόλουθος πίνακας (Πίνακας 25) παρουσιάζει τους δέκα μεγαλύτερους τραπεζικούς ομίλους της περιοχής, σύμφωνα με την κατάταξη του 2004.

ΠΙΝΑΚΑΣ 25

ΟΙ 10 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΙ ΟΜΙΛΟΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ Ν.Α. ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ 31.12.2004

ΚΑΤΑΤΑΞΗ 2004	ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ (majority holding=100%) (σε δις ευρώ)	ΜΕΡΙΔΙΟ ΑΓΟΡΑΣ (%)	ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ (pro rata basis) (σε δις ευρώ)	ΜΕΡΙΔΙΟ ΑΓΟΡΑΣ (%)
1	UniCredit	10,4	12,6	8,6	10,4
2	Raiffeisen	9,8	11,9	9,6	11,7
3	BA-CA (HVB Group)	6,6	8,0	6,2	7,5
4	Banca Intesa	5,7	6,9	4,4	5,3
5	Hypo Alpe-Adria Bank	3,9	4,7	3,8	4,6
6	Erste Bank	3,4	4,1	2,0	2,4
7	Societe Generale	3,2	3,9	2,1	2,6
8	OTP	2,9	3,5	2,8	3,4
9	National Bank of Greece	2,1	2,6	2,0	2,4
10	ING.N.V.Amsterdam	1,6	2,0	1,6	2,0

ΠΗΓΗ: Bank Austria Creditanstalt, Banking in South Eastern Europe, 9/2005

Εξετάζοντας τους επιμέρους τραπεζικούς ομίλους, διαπιστώνουμε ότι ο όμιλος UniCredit, είναι ο μεγαλύτερος στην περιοχή, με συνολικό ενεργητικό 10,4 δις ευρώ και μερίδιο αγοράς 12,6%. Οι πιο σημαντικές τράπεζες που ελέγχει ο συγκεκριμένος όμιλος είναι η Zagrebacka Banka, η μεγαλύτερη τράπεζα της Κροατίας αλλά και ολόκληρης της περιοχής, και η Bulbank, η μεγαλύτερη τράπεζα της Βουλγαρίας. Στη δεύτερη θέση βρίσκεται ο όμιλος Raiffeisen International, με μερίδιο αγοράς 11,9%, ενώ ο όμιλος της Εθνικής Τράπεζας βρίσκεται στην ένατη θέση, με σύνολο ενεργητικού 2,1 δις ευρώ και μερίδιο αγοράς στην περιοχή 2,6%.

2.6. ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

2.6.1. Η ΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Το μέγεθος των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων παραμένει μικρό για τα ευρωπαϊκά δεδομένα, παρά το κύμα συγχωνεύσεων στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και τις αρχές της δεκαετίας του 2000. Με κριτήριο το σύνολο του ενεργητικού κατά την 31.12.2004, στις 100 μεγαλύτερες ευρωπαϊκές τράπεζες, περιλαμβάνονταν μόνο δύο ελληνικές.

Στους δύο ακόλουθους πίνακες (**Πίνακες 26** και **27**) , οι πέντε μεγαλύτερες ελληνικές τράπεζες (Εθνική Τράπεζα, Alpha Bank, EFG Eurobank, Τράπεζα Πειραιώς και Εμπορική Bank) συγκρίνονται με μεσαίου μεγέθους ευρωπαϊκές τράπεζες, βάσει του ενεργητικού και των κερδών του Α΄ εξαμήνου του 2005.¹⁸²

ΠΙΝΑΚΑΣ 26

ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΜΕΣΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ (ΒΑΣΕΙ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ)

ΧΩΡΑ	ΤΡΑΠΕΖΑ	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ (δισ ευρώ)
Βέλγιο	Fortis Bank	659,50
Ολλανδία	Rabobank Group	647,10
Βέλγιο	Dexia	483,40
Δανία	Danske Bank	316,30
Σκανδιναβία	Nordea	311,28
Βέλγιο	KBC	305,50
Ιταλία	Unicredito	287,60
Ιταλία	Banca Intesa	271,02
Σουηδία	SEB	198,04
Αυστρία	Erste Bank	152,70
Αυστρία	Bank Austria Creditanstalt	146,50
Νορβηγία	DNB NOR	129,52
Πορτογαλία	BCP	74,59
Ελλάδα	Εθνική Τράπεζα	53,80
Ελλάδα	Alpha Bank	40,20
Ελλάδα	EFG Eurobank	38,90
Ελλάδα	Τράπεζα Πειραιώς	19,20
Ελλάδα	Εμπορική Bank	19,10

ΠΗΓΗ: Γ. Παπαδογιάννης, "Η μεγάλη ιδέα των τραπεζών", Η Καθημερινή, 20.11.2005

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

**ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΜΕΣΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ
ΒΑΣΕΙ ΚΕΡΔΩΝ Α' ΕΞΑΜΗΝΟΥ 2005**

ΧΩΡΑ	ΤΡΑΠΕΖΑ	ΚΕΡΔΗ (εκ. ευρώ)
Βέλγιο	KBC	1.253,0
Σκανδιναβία	Nordea	1.200,0
Ιταλία	Banca Intesa	1.200,0
Βέλγιο	Dexia	982,0
Δανία	Danske Bank	787,0
Νορβηγία	DNB NOR	573,8
Γερμανία	Commerzbank	570,0
Σουηδία	SEB	486,6
Αυστρία	Bank Austria Creditanstalt	453,0
Αυστρία	Erste Bank	335,7
Ελλάδα	Εθνική Τράπεζα	330,0
Πορτογαλία	BCP	302,9
Ελλάδα	EFG Eurobank	225,0
Ελλάδα	Alpha Bank	225,0
Ελλάδα	Τράπεζα Πειραιώς	110,9
Ελλάδα	Εμπορική Bank	45,9

ΠΗΓΗ: Γ. Παπαδογιάννης, "Η μεγάλη ιδέα των τραπεζών", Η Καθημερινή, 20.11.2005

Όπως διακρίνεται στους παραπάνω πίνακες, το μέγεθος του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών υπολείπεται σημαντικά από το αντίστοιχο μεσαίων ευρωπαϊκών τραπεζών. Η σύγκρισή του εξάλλου με το ενεργητικό μεγάλων τραπεζών της Ευρώπης, είναι αποκαλυπτική της διαφοράς μεγέθους μεταξύ των ελληνικών και των ευρωπαϊκών πιστωτικών ιδρυμάτων. Ενδεικτικά αναφέρεται, ότι το ενεργητικό της βρετανικής HSBC αγγίζει το 1,3 τρις ευρώ, της γαλλικής BNP Paribas το 1,25 τρις ευρώ, ενώ της γερμανικής Deutsche Bank φτάνει στο 1,2 τρις ευρώ.¹⁸³

Στην κατάταξη ωστόσο με βάση τα κέρδη, η θέση των ελληνικών τραπεζών -σε σχέση πάντα με τις μεσαίες ευρωπαϊκές τράπεζες- είναι καλύτερη. Τα υπερκέρδη των τελευταίων ετών, λόγω της αύξησης των δανείων -αλλά και η προοπτική της περαιτέρω αύξησής τους- φαίνεται να αποτελούν το «ισχυρό χαρτί» των ελληνικών τραπεζικών ιδρυμάτων.¹⁸⁴

Η διεύρυνση των μεγεθών των ελληνικών τραπεζών εντός της τοπικής αγοράς καθίσταται ολοένα δυσχερέστερη, γεγονός που οφείλεται σε δύο βασικούς παράγοντες:

- στο σχετικά περιορισμένο μέγεθος της ελληνικής αγοράς των 11 εκατομμυρίων κατοίκων, καθώς και
- στη σταδιακή ωρίμανση του ελληνικού τραπεζικού κλάδου, για τον οποίο αναμένεται μελλοντική μείωση του ρυθμού ανάπτυξης, σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια,¹⁸⁵ καθώς και περιορισμός των περιθωρίων κέρδους, λόγω του ανταγωνισμού.

Προκειμένου να διευρύνουν τα μεγέθη τους, οι ελληνικές τράπεζες επέλεξαν να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους εκτός ελληνικών συνόρων και να αναδειχθούν σε δυναμικά περιφερειακά πιστωτικά ιδρύματα, με κύριο πεδίο δραστηριότητας τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και ιδιαίτερα τα Βαλκάνια. Δύο παράγοντες συνέβαλαν καθοριστικά σε αυτήν την επιλογή:¹⁸⁶

- Οι σημαντικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις, που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και
- η επέκταση των ελληνικών επιχειρήσεων προς τις χώρες της περιοχής.

Οι ελληνικές τράπεζες εφαρμόζουν κατά τα τελευταία χρόνια δυναμική πολιτική διείσδυσης, ιδιαίτερα στις πολλά υποσχόμενες αγορές των βαλκανικών χωρών, είτε με την εξαγορά εγχώριων τραπεζών, είτε με την αυτοδύναμη (οργανική) ανάπτυξη, μέσω ίδρυσης θυγατρικών τραπεζών ή καταστημάτων. Σημειώνεται ότι, οι ελληνικές τραπεζικές επιχειρήσεις δεν δραστηριοποιούνται σε ολόκληρη την περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, όπως αυτή ορίζεται στην παρούσα μελέτη, καθώς δεν έχουν ακόμη παρουσία στην Κροατία και τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη.

Ο παρακάτω πίνακας (**ΠΙΝΑΚΑΣ 28**) παρουσιάζει τις επενδύσεις των ελληνικών τραπεζών στην περιοχή, κατά την περίοδο 1.1.2004 έως 31.3.2005.

ΠΙΝΑΚΑΣ 28

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2004 - Α' ΤΡΙΜΗΝΟ 2005

ΗΜ/ΝΙΑ	ΤΡΑΠΕΖΑ	ΧΩΡΑ	ΕΞΑΓΟΡΑ ¹	ΤΙΜΗ / ΠΟΣΟΣΤΟ
Φεβ. 2005	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	ATLAS BANKA 22η μεγαλύτερη τράπεζα	Μη διαθέσιμα στοιχεία
Ιαν. 2005	ALPHA BANK	ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	JUBANKA 4η μεγαλύτερη τράπεζα	152 εκ. Ευρώ / 88,64%
Ιαν. 2005	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	BANK EUROPA 18η μεγαλύτερη τράπεζα	40 εκ. Ευρώ / 99,7%
Δεκ. 2004	EFG EUROBANK	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	BANC POST 6η μεγαλύτερη τράπεζα	Αύξηση Μετοχ. Κεφ. / 58,38%
Ιουλ. 2004	EFG EUROBANK	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	POST BANK 6η μεγαλύτερη τράπεζα	Αύξηση Μετοχ. Κεφ. / 96,74%

ΠΗΓΗ: ALPHA BANK, [South Eastern Europe Economic Update](#), 4/2005

¹ Το αναφερόμενο μερίδιο αγοράς καθορίζεται με βάση το μέγεθος του Ενεργητικού της τράπεζας

Η πολιτική των ελληνικών τραπεζών στοχεύει στην απόκτηση κρίσιμου μεγέθους στις τοπικές αγορές, προκειμένου να εκμεταλλευτούν εγκαίρως τα μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης που υπάρχουν, κυρίως στις εργασίες της λιανικής τραπεζικής.¹⁸⁷

Το ενδιαφέρον των ελληνικών (όπως και των ξένων) τραπεζών για τις αγορές των χωρών αυτών, απορρέει από το γεγονός ότι, υπάρχουν μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης χρηματοπιστωτικών εργασιών, καθώς οι οικονομίες θα αναπτύσσονται, τα εισοδήματα θα αυξάνονται και επομένως, οι ανάγκες των ιδιωτών αλλά και των επιχειρήσεων για τραπεζικά προϊόντα θα μεγαλώνουν.¹⁸⁸ Οι ελληνικές τράπεζες έχουν επενδύσει περίπου 2 δις ευρώ στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Παρόλο που οι επενδύσεις αυτές δεν έχουν αποφέρει ακόμη τις αναμενόμενες αποδόσεις, τα κέρδη των ελληνικών τραπεζών από τις εργασίες τους στην περιοχή ανήλθαν κατά το 2004, σε 130 εκ. ευρώ, από 70 εκ. ευρώ που ήταν το 2003, με προοπτική να αυξηθούν περαιτέρω τα επόμενα χρόνια.¹⁸⁹

Οι ελληνικές τράπεζες "κατέχουν" περίπου το 13,5% του συνολικού ενεργητικού στο τραπεζικό σύστημα της περιοχής των Βαλκανίων.¹⁹⁰ Η επιμέρους συμμετοχή κάθε μίας τράπεζας στο παραπάνω μερίδιο αγοράς, παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 29).

ΠΙΝΑΚΑΣ 29

**ΜΕΡΙΔΙΑ ΑΓΟΡΑΣ (ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ)
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΙΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ**

Alpha Bank	4,6%
Εθνική Τράπεζα	4,3%
EFG Eurobank	2,3%
Τράπεζα Πειραιώς	1,3%
Εμπορική Τράπεζα	0,8%
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΜΕΡΙΔΙΟ	13,3%

ΠΗΓΗ: Χρ. Κεφαλάς, "Η δυναμική της ελληνικής επιχειρηματικότητας στη Ν.Α. Ευρώπη, Η Καθημερινή/The Economist Ειδικές Εκδόσεις, 4/2005, σελ. 52

Σημείωση:

Τα μερίδια αγοράς των ελληνικών τραπεζών στις Βαλκανικές χώρες δεν συμπίπτουν με τα αντίστοιχα μερίδια αγοράς στη συνολική περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, τα μερίδια των ελληνικών τραπεζών εμφανίζονται μικρότερα, καθώς καμία ελληνική τράπεζα δεν έχει μέχρι στιγμής παρουσία στην Κροατία και στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη.

Η παρουσία και τα μερίδια αγοράς της κάθε τράπεζας διαφέρουν αναλόγως της χώρας. Σύμφωνα με στοιχεία της Alpha Finance και της Eurobank, η ισχυρότερη παρουσία των ελληνικών τραπεζών πραγματοποιείται στη **Βουλγαρία**, όπου η Εθνική Τράπεζα (μέσω της United Bulgarian Bank -UBB) κατέχει μερίδιο αγοράς της τάξεως του 11%, η Eurobank (μέσω της Post Bank) έχει μερίδιο περίπου 5%, ενώ η Τράπεζα Πειραιώς κατέχει περίπου το 3,5% της τραπεζικής αγοράς.

Στη **Ρουμανία**, η Eurobank (μέσω της BancPost) κρατά μερίδιο αγοράς περίπου 4,5%, η Alpha Bank 3,5% και η Εθνική Τράπεζα (μέσω της Banca Romaneasca) κατέχει ποσοστό λίγο υψηλότερο του 2%.

Στη **Σερβία-Μαυροβούνιο**, το μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς κρατά η Alpha Bank, με ποσοστό 5,1%, ενώ ακολουθούν η Εθνική με 2,1% και η Eurobank με 1,1%.¹⁹¹

Στη συνέχεια του υποκεφαλαίου, παρουσιάζεται αναλυτικότερα η παρουσία των πέντε μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών στην περιοχή της Βαλκανικής.

2.6.2. ALPHA BANK

Ο Όμιλος της ALPHA BANK δραστηριοποιείται στην Αλβανία, τη Βουλγαρία και τη Σερβία – Μαυροβούνιο μέσω δικτύου καταστημάτων, καθώς και την Π.Γ.Δ.Μ και τη Ρουμανία μέσω θυγατρικών τραπεζών. Τον Ιανουάριο του 2005, η ALPHA BANK εξαγόρασε την σέρβικη JUBANKA A.D., η οποία διαθέτει δίκτυο 86 καταστημάτων. Συνολικά, ο Όμιλος δραστηριοποιείται στην περιοχή μέσω 151 μονάδων, με προσωπικό που αριθμεί περίπου 2.400 άτομα.¹⁹²

Εκτός από τον αμιγώς τραπεζικό τομέα, ο Όμιλος δραστηριοποιείται επίσης στον τομέα της χρηματοδοτικής μίσθωσης, καθώς και των χρηματιστηριακών και επενδυτικών υπηρεσιών, μέσω θυγατρικών εταιριών στη Ρουμανία.¹⁹³ Η

δραστηριότητα του Ομίλου στον τραπεζικό τομέα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (πιο συγκεκριμένα της Βαλκανικής) παρουσιάζεται συνοπτικά στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 30).

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

ΟΜΙΛΟΣ ALPHA BANK

ΧΩΡΑ	ΤΡΑΠΕΖΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΑΛΒΑΝΙΑ	ALPHA BANK A.E.	100%	10
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	ALPHA BANK A.E.	100%	15
Π.Γ.Δ.Μ.	ALPHA BANK A.D. SKOPJE	100%	7
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	ALPHA BANK ROMANIA	96,40%	30
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	ALPHA BANK A.E.	100%	3
	JUBANKA A.D. ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ	88,64%	86

ΠΗΓΕΣ: ALPHA BANK, Κεντρικές Τράπεζες των επιμέρους χωρών

Στόχος της ALPHA BANK είναι «να αποτελέσει Τράπεζα αναφοράς στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης». Το επιχειρηματικό σχέδιο (business plan) της τράπεζας, για την περίοδο 2006 -2008, περιλαμβάνει την αύξηση του δικτύου της κατά 240 καταστήματα στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, από όπου η τράπεζα προσδοκά το 25% των κερδών της κατά την επόμενη πενταετία.¹⁹⁴

Παράλληλα, ο Όμιλος στοχεύει στη διεύρυνση των παρεχόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, με ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη της λιανικής τραπεζικής.¹⁹⁵

2.6.3. ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Η παρουσία της Εθνικής Τράπεζας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη εγκαινιάστηκε το 1996, με την ίδρυση του Καταστήματος Σόφιας, στη Βουλγαρία.

Κατά την αρχική φάση της, η επέκταση της Τράπεζας πραγματοποιήθηκε με την ίδρυση καταστημάτων στις χώρες της περιοχής, πλην της Π.Γ.Δ.Μ. Στη συνέχεια ωστόσο, η τράπεζα προχώρησε σε εξαγορές τοπικών τραπεζικών ιδρυμάτων στην Π.Γ.Δ.Μ, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία, στα οποία ενσωματώθηκαν τα υπάρχοντα καταστήματα της Εθνικής Τράπεζας. Στην Αλβανία και τη Σερβία – Μαυροβούνιο διατηρήθηκε το μοντέλο οργανικής ανάπτυξης.

Σήμερα, ο Όμιλος έχει παρουσία στην Αλβανία, τη Βουλγαρία, την Π.Γ.Δ.Μ., τη Ρουμανία και τη Σερβία – Μαυροβούνιο, με περισσότερες από 260 μονάδες και προσωπικό που αριθμεί περίπου 4.500 άτομα.¹⁹⁶

Πέραν των ανωτέρω, ο Όμιλος έχει διαφοροποιήσει το επενδυτικό του χαρτοφυλάκιο, δραστηριοποιούμενος στους κλάδους των χρηματιστηριακών, επενδυτικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών, μέσω θυγατρικών εταιριών στη Ρουμανία (ETEBA Romania S.A., EURIAL Leasing S.A.) και τη Βουλγαρία (INTERLEASE A.D.).¹⁹⁷

Ο παρακάτω πίνακας (Πίνακας 31) δίνει μια συνοπτική εικόνα της παρουσίας της Εθνικής Τράπεζας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 31
ΟΜΙΛΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

ΧΩΡΑ	ΤΡΑΠΕΖΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΑΛΒΑΝΙΑ	NBG SA	100%	7
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	UNITED BULGARIAN BANK AD		134
Π.Γ.Δ.Μ.	STOPANSKA BANKA AD SKOPJE		50
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	BANCA ROMANEASCA	87,14%	46
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	NATIONAL BANK OF GREECE S.A.	100%	28

ΠΗΓΕΣ: ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ, Κεντρικές Τράπεζες των επιμέρους χωρών

Το σύνολο του ενεργητικού των μονάδων του Ομίλου στα Βαλκάνια υπερβαίνει τα 3 δις ευρώ. Το 2005, τα κέρδη προ φόρων, από τις δραστηριότητες του Ομίλου στην περιοχή, παρουσίασαν αύξηση κατά 61%. Το σύνολο των χορηγήσεων σημείωσε αύξηση κατά 58% σε σχέση με το προηγούμενο έτος, προσεγγίζοντας τα 2 δις ευρώ, ενώ το σύνολο των καταθέσεων αυξήθηκε κατά 22,9%, υπερβαίνοντας τα 1,8 δις ευρώ.¹⁹⁸

Στρατηγικός στόχος του Ομίλου της Εθνικής Τράπεζας είναι να «επενδύσει στις σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, με την εδραίωση του Ομίλου ως ισχυρής περιφερειακής δύναμης στην περιοχή».¹⁹⁹

Στους επιμέρους στόχους του Ομίλου, περιλαμβάνονται:

- η περαιτέρω επέκταση των υφιστάμενων δικτύων των μονάδων σε όλες τις χώρες δραστηριοποίησής του,

- η διεύρυνση των εργασιών λιανικής και επιχειρηματικής τραπεζικής, με την εισαγωγή νέων προϊόντων και υπηρεσιών,
- η προσέλκυση νέων πελατών, τόσο στη λιανική, όσο και στην επιχειρηματική τραπεζική, καθώς και
- η εξέταση νέων επενδυτικών ευκαιριών, κυρίως άμεσης συμμετοχής (direct investments).²⁰⁰

2.6.4. EFG EUROBANK

Η δραστηριοποίηση της EFG EUROBANK στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ξεκίνησε το 1998, με την εξαγορά της βουλγαρικής τράπεζας BULGARIAN POST BANK, σε συνεργασία με την αμερικανική ασφαλιστική εταιρία AIG. Από τότε, η επέκτασή της στην περιοχή συνεχίστηκε και σήμερα η EFG EUROBANK έχει παρουσία στη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και τη Σερβία-Μαυροβούνιο, με 390 μονάδες και προσωπικό που ανέρχεται περίπου στα 6.400 άτομα.²⁰¹

Στις τρεις παραπάνω χώρες, η τράπεζα εξαγόρασε τοπικές τράπεζες, με σκοπό να εξασφαλίσει άμεσα το απαραίτητο δίκτυο, ώστε να μην υστερεί έναντι των τοπικών ανταγωνιστριών τραπεζών. Πέραν της εξαγοράς τραπεζικών ιδρυμάτων, η EFG EUROBANK προχώρησε στην ίδρυση εταιριών συμπληρωματικών

δραστηριοτήτων και υπηρεσιών (εταιρίες έκδοσης καρτών, εταιρίες Leasing, και εταιρίες Διαχείρισης Ακινήτων).

Η παρουσία της EFG EUROBANK στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, απεικονίζεται αναλυτικότερα στον παρακάτω πίνακα (**Πίνακας 32**).

ΠΙΝΑΚΑΣ 32

ΟΜΙΛΟΣ EFG EUROBANK

ΧΩΡΑ	ΤΡΑΠΕΖΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΑΛΒΑΝΙΑ			
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	BULGARIAN POST BANK AD	98,70%	142
Π.Γ.Δ.Μ.			
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	BANCPOST S.A	62,74%	151
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	EFG EUROBANK AD ΒΕΟΓΡΑΔ		27
	NSB	62,30%	70

ΠΗΓΕΣ: EFG EUROBANK, Κεντρικές Τράπεζες των επιμέρους χωρών

Ο στρατηγικός στόχος της EFG EUROBANK, είναι να «εξελιχθεί σε μια σημαντική περιφερειακή τράπεζα στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, με δυνατότητα να εξυπηρετήσει τόσο ιδιώτες, όσο και εταιρικούς πελάτες».²⁰²

Η στρατηγική ανάπτυξης του Ομίλου στις χώρες που δραστηριοποιείται, επικεντρώνεται σε τρεις άξονες: την εξαγωγή των προϊόντων, υπηρεσιών αλλά και τεχνογνωσίας, τη βελτιστοποίηση και επέκταση των δικτύων διανομής, και την ενοποίηση και αναβάθμιση των υποδομών, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.²⁰³

2.6.5. ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Η δραστηριοποίηση της Εμπορικής Τράπεζας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη ξεκίνησε το 1994, με την ίδρυση της «Εμπορική Bank-Bulgaria EAD». Εκτός από τη Βουλγαρία, ο Όμιλος έχει επίσης παρουσία στην Αλβανία και τη Ρουμανία, μέσω θυγατρικών τραπεζών, και διαθέτει συνολικά 18 μονάδες και περίπου 250 άτομα προσωπικό.²⁰⁴

Η παρουσία του Ομίλου στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, απεικονίζεται αναλυτικότερα στον παρακάτω πίνακα (**Πίνακας 33**).

ΠΙΝΑΚΑΣ 33

ΟΜΙΛΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

ΧΩΡΑ	ΤΡΑΠΕΖΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΑΛΒΑΝΙΑ	ΕΜΠΟΡΙΚΗ BANK - ALBANIA S.A.		3
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	ΕΜΠΟΡΙΚΗ BANK - BULGARIA EAD	100%	8
Π.Γ.Δ.Μ.			
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	ΕΜΠΟΡΙΚΗ BANK-ROMANIA S.A.	98,48%	7
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ			

ΠΗΓΕΣ: ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ, Κεντρικές Τράπεζες των επιμέρους χωρών

Στους στόχους του Ομίλου της Εμπορικής Τράπεζας για το 2006, περιλαμβάνονται:

- η βελτίωση της θέσης του στην τραπεζική αγορά της Νοτιοανατολικής Ευρώπης,

- η περαιτέρω επέκταση του δικτύου, καθώς και
- η περαιτέρω διεύρυνση των εργασιών της λιανικής τραπεζικής.²⁰⁵

2.6.6. ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Ο όμιλος της Τράπεζας Πειραιώς ξεκίνησε τη δραστηριοποίησή του στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης το 1996, με την ίδρυση της θυγατρικής Tirana Bank στην Αλβανία. Η Τράπεζα Πειραιώς απέκτησε στη συνέχεια παρουσία στη Ρουμανία (όπου από το 2003 λειτουργεί και θυγατρική εταιρία χρηματοδοτικής μίσθωσης) και τη Βουλγαρία. Η εξαγορά της βουλγαρικής τράπεζας Eurobank, στις αρχές του 2005, ενίσχυσε την παρουσία της τράπεζας, η οποία στη συνέχεια πραγματοποίησε την είσοδό της στην αγορά της Σερβίας-Μαυροβουνίου, με την εξαγορά της σερβικής Atlas Banka.²⁰⁶

Η δραστηριοποίηση του Ομίλου στον τραπεζικό τομέα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, παρουσιάζεται συνοπτικά στον ακόλουθο πίνακα (**Πίνακας 34**).

ΠΙΝΑΚΑΣ 34

ΟΜΙΛΟΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΧΩΡΑ	ΤΡΑΠΕΖΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΑΛΒΑΝΙΑ	TIRANA BANK I.B.C		34
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	PIRAEUS BANK BULGARIA		49
	PIRAEUS EUROBANK AD		16
Π.Γ.Δ.Μ.			
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	PIRAEUS BANK ROMANIA S.A.		30
ΣΕΡΒΙΑ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ	PIRAEUS ATLAS BANK AD	80%	12

ΠΗΓΕΣ: ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ, Κεντρικές Τράπεζες των επιμέρους χωρών

Η Τράπεζα στοχεύει, «μέσα στην επόμενη πενταετία να κατέχει ένα σημαντικό μερίδιο αγοράς στις χώρες δραστηριοποίησής της και να έχει εδραιωθεί, ως μία από τις σημαντικότερες τράπεζες των Βαλκανίων».²⁰⁷

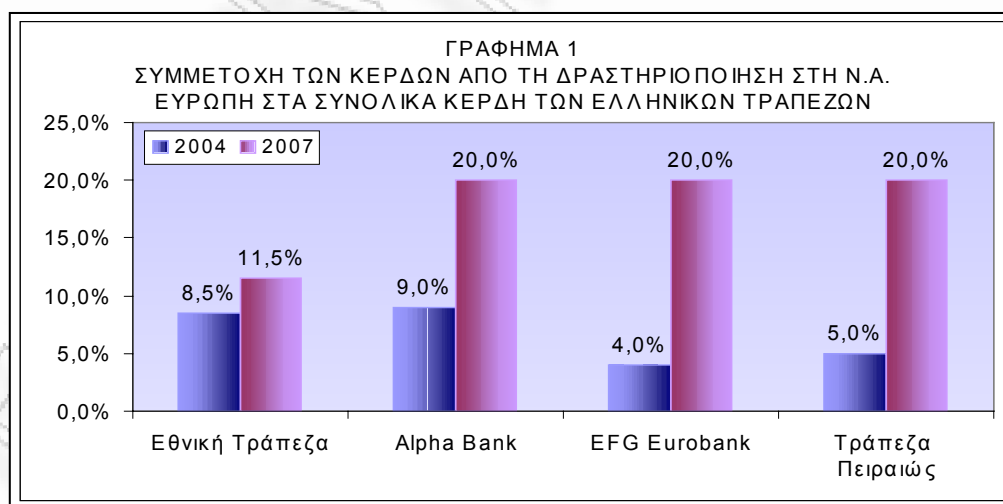
Πιο συγκεκριμένα, ο στόχος του Ομίλου για το 2006, είναι η αύξηση του δικτύου στο εξωτερικό κατά 85 νέα καταστήματα, μέσω οργανικής ανάπτυξης, ενώ παράλληλα εξετάζονται ευκαιρίες για εξαγορές στις χώρες όπου ο όμιλος έχει μικρή παρουσία, και κυρίως στη Σερβία-Μαυροβούνιο.²⁰⁸

2.6.7. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Τα κέρδη των ελληνικών τραπεζών από τις εργασίες τους στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, ανήλθαν κατά το 2004 σε 130 εκατ. ευρώ περίπου, από 70 εκατ. ευρώ που ήταν το 2003 (αύξηση 86%).²⁰⁹

Ο όμιλος της **Εθνικής Τράπεζας** παρουσίασε προ φόρων κέρδη ύψους 58 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας αύξηση 32%, σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Τα κέρδη προ φόρων της **Alpha Bank** διαμορφώθηκαν στα 46,8 εκατ. ευρώ, έναντι των 14,3 εκατ. ευρώ του 2003. Για την **EFG Eurobank**, η συνεισφορά των θυγατρικών βαλκανικών τραπεζών στα αποτελέσματα του ομίλου διπλασιάστηκε, σε σχέση με το 2003 και διαμορφώθηκε στο 4% των κερδών, στα 15,1 εκατ. ευρώ. Τέλος, οι μονάδες της **Τράπεζας Πειραιώς** στις χώρες της περιοχής, απέφεραν το 2004 το 5% των προ φόρων κερδών και συγκεκριμένα 10,81 εκατ. ευρώ.²¹⁰

Στο ακόλουθο γράφημα (**ΓΡΑΦΗΜΑ 1**), παρουσιάζεται η συμμετοχή των κερδών, από τη δραστηριοποίηση των ελληνικών τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, στα συνολικά κέρδη των ομίλων για το 2004, καθώς και η αντίστοιχη πρόβλεψη για το 2007.

ΠΗΓΗ: Χρ. Κεφαλάς, "Η δυναμική της ελληνικής επιχειρηματικότητας στη Ν.Α. Ευρώπη, Η Καθημερινή/The Economist-Ειδικές Εκδόσεις, 4/2005, σελ.52.

Σημείωση: Το ποσοστό 20% για την EFG Eurobank, αναφέρεται στο έτος 2009.

Μεγάλοι οίκοι του εξωτερικού, όπως η UBS, η Citigroup, η Merrill Lynch, η Morgan Stanley και η HSBC παρουσιάζουν ιδιαίτερα αισιόδοξες εκθέσεις για τις ελληνικές τράπεζες, κάνοντας ιδιαίτερη μνεία στην επιτυχημένη δραστηριοποίησή τους στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.²¹¹

Η απόδοση εξάλλου των επενδύσεων των ελληνικών τραπεζών στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, αποτελεί τον έναν από τους βασικούς πόλους, στους οποίους στηρίζεται το αυξανόμενο ενδιαφέρον των ξένων θεσμικών επενδυτών για τις ελληνικές τράπεζες.

Οι προοπτικές της οικονομικής ανάπτυξης των χωρών της ευρύτερης περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, "μαγνητίζει" τους ξένους επενδυτές που αναζητούν ευκαιρίες. Καθώς όμως αδυνατούν να τοποθετηθούν στα τοπικά χρηματιστήρια, είτε διότι η εμπορευσιμότητά τους είναι εξαιρετικά μικρή, είτε γιατί πολλές από τις ισχυρές επιχειρήσεις των χωρών της περιοχής δεν είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο, οι ξένοι θεσμικοί επενδυτές επενδύουν σε ελληνικές επιχειρήσεις, οι οποίες έχουν πραγματοποιήσει μεγάλες επενδύσεις στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.²¹²

Οι ξένοι επενδυτές δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση στις μετοχές των ελληνικών τραπεζών που δραστηριοποιούνται στην περιοχή, οδηγώντας τις αποτιμήσεις τους σε πολύ υψηλά επίπεδα. Η παρουσία ξένων επενδυτών και η περαιτέρω ενίσχυσή της, κρίνονται απαραίτητες από τις τράπεζες, τόσο για τη στήριξη των μετοχών τους, όσο και για την εξασφάλιση των κεφαλαίων που απαιτούνται, ώστε να διατηρηθούν οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης των πιστωτικών ιδρυμάτων.²¹³

Με βάση τα πρόσφατα στοιχεία, η συμμετοχή των ξένων θεσμικών επενδυτών στην **Εθνική Τράπεζα** φθάνει στο 40% περίπου, ενώ στην **Alpha Bank** στο 34%. Στην **EFG Eurobank** η συμμετοχή διαμορφώνεται στο 25%, στην **Τράπεζα Πειραιώς** στο 30%, ενώ στην **Emporiki Bank** οι ξένοι θεσμικοί επενδυτές συμμετέχουν σε ποσοστό 22%.²¹⁴

2.6.8. ΟΡΓΑΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΞΑΓΟΡΕΣ

Για την επέκταση των δραστηριοτήτων τους στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, τα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα ακολούθησαν, τόσο το μοντέλο της οργανικής ανάπτυξης, μέσω της ίδρυσης καταστημάτων και θυγατρικών, όσο και αυτό της πραγματοποίησης εξαγορών. Οι ελληνικές τράπεζες, έχουν προχωρήσει έως σήμερα σε 9 συνολικά εξαγορές τοπικών τραπεζικών ιδρυμάτων στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (όπως διακρίνεται και στους **Πίνακες 30-34**).

Όσον αφορά στο θέμα των εξαγορών, δύο βασικοί λόγοι καθιστούν πλέον την πραγματοποίησή τους δυσχερέστερη:

- Κατ'αρχήν, οι ευκαιρίες εξαγορών στην περιοχή περιορίζονται, καθώς σιγά-σιγά, ο αριθμός των κρατικών τραπεζών προς πώληση μειώνεται.^{215,216} Σημειώνεται ότι -όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο- οι ξένες τράπεζες ήδη κρατούν στη Ν.Α. Ευρώπη το 72% του μεριδίου της αγοράς.

Μόνο στη Σερβία και την Π.Γ.Δ.Μ το μερίδιο των ξένων τραπεζών είναι χαμηλότερο του 50%.²¹⁷

- Κατά δεύτερον, είναι γεγονός ότι οι αποτιμήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων στην περιοχή, διαμορφώνονται πλέον σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, με αποτέλεσμα να αποδεικνύεται ασύμφορο και σε ορισμένες περιπτώσεις, ιδιαίτερα δύσκολο για τις ελληνικές τράπεζες να συμμετάσχουν σε εξαγορές. Αναφέρεται ενδεικτικά, ότι σε πολλές περιπτώσεις, το τίμημα διαμορφώνεται στο τριπλάσιο ή και πενταπλάσιο της λογιστικής αξίας της υποψήφιας προς αγορά τράπεζας.²¹⁸

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της ρουμανικής Banca Commerciale Romana (BCR), η οποία είχε τίμημα 3,75 δις ευρώ και προκάλεσε την αναμέτρηση μερικών από τις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές τράπεζες (Erste Bank, Millenium BCP, Deutsche Bank, Banca Intesa, Dexia, BNP Paribas) και της Εθνικής Τράπεζας.²¹⁹

Οι έλληνες τραπεζίτες διαπιστώνουν, ότι το μέγεθος των αποτιμήσεων κάνει εφεξής πιο πρόσφορη μέθοδο επέκτασης την οργανική ανάπτυξη, καθώς οι εναπομείνασες τράπεζες στην περιοχή είναι λίγες και πολύ ακριβές.²²⁰ Ωστόσο, πέραν της έμφασης, που δίνουν οι ελληνικοί τραπεζικοί όμιλοι στο μοντέλο της οργανικής ανάπτυξης, συνεχίζουν να αναζητούν νέες επενδυτικές ευκαιρίες, τόσο στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, όσο και σε **νέες αγορές**.

2.6.9. ΟΙ ΒΛΕΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΠΡΟΣ ΝΕΕΣ ΑΓΟΡΕΣ

Με τις αποτιμήσεις των τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη -και ιδιαίτερα στα Βαλκάνια- να κινούνται σε υψηλό επίπεδο, οι ελληνικές τράπεζες αρχίζουν να εκδηλώνουν ενδιαφέρον για νέες αγορές, όπως αυτές της Ρωσίας, της Πολωνίας, της Ουκρανίας, της Τουρκίας και της Αιγύπτου.²²¹

Η EFG Eurobank, έχει ήδη ξεκινήσει μία μεγάλη προσπάθεια για τη διεξόδυση του Ομίλου στην αγορά της Πολωνίας, μέσω οργανικής ανάπτυξης. Το συγκεκριμένο εγχείρημα θεωρείται αυξημένης δυσκολίας, καθώς η πολωνική αγορά είναι πολύ περισσότερο ανεπτυγμένη σε σχέση με τις αγορές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ενώ χαρακτηρίζεται από ισχυρή παρουσία μεγάλων ευρωπαϊκών τραπεζών.²²²

Η Τράπεζα Πειραιώς, εξάλλου, επιβεβαίωσε πρόσφατα το ενδιαφέρον της για την αιγυπτιακή αγορά, προχωρώντας στην εξαγορά της Egyptian Commercial Bank (πλέον Piraeus Bank).²²³

Ειδικότερα η τραπεζική αγορά της Τουρκίας συγκεντρώνει τα βλέμματα, τόσο των ελληνικών, όσο και λοιπών ευρωπαϊκών ομίλων. Ήδη, θέσεις στην τουρκική αγορά λαμβάνουν μεγάλοι όμιλοι, όπως για παράδειγμα η Fortis Bank, η οποία τον περασμένο χρόνο προχώρησε στην εξαγορά της Disbank.²²⁴

Η Εθνική Τράπεζα και η Alpha Bank διατηρούν στην Τουρκία γραφείο αντιπροσωπείας ενώ η Eurobank προχώρησε στην εξαγορά της χρηματιστηριακής εταιρίας "HC Instabul Holdings AS". Σημειώνεται, ότι στην τουρκική αγορά, τέσσερις τράπεζες (Akbank, Denizbank, Garanti και Finansbank) αποτελούν βασικούς στόχους εξαγορών, έναντι 15 ενδιαφερόμενων ξένων αγοραστών.²²⁵

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Γιάννης Θανόπουλος, Το επιχειρείν στο παγκόσμιο χωριό μας, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2002, σελ. 27-28.
2. Στέργιος Μπαμπάνας, Νέα Διεθνής Οικονομία, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004, σελ. 113-114.
3. Ibid, σελ. 113-114.
4. Ibid, σελ. 114-121.
5. Ibid, σελ. 130-131.
6. Ibid, σελ. 129-130.
7. Ibid, σελ. 121.
8. Ibid, σελ. 123.
9. Πέτρος Π. Παπαγεωργίου, Διονύσιος Π. Χιόνης, Διεθνής Επιχειρηματική Δραστηριότητα και Οργανισμοί, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα 2003, σελ.103.
10. Στέργιος Μπαμπάνας, op. cit., σελ. 122.
11. Ibid, σελ. 122.
12. Ibid, σελ. 122-123.
13. Πέτρος Π. Παπαγεωργίου, Διονύσιος Π. Χιόνης, op. cit., σελ. 103.
14. Ibid, σελ. 105.
15. Ibid, σελ. 106.
16. Ibid, σελ. 106.
17. Ibid, σελ. 106.
18. Ibid, σελ. 107.

19. Στέργιος Μπαμπάνας, op. cit., σελ. 122-123.
20. Ibid, σελ. 122-123.
21. UNCTAD, World Investment Report 2005, United Nations New York & Geneva 2005, σελ. 10.
22. Στέργιος Μπαμπάνας, op. cit., σελ. 124.
23. UNCTAD, op. cit., σελ. 36.
24. Ibid, σελ. 10.
25. Ibid, σελ. xxiii.
26. Δρ Κωνσταντίνος Χ. Λυμπερόπουλος, Στρατηγικό Τραπεζικό Μάρκετινγκ, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1994, σελ. 40.
27. Ibid, σελ. 41.
28. Ibid, σελ. 40-43.
29. Δημήτριος Θ. Πατρινός, Χρήμα - Τράπεζες και Χρηματοπιστωτική Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ.182.
30. Δρ Κωνσταντίνος Χ. Λυμπερόπουλος, op. cit., σελ. 40-46.
31. Ibid, σελ. 46.
32. Ibid, σελ. 43.
33. Δημήτριος Θ. Πατρινός, op. cit., σελ. 212.
34. Ibid, σελ. 212.
35. Ibid, σελ. 215.
36. Ibid, σελ. 214.
37. Δρ Κωνσταντίνος Χ. Λυμπερόπουλος, op. cit., σελ. 40.
38. Δημήτριος Θ. Πατρινός, op. cit., σελ. 215-221.
39. Γεώργιος Π. Αρτίκης, Χρηματοοικονομική Διοίκηση - Αποφάσεις Χρηματοδοτήσεων, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2002, σελ. 201.

40. Δημήτριος Θ. Πατρινός, op. cit., σελ. 182-206.
41. Thomas L. Wheelen, J. David Hunger, Strategic Management and Business Policy, 9th Edition, Pearson-Prentice Hall 2004, σελ. 142-143.
42. Ibid, σελ. 142-143.
43. S. Young, J. Hamill, C. Wheeler, J.R. Davies, International Market Entry and Development, Harvester Wheatsheaf, Prentice Hall 1989, σελ. 43-45.
44. Γιάννης Ν. Θανόπουλος, op. cit., σελ. 150.
45. S. Young, J. Hamill, C. Wheeler, J.R. Davies, op. cit., σελ. 43-45.
46. Δρ Κωνσταντίνος Χ. Λυμπερόπουλος, op. cit., σελ. 60-63.
47. Ibid, σελ. 60-63.
48. S. Young, J. Hamill, C. Wheeler, J.R. Davies, op. cit., σελ. 43-45.
49. Δρ. Κωνσταντίνος Χ. Λυμπερόπουλος, op. cit., σελ. 155-156.
50. S. Young, J. Hamill, C. Wheeler, J.R. Davies, op. cit., σελ. 44.
51. Πέτρος Π. Παπαγεωργίου, Διονύσιος Π. Χιόνης, op. cit., σελ. 44.
52. Thomas L. Wheelen, J. David Hunger, op. cit., σελ. 57.
53. Γιάννης Ν. Θανόπουλος, op. cit., σελ. 45.
54. Thomas L. Wheelen, J. David Hunger, op. cit., σελ. 57.
55. Πέτρος Π. Παπαγεωργίου, Διονύσιος Π. Χιόνης, op. cit., σελ. 45-47.
56. Ibid, σελ. 45-50.
57. Ibid, σελ. 46.
58. Ibid, σελ. 46.
59. Ibid, σελ. 47.
60. Ibid, σελ. 47.
61. Thomas L. Wheelen, J. David Hunger, op. cit., σελ. 57.

62. Ως «κουλτούρα» ορίζεται το σύνολο των στοιχείων χαρακτηρίζουν έναν ανθρώπινο πληθυσμό μια ορισμένη χρονική περίοδο. Γιάννης Ν. Θανόπουλος, op. cit., σελ. 60.
63. Ο όρος «πρωτόκολλα συμπεριφοράς» αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο η γνώση, η πληροφόρηση ή η επικοινωνία επιτελείται σε έναν χώρο. Γιάννης Ν. Θανόπουλος, op. cit., σελ. 67.
64. Γιάννης Ν. Θανόπουλος, op. cit., σελ. 45.
65. Thomas L. Wheelen, J. David Hunger, op. cit., σελ. 57.
66. Ibid, σελ. 60-65.
67. Ibid, σελ. 60-65.
68. Ibid, σελ. 60-65.
69. Ibid, σελ. 60-65.
70. Ibid, σελ. 60-65.
71. Ibid, σελ. 60-65.
72. Ibid, σελ. 60-65.
73. Ibid, σελ. 60-65.
74. Ibid, σελ. 57.
75. Reem Heakal, «What Is An Emerging Market Economy?», www.investopedia.com, 30.06.2003, σελ 1.
76. Ibid, σελ. 1.
77. Στέργιος Μπαμπάνας, op. cit., σελ. 183-184.
78. Reem Heakal, op. cit., σελ. 1.
79. Ibid, σελ. 1.
80. Ibid, σελ. 1.
81. Στέργιος Μπαμπάνας, op. cit., σελ. 183.

82. Ibid, σελ. 194.
83. Ibid, σελ. 196-197.
84. Παντελής Σκλιάς, Διεθνής Πολιτική Οικονομία, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001, σελ. 67.
85. Στέργιος Μπαμπάνας, op. cit., σελ. 199.
86. Ibid, σελ. 200.
87. Ibid, σελ. 200.
88. EBRD Transition Report Update, EBRD, May 2005, σελ. 2.
89. UNECE, Economic Survey of Europe, No 2, UNECE 2005, σελ 16.
90. Harry G. Broadman, James Anderson, Contantin A. Claessens, Randi Ryterman, Stefka Slavova, Maria Vagliasindi and Gallina A. Vincelette, Building Market Institutions in South Eastern Europe, Comparative Prospects for Investment and Private Sector Development, The World Bank, Washington D.C. 2004, σελ. 6.
91. Ibid, σελ. 6.
92. Ibid, σελ. 6.
93. Ibid, σελ. 7-8.
94. Ibid, σελ. 8-9.
95. Ibid, σελ. 12-17.
96. Ibid, σελ. 12-17.
97. Ibid, σελ. 6-9.
98. George Stubos, Ioannis Tsikripis, Regional Integration Challenges in South East Europe: Banking Sector Trends, Working Paper no 24, Bank of Greece, June 2005, σελ 19.
99. Ibid, σελ. 19.

100. ICEG EC CORVINUS, SEE Monitor, No 19, 2005, σελ. 3.
101. Harry G. Broadman, James Anderson, Contantin A. Claessens, Randi Ryterman, Stefka Slavova, Maria Vagliasindi and Gallina A. Vincelette, op. cit., σελ. 9-11.
102. UNECE, op. cit., σελ. 22.
103. Ibid, σελ. 22.
104. Ibid, σελ. 22.
105. Ibid, σελ. 22.
106. Elisabetta Falcetti, Peter Sanfey, Anita Taci, Bridging the gaps? Private sector development, capital flows and the investment climate in South Eastern Europe, EBRD 2003, σελ 6-7.
107. Organization for Economic Co-operation and Development & EBRD, South Eastern Europe Region ENTERPRISE POLICY ASSESSMENT, 2003, σελ. 28.
108. UNECE, op. cit., σελ. 22.
109. ICEG EC CORVINUS, op. cit., σελ. 4.
110. Harry G. Broadman, James Anderson, Contantin A. Claessens, Randi Ryterman, Stefka Slavova, Maria Vagliasindi and Gallina A. Vincelette, op. cit., σελ. 17-19.
111. Ibid, σελ. 1.
112. Χρ. Κεφαλάς, «Η Δυναμική της Ελληνικής Επιχειρηματικότητας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη», Η Καθημερινή/The Economist - Ειδικές Εκδόσεις, Απρίλιος 2005, σελ.52-53.

113. Elisabetta Falcetti, Tatiana Lysenko and Peter Sanfey, Reforms and Growth in Transition – Re examining the Evidence, Working Paper no 90, EBRD, March 2005, σελ. 6-7.
114. Harry G. Broadman, James Anderson, Contantin A. Claessens, Randi Ryterman, Stefka Slavova, Maria Vagliasindi and Gallina A. Vincelette, op. cit., σελ. 82-83.
115. Ibid, σελ. 82-83.
116. ICEG EC CORVINUS, SEE Monitor, No 20, 2005 σελ. 3.
117. Ibid, σελ. 3-5.
118. Transparency International, Corruption Perceptions Index 2005.
119. Harry G. Broadman, James Anderson, Contantin A. Claessens, Randi Ryterman, Stefka Slavova, Maria Vagliasindi and Gallina A. Vincelette, op. cit., σελ. 82-83.
120. Transparency International, op. cit.
121. ICEG EC CORVINUS, op. cit., σελ. 6-7.
122. Ibid, σελ. 6-7.
123. The World Bank, <http://www.doingbusiness.org>
124. Ibid.
125. The World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2005-2006, σελ. xiii.
126. Ibid, σελ. xvi.
127. Ibid, σελ. xiv.
128. <http://www.europa.eu.int>
129. Σε συνέχεια της αίτησης ένταξης της Κροατίας το Μάρτιο του 2003, η Ευρωπαϊκή Ένωση πρότεινε την έναρξη των προενταξιακών

διαπραγματεύσεων και τον Ιούνιο του 2004, η Κροατία χαρακτηρίστηκε «υποψήφιο μέλος της Ε.Ε».

130. <http://www.seerecon.org>
131. <http://www.europa.eu.int>
132. Ibid.
133. <http://www.seerecon.org>
134. Παντελής Σκλιάς, op. cit., σελ. 335.
135. http://www.stability_pact.org
136. Δήλωση του πρωθυπουργού κ. Κ. Καραμανλή στη Σύνοδο των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών των χωρών-μελών της Διαδικασίας Συνεργασίας της Ν.Α. Ευρώπης, που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, τον Φεβρουάριο του 2006.
137. <http://www.mfa.gr>
138. Ibid.
139. Ibid.
140. Ibid.
141. «Διέξοδος τα Βαλκάνια για τις ελληνικές επιχειρήσεις», Το Βήμα, 11.9.2005.
142. Τ. Μαντικίδης, «6 δις. Ευρώ από τη Σοφοκλέους επενδύθηκαν στα Βαλκάνια», Το Βήμα, 5.2.2006.
143. Χρ. Κεφαλάς, op. cit., σελ. 52 -53.
144. Ibid, σελ. 52 -53.
145. Κ. Σιωμμόπουλος, «Οι φορολογικές Σειρήνες των Βαλκανικών χωρών», Το Βήμα, 17.7.2005.
146. Χρ. Κεφαλάς, op. cit., σελ. 52 -53.

147. Τ. Μαντικίδης, op. cit.
148. Ibid.
149. Κ. Σιωμόπουλος, op. cit.
150. Ibid.
151. Χρ. Κεφαλάς, op. cit., σελ. 52 -53.
152. Georgios Anastasiadis, Financial Sector Reform in South East Europe, South East European Research Center, April 2005, σελ. 29.
153. George Stubos, Ioannis Tsikripis, op. cit., σελ 10.
154. Ibid, σελ. 12.
155. Ibid, σελ. 13.
156. Ibid, σελ. 13.
157. Bank Austria Creditanstalt, Banking on South Eastern Europe – On the move, September 2005, σελ. 7.
158. George Stubos, Ioannis Tsikripis, op. cit., σελ. 13.
159. Ibid, σελ. 13.
160. Ibid, σελ. 13.
161. Ibid, σελ. 19-20.
162. Ibid, σελ. 19.
163. Bank Austria Creditanstalt, op. cit., σελ. 6.
164. Georgios Anastasiadis, op. cit., σελ. 17.
165. Bank Austria Creditanstalt, op. cit., σελ. 6-7.
166. Ibid, σελ. 6-7.
167. Raiffeisen Bank Group, CEE Banking Sector Report, Part 1, Raiffeisen Bank Group, October 2005, σελ. 6 -17.
168. Georgios Anastasiadis, op. cit., σελ. 32.

169. Ibid, σελ. 46.
170. Ibid, σελ. 47.
171. Ibid, σελ. 47.
172. Ibid, σελ. 48.
173. Raiffeisen Bank Group, op. cit., σελ. 6 -17.
174. Georgios Anastasiadis, op. cit., σελ. 37.
175. Bank Austria Creditanstalt, op. cit., σελ. 6-10.
176. Raiffeisen Bank Group, op. cit., σελ. 6-17.
177. Ibid, σελ. 6-17.
178. Bank Austria Creditanstalt, op. cit., σελ. 6-10.
179. Georgios Anastasiadis, op. cit., σελ. 17.
180. Ibid, σελ. 58-59.
181. Ibid, σελ. 58-59.
182. Γιάννης Παπαδογιάννης, «Η μεγάλη ιδέα των τραπεζών», Η Καθημερινή, 20.11.2005.
183. Ibid.
184. Ibid.
185. Δ. Κεφαλάκος, Ν. Φραντζής, Α. Δόγα, «Αναπτυξιακή διέξοδο στην οικονομία με γενναίες αλλαγές προτείνουν οι τράπεζες», Η Ναυτεμπορική, 4.7.2005.
186. Ιωάννης Πεχλιβανίδης, «Οι προοπτικές των ελληνικών τραπεζών στη Ν.Α. Ευρώπη», Η Καθημερινή/The Economist - Ειδικές Εκδόσεις, Απρίλιος 2005.
187. Χρ. Κεφαλάς, op. cit., σελ. 52 -53.
188. Ibid, σελ. 52 -53.

189. Άννα Δόγα, «Εργασιακές αγκυλώσεις διαπιστώνουν οι τράπεζες», (δήλωση του κ. Δημήτρη Μαντζούνη, στο Banking Forum του Economist), Η Ναυτεμπορική, 9.12.2005.
190. Άννα Δόγα, «Εργασιακές αγκυλώσεις διαπιστώνουν οι τράπεζες», (δήλωση του κ. Γιάννη Πεχλιβανίδη, στο Banking Forum του Economist), Η Ναυτεμπορική, 9.12.2005.
191. Γ. Παπαϊωάννου, «Χρυσωρυχείο τα Βαλκάνια για τους έλληνες τραπεζίτες», Το Βήμα, 11.9.2005.
192. Αλέκος Λιδωρίκης, «Οι ελληνικές τράπεζες στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Ν.Α. Ευρώπης», Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, αρ. 43, 2005, σελ. 36.
193. <http://www.alpha.gr>
194. ALPHA BANK A.E., «Ανακοίνωση προς το Χ.Α.», Η Ναυτεμπορική, 16.1.2006.
195. Αλέκος Λιδωρίκης, op. cit., σελ. 36.
196. Αλέκος Λιδωρίκης, op. cit., σελ. 34.
197. Ιωάννης Πεχλιβανίδης, «Οι προοπτικές των ελληνικών τραπεζών στη Ν.Α. Ευρώπη», Η Καθημερινή/The Economist - Ειδικές Εκδόσεις, Απρίλιος 2005.
198. Αλέκος Λιδωρίκης, op. cit., σελ. 34.
199. Ιωάννης Πεχλιβανίδης, op. cit.
200. Αλέκος Λιδωρίκης, op. cit., σελ. 34-36.
201. Θεόδωρος Καραθανάσης, «Στόχος, η επέκταση στα Βαλκάνια», Η Καθημερινή/The Economist - Ειδικές Εκδόσεις, Απρίλιος 2005.
202. Ibid.

203. Αλέκος Λιδωρίκης, op. cit., σελ. 38-39.
204. Ibid, σελ. 39.
205. <http://www.emporiki.gr>
206. Τράπεζα Πειραιώς, «Η παρουσία της Τράπεζας Πειραιώς στα Βαλκάνια», Η Καθημερινή/The Economist - Ειδικές Εκδόσεις, Απρίλιος 2005, σελ 42-43.
207. Ibid.
208. Αλέκος Λιδωρίκης, op. cit., σελ. 41.
209. Άννα Δόγα, «Η Ν.Α. Ευρώπη φυσικός χώρος επέκτασης για τους ελληνικούς τραπεζικούς ομίλους», Η Ναυτεμπορική, 27.4.2005.
210. Ibid.
211. Γιάννης Παπαδογιάννης, «Αμόκ ξένων επενδυτών για τις ελληνικές τράπεζες», Η Καθημερινή, 22.1.2006.
212. Ibid.
213. Γ. Παπαϊωάννου, «Σε ξένους το 1/3 των ελληνικών τραπεζών», Το Βήμα, 11.9.2005.
214. Άννα Δόγα, «Γιατί οι ξένοι προτιμούν τις ελληνικές τράπεζες», Η Ναυτεμπορική, 26.1.2005.
215. Raiffeisen Bank Group, op. cit., σελ. 6 -17.
216. Γιάννης Παπαδογιάννης, «Ενισχύουμε την εξωστρέφεια της Εθνικής Τράπεζας», (συνέντευξη του κ. Γιάννη Πεχλιβανίδη), Η Καθημερινή, 29.1.2006.
217. Bank Austria Creditanstalt, op. cit., σελ. 6-7.
218. Άννα Δόγα, «Νέες αγορές στο στόχαστρο των ελληνικών τραπεζών», Η Ναυτεμπορική, 12.7.2005.

219. Άννα Δόγα, «Υψηλή κερδοφορία και εξωστρέφεια από τις τράπεζες το 2005», Η Ναυτεμπορική, 3.1.2006.
220. Ibid.
221. Γ. Παπαϊωάννου, «Η Εθνική αναζητεί ευκαιρίες στο εξωτερικό», Το Βήμα, 22.1.2006.
222. Γιάννης Παπαδογιάννης, «Τέλος εποχής τα εύκολα κέρδη για τις τράπεζες», Η Καθημερινή, 29.3.2006.
223. Ibid.
224. Άννα Δόγα, op. cit.
225. Δ. Κεφαλάκος, Ν. Φραντζής, Ά. Δόγα, op. cit.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

3.1 Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΕ ΝΕΕΣ ΑΓΟΡΕΣ

Οι ελληνικές τράπεζες δραστηριοποιούνται πλέον σε ένα έντονα ανταγωνιστικό και διεθνοποιημένο περιβάλλον, ενώ καλούνται να αντιμετωπίσουν στον επιχειρηματικό στίβο, όχι μόνο τα ελληνικά, αλλά και τα μεγάλα ευρωπαϊκά και διεθνή τραπεζικά ιδρύματα.

Το μέγεθος ωστόσο των ελληνικών τραπεζών παραμένει μικρό για τα ευρωπαϊκά και τα διεθνή δεδομένα, τόσο από πλευράς ενεργητικού, όσο και από πλευράς κερδοφορίας.

Εξάλλου, καθώς η ελληνική τραπεζική αγορά εισέρχεται σε φάση ωρίμανσης, τα μερίδια αγοράς τείνουν να παγιωθούν, ο ανταγωνισμός μεταξύ των τραπεζικών επιχειρήσεων εντείνεται, ενώ η προβλεπόμενη επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των δανείων, σε συνδυασμό με τη μείωση των περιθωρίων κέρδους των τραπεζών, αναμένεται να έχει μελλοντικά επιπτώσεις στην κερδοφορία τους.

Προκειμένου να διευρύνουν τα μεγέθη τους, αλλά και να παραμείνουν ανταγωνιστικές στο πλαίσιο της σύγχρονης επιχειρηματικής πραγματικότητας, ήταν

αναπόφευκτο για τις ελληνικές τραπεζικές επιχειρήσεις να στραφούν σε νέες αγορές, εκτός των ελληνικών συνόρων.

3.2 ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ ΣΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Οι ελληνικές τράπεζες στράφηκαν σχετικά νωρίς (στα μέσα της δεκαετίας του 1990) στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς την κίνηση αυτή ενθάρρυναν:

- το άνοιγμα των αγορών της περιοχής,
- η έναρξη πολιτικών, θεσμικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων,
- η αυξανόμενη επέκταση ελληνικών επιχειρήσεων στις χώρες της περιοχής, καθώς και
- ένα σύνολο παραγόντων που παρέχουν στα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα **ανταγωνιστικό πλεονέκτημα** στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

3.3 ΤΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Μία σειρά παραγόντων συνθέτουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των ελληνικών τραπεζών στην αγορά της Νοτιοανατολική Ευρώπης και καθιστούν την περιοχή «φυσικό χώρο» ανάπτυξης της ελληνικής τραπεζικής επιχειρηματικότητας.

Κατ' αρχήν, η **γεωγραφική γειτνίαση** της χώρας μας με την περιοχή, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η Ελλάδα αποτελεί το μόνο κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, καθιστά τη μεταφορά ελληνικών επιχειρηματικών πόρων στην περιοχή, όχι μόνο ευχερή, αλλά και επιθυμητή από τις επιμέρους χώρες.

Εξάλλου, οι **ιστορικοί και πολιτισμικοί δεσμοί** της Ελλάδας με τις χώρες της περιοχής, καθιστούν την ελληνική «κουλτούρα» περισσότερο οικεία και επομένως περισσότερο εύληπτη από τον τοπικό πληθυσμό, ενώ -από την άλλη πλευρά- διευκολύνουν την προσαρμογή των ελληνικών τραπεζικών επιχειρήσεων στην τοπική επιχειρηματική «κουλτούρα».

Ένα άλλο θέμα είναι οι **ισχυροί εμπορικοί δεσμοί** που αναπτύσσονται μεταξύ της χώρας μας και των αγορών της περιοχής. Οι ελληνικές τράπεζες μεσολαβούν στην εξυπηρέτηση των αυξανόμενων εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των ελλήνων πελατών τους και των τοπικών επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να αναβαθμίζεται ο ρόλος τους στο επιχειρηματικό σκηνικό της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Τέλος, είναι σημαντικό το γεγονός ότι η **ευρωπαϊκή σύγκλιση της ελληνικής οικονομίας** είναι εμπειρία σχετικά πρόσφατη, με αποτέλεσμα, οι ελληνικές τράπεζες να γνωρίζουν καλά τις προϊοντικές ανάγκες, τις προτιμήσεις και τις ιδιομορφίες της πελατειακής βάσης, κατά τη διάρκεια μεταβατικών οικονομικών περιόδων.

3.4 ΤΑ ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Οι ευκαιρίες και οι κίνδυνοι, που παρουσιάζει ο τραπεζικός κλάδος στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, διαμορφώνονται στο γενικότερο πλαίσιο των πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων, αλλά και των θεσμικών μεταρρυθμίσεων που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή. Κρίνεται συνεπώς σκόπιμο, να προηγηθεί της αξιολόγησης του τραπεζικού τομέα, μία σύνοψη των θετικών στοιχείων αλλά και των προβλημάτων που παρουσιάζονται στην αγορά της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, κατά τα τελευταία χρόνια.

3.4.1 ΤΑ ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Ακολούθως, παρατίθενται τα βασικά συμπεράσματα, σχετικά με τα θετικά στοιχεία της συγκεκριμένης αγοράς, όπως αυτά προέκυψαν από τη βιβλιογραφική έρευνα που προηγήθηκε:

- Αναφορικά με την πολιτική κατάσταση, σημειώνεται ότι η **πολιτική σταθερότητα** βελτιώνεται συνολικά στην περιοχή, (γεγονός που καθίσταται εμφανέστερο εάν επιχειρηθεί σύγκριση των σημερινών πολιτικών δεδομένων, με αυτά που επικρατούσαν κατά τα πρώτα χρόνια της διαδικασίας μετάβασης), ενώ γίνονται προσπάθειες για την εξάλειψη μεμονωμένων περιστατικών αστάθειας.
- Όσον αφορά στις **οικονομικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις**, πρέπει κατ'αρχήν να επισημανθεί, ότι στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης διακρίνονται -άτυπα- **δύο υποπεριοχές**, διάκριση που συνδέεται άμεσα με την ευρωπαϊκή προοπτική των χωρών της περιοχής. Η πρώτη αποτελείται από τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία (υπό ένταξη χώρες) και την Κροατία (υποψήφια προς ένταξη χώρα), οι οποίες αποτελούν ένα δυναμικό πυρήνα, όπου τα προγράμματα των οικονομικών μεταρρυθμίσεων σχεδιάζονται και εφαρμόζονται στο πλαίσιο της προετοιμασίας των χωρών αυτών για την ένταξή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η δεύτερη υποπεριοχή περιλαμβάνει τις υπόλοιπες χώρες (Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Π.Γ.Δ.Μ και Σερβία-

Μαυροβούνιο), οι οποίες υπολείπονται, σε σχέση με τα τρία πρώτα κράτη, όσον αφορά στην εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων.

Σε γενικό πλαίσιο ωστόσο, η **οικονομία** της ευρύτερης περιοχής χαρακτηρίζεται από υψηλό ρυθμό ανάπτυξης, αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, σταδιακή μείωση του ελλείμματος γενικής κυβέρνησης και τάση σταθεροποίησης του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Τα παραπάνω δεδομένα αποκαλύπτουν μία οικονομία που διακρίνεται από ιδιαίτερη δυναμική, αλλά και σοβαρές προσπάθειες για την αποκατάσταση της οικονομικής σταθερότητας.

Όσον αφορά συγκεκριμένα στις **θεσμικές μεταρρυθμίσεις**, οι χώρες της περιοχής έχουν σημειώσει σημαντική πρόοδο στη δημιουργία ενός θεσμικού περιβάλλοντος κατάλληλου για τον σχηματισμό και τη λειτουργία ιδιωτικών επιχειρήσεων, αλλά και στην αναμόρφωση του νομικού πλαισίου, ιδιαίτερα αναφορικά με την εμπορική νομοθεσία, έχοντας ωστόσο να αντιμετωπίσουν ακόμη σοβαρές προκλήσεις.

- Στοιχείο ιδιαίτερης βαρύτητας, σχετικά με την προώθηση, τόσο των πολιτικών και οικονομικών αλλαγών, όσο και των θεσμικών μεταρρυθμίσεων, αποτελεί το γεγονός, ότι οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έχουν αρωγό στην προσπάθειά τους την **Ευρωπαϊκή Ένωση**. Τα ειδικά ευρωπαϊκά προγράμματα βοήθειας προς τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, αλλά και η ανάπτυξη του πλαισίου της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Συνεργασίας των λοιπών χωρών της περιοχής,

στηρίζουν σημαντικά την προσπάθεια των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης για την επιτυχή ολοκλήρωση της διαδικασίας μετάβασης.

- Ιδιαίτερα σημαντική πρωτοβουλία αποτελεί εξάλλου και το **Σύμφωνο Σταθερότητας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη**, στο πλαίσιο του οποίου, παραπάνω από 40 χώρες και οργανισμοί ανέλαβαν να συνδράμουν τις ευρωπαϊκές νοτιοανατολικές χώρες στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν ειρήνη, δημοκρατία, σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, οικονομική ανάκαμψη και σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή.
- Η **αύξηση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων** στην περιοχή καταδεικνύει, ότι η προσπάθεια των κυβερνήσεων των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης για τη βελτίωση του επενδυτικού πλαισίου αρχίζει να αποδίδει καρπούς, τονώνοντας την εμπιστοσύνη των ξένων επενδυτών στην προοπτική της περιοχής.
- Στην προσπάθεια προσέλκυσης Ξένων Επενδύσεων, οι κυβερνήσεις των επιμέρους χωρών, προσφέρουν στις ξένες επιχειρήσεις **ισχυρά φορολογικά κίνητρα**, όπως είναι για παράδειγμα η μείωση του συντελεστή φορολογίας εταιρικών κερδών, ο οποίος κυμαίνεται σε σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα από τον αντίστοιχο των Ευρωπαϊκών χωρών, αλλά και αρκετών νέων χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης .
- Βασικό δέλεαρ για τις ξένες επιχειρήσεις αποτελεί εξάλλου το **κόστος του εργατικού δυναμικού** στις χώρες της περιοχής, καθώς οι μέσες αλλά και

κατώτατες αποδοχές κυμαίνονται σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα, ακόμη και στις υπό ένταξη χώρες (Βουλγαρία, Ρουμανία).

3.4.2 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Συγκρίνοντας το σημερινό οικονομικό και θεσμικό περιβάλλον στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης με την κατάσταση που επικρατούσε κατά τα πρώτα χρόνια της μετάβασης, εύκολα διαπιστώνει κανείς το μέγεθος της προόδου, που έχει επιτευχθεί. Προβλήματα ωστόσο υπάρχουν ακόμη, τόσο σε οικονομικό, όσο και σε θεσμικό επίπεδο, τα οποία και μεταφράζονται σε προκλήσεις, που οι επιμέρους χώρες καλούνται να αντιμετωπίσουν, ιδιαίτερα ενόψει της ευρωπαϊκής προοπτικής.

Ακολούθως, συνοψίζονται τα βασικά συμπεράσματα, σχετικά με τα προβλήματα της συγκεκριμένης αγοράς, όπως αυτά προέκυψαν από τη βιβλιογραφική έρευνα που προηγήθηκε:

- Παρά τον αυξημένο ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας της περιοχής, το πρόβλημα της **ανεργίας** παραμένει ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της οικονομίας, γεγονός που υποδεικνύει ότι η οικονομική ανάπτυξη δεν έχει δημιουργήσει επαρκείς νέες θέσεις εργασίας. Το μέσο επίσημο ποσοστό ανεργίας στην Νοτιοανατολική Ευρώπη κατά το 2003 άγγιζε το 25%, χωρίς

ωστόσο –πρέπει να σημειωθεί- να αντιπροσωπεύει την πραγματική κατάσταση, λόγω του μεγέθους της ανεπίσημης (γκρίζας) οικονομίας στην περιοχή.

- Το μέγεθος της **ανεπίσημης οικονομίας**, αυξήθηκε δραματικά λόγω της οικονομικής ύφεσης που σημειώθηκε κατά τη διαδικασία μετάβασης των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, παραμένει όμως έως σήμερα σε υψηλά επίπεδα, γεγονός που υποδεικνύει ανεπάρκεια του σχετικού θεσμικού πλαισίου. Με δεδομένο ωστόσο, ότι σε όλες τις πρώην κεντρικά σχεδιαζόμενες οικονομίες, το μέγεθος της ανεπίσημης οικονομίας είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των αναπτυγμένων οικονομιών, είναι πιθανό η γκρίζα οικονομία στην περιοχή να μειωθεί, καθώς οι μεταρρυθμίσεις προχωρούν και το κατά κεφαλήν εισόδημα αυξάνει.
- Όσον αφορά στο **θεσμικό πλαίσιο**, υπάρχουν ακόμη μεγάλα περιθώρια μεταρρυθμίσεων, καθώς διαπιστώνονται σημαντικά κενά, σχετικά με την πολιτική του ανταγωνισμού, την εταιρική διακυβέρνηση, το σεβασμό των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, την προστασία των πιστωτών και την ίση μεταχείριση όλων των συμμετεχόντων στην αγορά. Η λειτουργία εξάλλου του νομικού πλαισίου συχνά παρεμποδίζεται από χρονοβόρες διαδικασίες, έλλειψη ικανών και ανεξάρτητων δικαστών αλλά και αδύναμους μηχανισμούς νομικής επιβολής. Την ίδια στιγμή, η ανάπτυξη εναλλακτικών δικαιοδοτικών διαδικασιών για την επίλυση διαφορών, όπως είναι η διαιτησία, παραμένει σε χαμηλό επίπεδο.

- Σημαντικό είναι άλλωστε και το θέμα της **διαφθοράς**, η οποία εμφανίζεται ως συνέπεια της μακροχρόνιας λειτουργίας ενός αδύναμου θεσμικού πλαισίου, αποτελεί κοινό παράγοντα για όλες τις χώρες της περιοχής και αγγίζει όλα τα πεδία επιχειρηματικής δραστηριότητας. Η βαθμολογία των χωρών της περιοχής με βάση τον Δείκτη Εκτίμησης Διαφθοράς, τις κατατάσσει ανάμεσα στις χώρες που εμφανίζουν σοβαρό πρόβλημα διαφθοράς. Σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα, αναμένονται στα προσεχή χρόνια τα αποτελέσματα των προγραμμάτων και των πρωτοβουλιών, που αναλαμβάνονται τελευταία, τόσο σε εθνικό, όσο και περιφερειακό επίπεδο.
- Όσον αφορά στην παροχή ενός **ευέλικτου θεσμικού πλαισίου για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας**, οι χώρες της περιοχής υπολείπονται σημαντικά των ανεπτυγμένων χωρών, όπως διακρίνεται και από την κατάταξή τους με βάση τον Δείκτη «Ευκολίας Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας» της Παγκόσμιας Τράπεζας. Το γεγονός αυτό, αποκαλύπτει τη διατήρηση γραφειοκρατικών διαδικασιών αλλά και -για μία ακόμα φορά- ελλείψεων του σχετικού θεσμικού πλαισίου.

3.5 ΟΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Στις επόμενες παραγράφους συνοψίζονται τα συμπεράσματα, σχετικά με τις ευκαιρίες και τους κινδύνους, που παρουσιάζει ο τραπεζικός τομέας στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, όπως διαμορφώνονται στο πλαίσιο του γενικότερου οικονομικού, θεσμικού και επιχειρηματικού κλίματος, που επικρατεί στην ευρύτερη περιοχή.

3.5.1 ΟΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

- Βασικό χαρακτηριστικό του τραπεζικού τομέα της περιοχής είναι το χαμηλό επίπεδο χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης, (όπως ορίζεται από το δείκτη του συνολικού τραπεζικού ενεργητικού προς το ΑΕΠ), σε σχέση με το αντίστοιχο στην Ευρωζώνη, αλλά και τις νέες χώρες μέλη, γεγονός που αποκαλύπτει **μεγάλα περιθώρια για περαιτέρω ανάπτυξη.**
- Εξίσου σημαντικό στοιχείο -ιδιαίτερα σε συνδυασμό με το χαμηλό επίπεδο χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης- είναι ο **υψηλός ρυθμός αύξησης,** τόσο των **δανείων,** όσο και των **καταθέσεων,** που παρατηρείται στη συγκεκριμένη αγορά. Η αύξηση των δανείων σχετίζεται με την οικονομική

ανάπτυξη, την έντονη επενδυτική δραστηριότητα και παράλληλα τροφοδοτείται από την αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης, ενώ η αύξηση των καταθέσεων αποκαλύπτει την τόνωση της (σοβαρά κλονισμένης στο παρελθόν) εμπιστοσύνης του κοινού προς τα τραπεζικά ιδρύματα.

- Ένα τελευταίο ζήτημα είναι, ότι ο τραπεζικός τομέας κυριαρχεί στον χρηματοοικονομικό κλάδο της περιοχής, ενώ **άλλοι τομείς**, όπως αυτοί των ασφαλειών, της χρηματοδοτικής μίσθωσης, των χρηματιστηριακών πράξεων κλπ., παραμένουν σε **χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης**, γεγονός που προσφέρει στις ξένες τράπεζες την ευκαιρία να διεισδύσουν σταδιακά και σε αυτές τις αγορές.

3.5.2 ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

- Ο σοβαρότερος κίνδυνος που αντιμετωπίζουν τα τραπεζικά ιδρύματα στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης είναι ο **πιστωτικός κίνδυνος** (ο κίνδυνος μη αποπληρωμής των δανείων που χορηγούν), ο οποίος ενισχύεται από την έλλειψη επαρκών στοιχείων και συστημάτων για την πιστωτική αξιολόγηση των πελατών .
- Όσον αφορά στον **συναλλαγματικό κίνδυνο**, η άμεση έκθεση των τραπεζών σε αυτόν είναι περιορισμένη, καθώς οι περισσότερες τράπεζες

τηρούν ένα μεγάλο μέρος του ενεργητικού τους σε συνάλλαγμα. Ο συναλλαγματικός κίνδυνος αγγίζει ωστόσο τα τραπεζικά ιδρύματα έμμεσα, καθώς η διακύμανση των ισοτιμιών είναι πιθανό να επηρεάσει τη δυνατότητα των πελατών να αποπληρώσουν δάνεια σε συνάλλαγμα, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο τον πιστωτικό κίνδυνο.

3.6 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Οι ελληνικές τράπεζες έχουν επενδύσει περίπου 2 δις ευρώ στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Παρ'όλο που οι επενδύσεις αυτές δεν έχουν αποφέρει ακόμη τις αναμενόμενες αποδόσεις, τα κέρδη των ελληνικών τραπεζών από τις εργασίες τους στην περιοχή ανήλθαν κατά το 2004, σε 130 εκ. ευρώ, σημειώνοντας εντυπωσιακή αύξηση σε σχέση με το 2003. Οι μελλοντικοί στόχοι κερδών που τίθενται από τους Έλληνες τραπεζίτες είναι ιδιαίτερα αισιόδοξοι, καθώς προβλέπουν ότι έως το 2007, τα κέρδη τους από τις εργασίες στη Νοτιοανατολική Ευρώπη θα φθάσουν έως 20% των συνολικών τους κερδών.

Το ζήτημα που τίθεται ωστόσο, είναι έως πότε θα διατηρηθεί η εντυπωσιακή αυτή κερδοφορία της ελληνικής τραπεζικής δραστηριότητας στην περιοχή, δεδομένου ότι:

- Τα επιμέρους **μερίδια αγοράς** που κρατούν οι 5 μεγαλύτερες ελληνικές τράπεζες στην περιοχή είναι ακόμη μικρά. Αναφέρεται χαρακτηριστικά, ότι το **συνολικό** μερίδιο αγοράς των **πέντε** μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών στις χώρες δραστηριοποίησής τους (σημειώνεται ότι οι ελληνικές τράπεζες δεν δραστηριοποιούνται την Κροατία και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη) διαμορφώθηκε κατά τις αρχές του 2005 σε 13,3%, ενώ κατά την ίδια περίοδο η ιταλική Unicredit και η αυστριακή Raiffeisen απολάμβαναν μερίδιο αγοράς (σε ολόκληρη την περιοχή) 12,6% και 11,9% αντίστοιχα.
- Η κερδοφορία των ελληνικών τραπεζών στηρίζεται προς το παρόν στα **μεγάλα περιθώρια κέρδους**, που υπάρχουν στην τραπεζική αγορά της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς αυτή βρίσκεται ακόμη στο στάδιο ανάπτυξης. Καθώς ο ανταγωνισμός στην περιοχή θα αυξάνει, και τα περιθώρια κέρδους θα μειώνονται, η κερδοφορία θα πρέπει να βασιστεί στο μεγάλο μερίδιο αγοράς, το οποίο ωστόσο οι ελληνικές τράπεζες ακόμη δεν διαθέτουν.
- Στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, οι ελληνικοί τραπεζικοί όμιλοι δεν ανταγωνίζονται πλέον τοπικές τράπεζες, αλλά **μεγάλους ευρωπαϊκούς ομίλους** με ισχυρά διεθνοποιημένα κουλτούρα.

Το όραμα των ελληνικών τραπεζών να εδραιωθούν ως ισχυρές περιφερειακές δυνάμεις στην περιοχή, δεν έχει ακόμη υλοποιηθεί, καθώς το μικρό μέγεθος των ελληνικών τραπεζών, σε σχέση με τις λοιπές ευρωπαϊκές τράπεζες δεν το έχει

επιτρέψει. Από την άλλη πλευρά, οι υψηλές αποτιμήσεις των λιγοστών πλέον τοπικών τραπεζών προς πώληση, καθιστούν -στις περισσότερες περιπτώσεις- ασύμφορη τη διεκδίκησή τους από τις ελληνικές τράπεζες, γεγονός που οδηγεί στην επιλογή της αυτοδύναμης ανάπτυξης.

3.7 ΣΗΜΕΙΑ ΠΡΟΣΟΧΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ

Το θέμα της αύξησης του μεγέθους των ελληνικών τραπεζών έχει καταστεί βασική προτεραιότητα για τους Έλληνες τραπεζίτες, γεγονός που αποδεικνύεται από το γεγονός, ότι τα επιχειρηματικά σχέδια των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών εστιάζουν στην διεύρυνση της παρουσίας τους στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται η περίπτωση της Εθνικής Τράπεζας, η οποία προχώρησε πρόσφατα στην πώληση της Atlantic Bank και της NBG Canada, καθώς και στο κλείσιμο καταστημάτων της στη Δυτική Ευρώπη, προκειμένου να εξασφαλίσει την απαραίτητη ρευστότητα για την περαιτέρω επέκτασή της στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, αλλά και σε νέες γειτονικές αγορές.

Η ανάπτυξη ωστόσο των ελληνικών τραπεζών στην περιοχή, ως όχημα για την αύξηση του μεγέθους και του μεριδίου αγοράς τους, είναι σκόπιμο να μην περιοριστεί αποκλειστικά στην ανάπτυξη των δικτύων τους, αλλά να συσχετιστεί και με τη **διεύρυνση του φάσματος των προϊόντων / υπηρεσιών τους**, καθώς

και των **εναλλακτικών δικτύων διανομής** (ATMs, internet banking, τηλεφωνικά κέντρα κλπ.).

Ένα άλλο ζήτημα είναι η επιδίωξη **συστηματικής διείσδυσης** των ελληνικών τραπεζικών ομίλων και σε **άλλους τομείς χρηματοοικονομικής δραστηριότητας** πέραν του τραπεζικού, όπως είναι οι τομείς των ασφαλειών, της χρηματοδοτικής μίσθωσης και των χρηματιστηριακών συναλλαγών.

Βασικοί παράμετροι των παραπάνω κινήσεων είναι **ο χρόνος** και **η ποιότητα**: η έγκαιρη και γρήγορη κινητοποίηση των ελληνικών τραπεζών είναι δυνατό να τις καταστήσει σε πλεονεκτική θέση έναντι του ανταγωνισμού, ενώ η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών θα εξασφαλίσει την πίστη της πελατείας.

Ο οποιοσδήποτε σχεδιασμός της δράσης των ελληνικών τραπεζικών επιχειρήσεων θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη -εκτός από τις ιδιαιτερότητες της αγοράς- και τις **ιδιαιτερότητες των προσφερόμενων τραπεζικών προϊόντων / υπηρεσιών**. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Η αναγκαιότητα εξασφάλισης ικανού και σωστά εκπαιδευμένου προσωπικού, καθώς αυτό αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της προσφερόμενης τραπεζικής υπηρεσίας.
- Η σημασία της καθιέρωσης μιας σαφούς εταιρικής ταυτότητας, που θα διακρίνει τις προσφερόμενες υπηρεσίες της συγκεκριμένης τράπεζας, από τις φαινομενικά όμοιες υπηρεσίες των λοιπών τραπεζών.

- Η εξασφάλιση μακροχρόνιας συνεργασίας με τους πελάτες της τράπεζας, μέσω της ανάπτυξης πελατοκεντρικών πολιτικών.

Η επιτυχής δραστηριοποίηση μιας επιχείρησης σε ξένες αγορές, απαιτεί την ύπαρξη διεθνοποιημένης «κουλτούρας». Οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν μέχρι στιγμής την ευκαιρία να αναπτύξουν διοικητικές και οργανωτικές δομές που υποστηρίζουν μια διεθνή κουλτούρα, γεγονός που είναι πιθανό να αποτελέσει τροχοπέδη στα αναπτυξιακά τους σχέδια. Η καλλιέργεια συνεπώς της διεθνούς κουλτούρας, οφείλει να αποτελέσει βασική προτεραιότητα των διοικήσεων των ελληνικών τραπεζών, καθώς θα εξασφαλίσει τη διαθεσιμότητα στελεχών που θα στηρίξουν τις προσπάθειες διεθνοποίησης.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. Αρτίκης Γεώργιος, Χρηματοοικονομική Διοίκηση - Αποφάσεις Χρηματοδοτήσεων, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2002.
2. Δόγα Άννα, "Η Ν.Α. Ευρώπη φυσικός χώρος επέκτασης για τους ελληνικούς τραπεζικούς ομίλους", Η Ναυτεμπορική, 27.4.2005.
3. Δόγα Άννα, "Γιατί οι ξένοι προτιμούν τις ελληνικές τράπεζες", Η Ναυτεμπορική, 26.1.2005.
4. Δόγα Άννα, "Υψηλή κερδοφορία και εξωστρέφεια από τις τράπεζες το 2005", Η Ναυτεμπορική, 3.1.2006.
5. Δόγα Άννα, "Νέες αγορές στο στόχαστρο των ελληνικών τραπεζών", Η Ναυτεμπορική, 12.7.2005.
6. Θανόπουλος Γιάννης, Το επιχειρείν στο παγκόσμιο χωριό μας, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2002.
7. Καραθανάσης Θεόδωρος, «Στόχος, η επέκταση στα Βαλκάνια», Η Καθημερινή/The Economist - Ειδικές Εκδόσεις, Απρίλιος 2005.
8. Κεφαλάκος Δ., Φραντζής Ν., Δόγα Ά., "Αναπτυξιακή διέξοδο στην οικονομία με γενναίες αλλαγές προτείνουν οι τράπεζες", Η Ναυτεμπορική, 4.7.2005.
9. Κεφαλάς Χρήστος, "Η Δυναμική της Ελληνικής Επιχειρηματικότητας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη", Η Καθημερινή/The Economist - Ειδικές Εκδόσεις, Απρίλιος 2005.

10. Λιδωρίκης Αλέκος, "Οι ελληνικές τράπεζες στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Ν.Α. Ευρώπης», Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, αρ. 43, 2005.
11. Λυμπερόπουλος Κωνσταντίνος, Στρατηγικό Τραπεζικό Μάρκετινγκ, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1994.
12. Μαντικίδης Τ., "6 δις. Ευρώ από τη Σοφοκλέους επενδύθηκαν στα Βαλκάνια", Το Βήμα, 5.2.2006.
13. Μπαμπάνας Στέργιος, Νέα Διεθνής Οικονομία, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004.
14. Παπαγεωργίου Πέτρος, Χιόνης Διονύσιος, Διεθνής Επιχειρηματική Δραστηριότητα και Οργανισμοί, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα 2003.
15. Παπαδογιάννης Γιάννης, "Η μεγάλη ιδέα των τραπεζών", Η Καθημερινή, 20.11.2005.
16. Παπαδογιάννης Γιάννης, "Αμόκ ξένων επενδυτών για τις ελληνικές τράπεζες", Η Καθημερινή, 22.1.2006.
17. Παπαδογιάννης Γιάννης, "Ενισχύουμε την εξωστρέφεια της Εθνικής Τράπεζας", Η Καθημερινή, 29.1.2006.
18. Παπαδογιάννης Γιάννης, "Τέλος εποχής τα εύκολα κέρδη για τις τράπεζες", Η Καθημερινή, 29.3.2006.
19. Παπαϊωάννου Γ., "Χρυσωρυχείο τα Βαλκάνια για τους έλληνες τραπεζίτες", Το Βήμα, 11.9.2005.
20. Παπαϊωάννου Γ., "Σε ξένους το 1/3 των ελληνικών τραπεζών", Το Βήμα, 11.9.2005.
21. Παπαϊωάννου Γ., "Η Εθνική αναζητεί ευκαιρίες στο εξωτερικό", Το Βήμα, 22.1.2006.

22. Πατρινός Δημήτριος, Χρήμα - Τράπεζες και Χρηματοπιστωτική Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999.
23. Πεχλιβανίδης Ιωάννης, "Οι προοπτικές των ελληνικών τραπεζών στη Ν.Α. Ευρώπη", Η Καθημερινή/The Economist - Ειδικές Εκδόσεις, Απρίλιος 2005.
24. Σιωμόπουλος Κ., "Οι φορολογικές Σειρήνες των Βαλκανικών χωρών", Το Βήμα, 17.7.2005.
25. Σκλιάς Παντελής, Διεθνής Πολιτική Οικονομία, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Anastasiadis Georgios, Financial Sector Reform in South East Europe, South East European Research Center, April 2005.
2. Bank Austria Creditanstalt, Banking on South Eastern Europe – On the move, September 2005.
3. ICEG EC CORVINUS, SEE Monitor, No 19, 2005.
4. ICEG EC CORVINUS, SEE Monitor, No 20, 2005.
5. EBRD Transition Report Update, EBRD, May 2005.
6. Falcetti Elisabetta, Sanfey Peter, Taci Anita, Bridging the gaps? Private sector development, capital flows and the investment climate in South Eastern Europe, EBRD 2003.
7. Falcetti Elisabetta, Lysenko Tatiana and Sanfey Peter, Reforms and Growth in Transition – Re examining the Evidence, Working Paper no 90, EBRD, March 2005.

8. Heakal Reem, «What Is An Emerging Market Economy?», www.investopedia.com, 30.6.2003.
9. Organization for Economic Co-operation and Development & EBRD, South Eastern Europe Region ENTERPRISE POLICY ASSESSMENT, 2003.
10. Raiffeisen Bank Group, CEE Banking Sector Report, Part 1, Raiffeisen Bank Group, October 2005.
11. Stubos George, Tsikripis Ioannis, Regional Integration Challenges in South East Europe: Banking Sector Trends, Working Paper no 24, Bank of Greece, June 2005.
12. Transparency International, Corruption Perceptions Index 2005.
13. UNCTAD, World Investment Report 2005, UNCTAD, United Nations New York & Geneva 2005.
14. Wheelen Thomas, Hunger David, Strategic Management and Business Policy, 9th Edition, Pearson-Prentice Hall 2004.
15. Young S., Hamill J., Wheeler C., Davies J.R., International Market Entry and Development, Harvester Wheatsheaf, Prentice Hall 1989.
16. World Economic Forum The Global Competitiveness Report 2005 –2006.
17. UNECE, Economic Survey of Europe, No 2, UNECE 2005.
18. Broadman Harry, Anderson James, Claessens Contantin, Ryterman Randi, Slavova Stefka, Vagliasindi Maria and Vincelette Gallina, Building Market Institutions in South Eastern Europe, Comparative Prospects for Investment and Private Sector Development, The World Bank, Washington D.C. 2004.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

1. <http://www.alpha.gr>
2. <http://www.doingbusiness.org>
3. <http://www.emporiki.gr>
4. <http://www.europa.eu.int>
5. <http://www.investopedia.com>
6. <http://www.mfa.gr>
7. <http://www.seerecon.org>
8. <http://www.stability pact.org>